

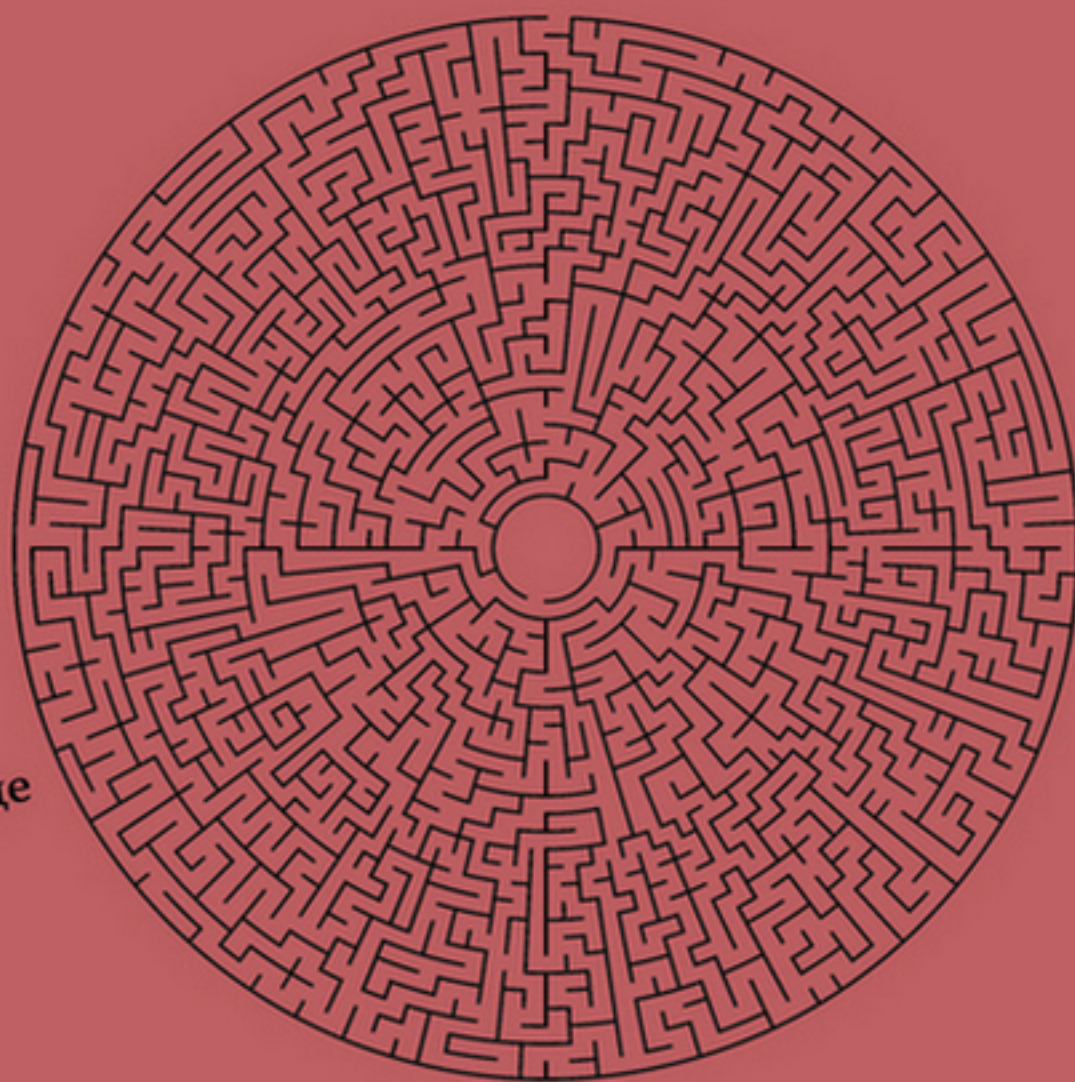
КЊИЖЕВНИ
МАГАЗИН

КЊИЖЕВНИ МАГАЗИН

Број 243-244
ISSN 1451-0421

ОГЛЕДАЛО
НЕПОЗНАТОГ
Иранска
кратка прича

Слободан Зубановић
Дејан Алексић
Шабан Шаренкапић
Јелена Ленголд
Соња Атанасијевић
Владимир Копицл
Вида Огњеновић
Зоран Пауновић
Борис Лазић
Марко М. Радуловић
Марко Паовица
Злата Коцић
Томислав Домовић
Александар Скидан
Драгољуб Станковић
Душан Никодијевић
Жарко Требјешанин
Горица Радмиловић
Мухамед Али Џамалзаде
Мустафа Мастур
Сејед Махди Шоџаји
Али Моазани
Мацид Кејсари
Аржанг Хатами
Фархад Хасанзаде
Хушанг Моради Кермани
Реза Саки
Мохамад Порсани

福

ГДЕ ЈЕ ШТА

ДАНАС И ОВДЕ

Слободан Зубановић: *Песме са прозора који хода* / 4

Дејан Алексић: *Шта сам видео на обали* / 6

Шабан Шаренкапић:

Мошерах / 8

Јелена Ленголд: *Кавез* / 10

Соња Атанасијевић: *Миодраг, Јелена* / 13

АНКЕТА

Владимир Копицл / 16

Вида Огњеновић / 18

Зоран Пауновић / 18

Борис Лазић / 19

IN HONOREM

Миодраг Павловић
(1928–2014–2024)

Злата Коцић: *Пано, епифанија, дух – или: Спас у целини, у људском сећању, у љубави* / 20

Марко М. Радуловић:

*Стваралачки скептицизам
Миодрага Павловића – (не)
извесност стваралаштва / 27*

Марко Паовица: *Песник обнове
света / 30*

ДРУГДЕ

Томислав Домовић: *Годови / 34*

Александар Скидан: *Ево овде у
сам центар / 39*

ОГЛЕДАЛО НЕПОЗНАТОГ

Иранска кратка прича

Мухамед Али Џамалзаде:

Печена гуска / 51

Мустафа Мастур: *Бандар*

Анзали / 58

Сејед Махди Шоцаји:

Потпис / 66

Али Моазани: *Урамљени*

живот / 69

Мацид Кејсари: *Наш тихи*

отац / 74

Аржанг Хатами: *Дух који лута
градом / 76*

Фархад Хасанзаде: *Ластии,
само ластии за пиџаму / 80*

Хушанг Моради Кермани:
Новчаница од сто томана / 84

Реза Саки: *Тата ће постати
Јул Бринер / 91*

Мохамад Порсани: *Осмех / 93*

ОГЛЕДИ

Драгољуб Станковић: *Приче
које скакућу преко камења / 97*

Душан Никодијевић:
*Неколико запажања о значају
књижевности за историју и
обратно / 101*

КАКО ЧИТАМО

Жарко Требјешанин: *Трновит
и лековит пут самоспознаје
(Драган Великић, Бечки
роман) / 104*

Горица Радмиловић: *Механизми
који живот значе (Драгана
Младеновић, Роботка) / 107*

Ж

3

IM MEMORIAM / 109

ДАНАС И ОВДЕ

Слободан
ЗУБАНОВИЋ

ПЕСМЕ СА
ПРОЗОРА
КОЈИ ХОДА

4

4

НОВА ПЛОЧА СТАРА ПРИЧА

Ето. Ослобођено цитата
лето нестаје у ниској трави.
Сваког дана све немирнија
јесен својим књигама се бави.
Пљусне мало и преко прага.
То се небо с римама бори.
Један по један груну стихови,
с муњама севну и поговори.
Низ влагу спратова и степеница
изнова јесењи рукопис навали
остављајући да покисле строфе
потврде бара и пијанац пали.

ЧАС ПРЕ СУПЕРЋЕЛИЈСКЕ

Гаси се дан почиње сеоба.
На час отварају се призори
што су их скривали прозори
и врата загушљивих соба.
Изједначује се мора и може,
затвор и мртвачница
топла од дневне врелине.

Слике се множе, помози боже,
док не испуне очи песника
и бескућника који не зна куда,
како и где да побегне од часа
блеска и одласка никуда.

ПРИЗОР ИЗ ЈЕДНЕ КАСАПНИЦЕ

У одсјају јуче избрисане плочице
видим како о сјајним кукама висе
остаци телета тек одвиклог од сисе.
У хладу заједничке гробнице
крију се буткице, кости, ножице,
овчице с пашњака тек сишле.
Чини се још су у трку и мисле
побегли су од ножа и жице
до празног излога на крају улице
где једна обријана свињска глава
покушава да са мнош, у част права,
успостави дијалог лицем у лице.

СУТОН: DORČOL PLATZ

Једна кугла проклизава
краћим путем преко крова
пекаре, пржионице за кафу,
комшијског пса, изнад глава
спуштених на светле екране
у рукама доконих грађана.
Свуд лебди тамјан порука,
пада тамни вео на гране
липа и багрема као речи
које немају никаквог одјека.
Кугла побеже црвена у стиду.
Не може ни сенке да спречи.

ДИЈАЛОГ НА ВРХУ

При врху црквеног торња
по лиму ожеднелом од суше,
рано поподне а већ је сумрачно,
скакуће фигура – сврака до гуше.
У расправи по дневном реду
дискутује с јатом о инстинкту вође
и жустро саветује да мисле тачно:
на некој врби можда роди грожђе.

Дејан
АЛЕКСИЋ

ШТА САМ
ВИДЕО
НА ОБАЛИ

МАГНЕТНО ПОЉЕ

Криви торањ и Босфор,
Катедрале, лукобран и једро.
Дечји распоред часова
Притиснут Колосеумом.

Види их сваки пут
Кад отвара замрзивач.

После толиких година,
Путовања тону у кратковидост,
Даљина тријумфује на путу ка зимници.

Ипак, свет је на окупу,
Добро фиксиран сувенирима.
Понекад зачини продру
У сећање – дубоко замрзнуто ткиво.

Ах, оно вино у коноби међу хридима,
Ситна киша у средњовековном селу.
На кога подсећа онај улични свирач
У сенци морепловчевог споменика?

Опиљци слика сабрани магнетним пољем,
Као у загрљају леда одресци,
Грашак, бобичасто воће.

РЕЧИ, ОПЕТ

Међу речима увек влада мало страха.
Никада нису начисто с тим постоје ли
Или су само изговор за туђа постојања.
Ипак, прозору није потребна реч *прозор*,
Дрво би и у безимености листало једнако
добро,

Птица полети не знајући шта је глагол.
С нама је другачије, имамо речи; ми смо
туђина
У коју су дошле по нешто чега се више не
сећају.

Тако је, увек су мало уплашене, дрхтуре
У речницима, штампи, светим књигама.
Од тог страха, а не од самих речи, живи
поезија.

ШТА САМ ВИДЕО НА ОБАЛИ

Почећу од овог: сидро је слано.
Као млад песник, можда бих рекао:
Море отвара своја врата за светлост;
Вероватно нешто још наивније.
Со на сидру је пристојан почетак.
Чак солидан, чини ми се, ако бих морао
Да наставим, да одем даље од почетка.
Али то није могуће, јер барка се љуљушка
На поентилистичкој води, рибар завија
дуван
Прстима којима је малочас комадао
мамац.

И видим отворено хладно месо, конзерве
И хијероглиф рибље крви на веслу.
Стваран живот ми одузима
Управљање сваким почетком.

BOARDING TIME

У стакленој коцки за изолацију пушача
Тихо је као у катедрали или борделу
Ретке речи у брзом часу задовољства
Поштена плућа заобилазе то чистиште
Чувају ваздух за обраћање свецима журбе
Ускоро ће преко звучника анђео неки
Објавити последњи позив за лет
Све је уговор између *сада* и *заувек*
Пушачи се вуку натраг у врлину
Носећи потпис дима на кошуљама и у

коси

ХОЋЕ ПРИЧУ

Мој син, сада одрастао човек,
Тражио је пред сан једну исту причу,
Из вечери у вече, од речи до речи.
Није праштао било какву промену.
Исти придеви, тачна места уздаха,
Понављања од којих зависи
Нешто сасвим непоновљиво.

Хоће причу, гласила је његова заповест
Сатерана у треће граматичко лице.
Данас од приче није остала ни реч.
Али каткад ми се учини да препознам
Понеку од њих, у уличној вреви,
Међу унакрсним разговорима мноштва
Које иде ка свом сну.

ЗАКОН ЈАЧЕГ

Имао сам довољно времена,
Отприлике две хиљаде година,
Да посетим Палмиру.
Сада је касно за то –
Пустиња и људи раде своје.
Тај дечак који ме је ошамарио
Пре безмало пола века, данас има
Радњу за оправку бош-пумпи.
Знам помало о материјалима
Изложеним високом притиску.
Можда сам заборавио формуле,
Али сећам се њеног пољупца
У јулској ноћи међу маслинама.
Само мали лабијални звук насупрот
Топовској грмљавини тих година.
Колико је прошло од оне мале вечности?
Погледај сада крње зидине
Међу којима су били вртови,
Земаљски ужитак, лауте и пчеле.
Историја ме се одрекла као што време
Одриче се неразумног појма заувек.
Нешто је продато и кусури су свуда око
нас.

Лоше је за трговину
Ако се догоди фатална љубав
У караванском одморишту
На Путу свиле.

Ж

Шабан ШАРЕНКАПИЋ

МОШЕРАХ

ЧИТАЊЕ ЗА РУМИЈА

Када ти понекад читам пјесме
Приносим их твојем болу:
Радости

Нема разлике на земљи
У вјерности:

Поезија је вазда
Тихо узношење гордости –

Ма колико изван свијести:
Послушност је узрок
Болести

Ма колико мислили кроз Бога –

Из њежности
Поезија је ђабенско
Слављење најнепослушнијег Ја

(2024)

МОСАБОВА ДОВА

за Мосаба Абу Тоху

Шабане, не до Бог никоме мом
И не дао Бог никоме
Не мом

Да се икад ико опет роди
У домовини

Гдје се уз јутарњу кахву

На телевизији

Непрестано величају
Злочинци и прешућују злочини

Гдје и спикери
У црним хроникама
Наша имена погрешно изговарају

(2024)

НАШКИМ РИЈЕЧИМА

Одавно ми ништа више не тумачиш

Шта видиш, видјела си – шта чујеш
Чула си, моја поезија
Изблиза

Много је свега у свијету
Растумаченога

Из гробница и с гробова
Са дланова: прапочела времена

А тако је снаге мало
Преостало нашким ријечима –

У душама ничег лијепога:
Строгог, чудовитога –

У школама, ничег
Светога иза запете недокучивога

(2024)

УЧЕЊЕ О ВОДИ

Како сад употребит живу воду:

Опрат
Рану у болници –
Опрати руке од свијета

Опрат заставу:
Окупат свога мејта –

Запарит
За Бајрам халву,
Приставит воду за кахву:

Она је моћ, живот – мир

У Палестини
Вода је абдест:
Дрхат ријеке пред у море увир

(2024)

ВЈЕРА ИЗГНАНИКОВА

Вјерујем – теслимит ће и мене
Мојеме старом језику:
Да се не затре

Па макар кроз врео пепео
Кад се утропи вријеме
У фишеку урне

Макар под ћефином
Бијеле књиге морања –

Вјерујем, и не тражим опрост
За моја уздања – вели ми
Абдолах Кадер:

Шабо – под туђиним
Ријечима: од изгнаникове,
Чистије на свијету нема вјере

(2024)

Јелена ЛЕНГОЛД

КАВЕЗ

Иако је имала тек десет година, средином дугих летњих послеподнева девојчица би постајала свесна да је протраћила време, почињала би да се брине због доласка вечери, због приближавања ноћи. Као да није ничему служила, тако јој се чинило. Док су сви у кући, и вероватно сви у њеној улици, спавали после ручка, она је тумарала двориштем, и затим горе, благом узбрдицом према воћњаку и стази која је одатле водила ка питомом брду, покушавајући да нечим испуни огроман црни простор у себи. Имала је премало година да би разумела, али довољно да би осетила, као неодређену тежину која би јој се спустила на рамена сваки пут кад би град утихнуо. Ваздух је био чист и прозрачан, па ипак, ако би се загледала, могла је, под зраком сунца, видети честице прашине како путују тим зеленим пространством и тону у таму високе траве, коју нико одавно није покосио.

Учинио јој се да је чула или видеала нешто што се управо догодило, али у то није била сигурна. Застала је недалеко од великог ораха, користећи један залутали облак као свој сунцобран. Као да је нешто пало тачно испред ње, тако јој се учи-

нило. Другачије него када падне презрела воћка. Тај звук је познавала, али ово је било другачије. Ово као да је залепршало, као да је испустило малени, једва чујни звук, али толико очајан, да се у девојчици све стегло. Стајала је у месту и гледала у траву око себе, плашећи се да не згази то што је, сад је била сасвим сигурна, лежало ту негде око ње, сакривено. Онда се догодило још нешто. На грани, изнад њене главе, створила се велика црна врана која ју је гледала. Врана је била љута. Веома гласно је почела да крешти, као да је желела да отера девојчицу одатле. Трава испред њених ногу је шушнула и зачуо се још један тихи тужни пијук. Чучнула је и почела пажљиво да разгрће испред себе. Било је ту и дебелих стабљика коприве па је девојчица увила руку у своју сукњу покушавајући да се не опече. Врана је пратила све ово, крештећи још гласније, а затим је и сама слетела на траву, тик поред места где је девојчица чучнула. Затим су се обе уплашиле једна од друге, девојчица је тихо подвриснула, а врана замахнула својим великим крилима и вратила се на најнижу грану да настави да посматра.

Птић је био на земљи, шћућурен тачно испред ногу девојчице. Срце му је куцало тако јако да је трава око њега благо пулсирала. Сивкасто црн, огромног кљуна спрам свог мајушног тела, млатио је главом лево-десно, као у неверици шта му се догодило. Девојчица је пружила руку ка њему и птић својом канцицом снажно обгрли њен прст. Пажљиво је, и са страхом, спустила длан на његово мајушно тело, а затим га узела у руку. Врана је нервозно ходала дуж гране и грдила.

– Ево, узми га – рече девојчица, показујући врани њеног птића, који је очигледно испао из гнезда, сакривеног негде високо горе на ораху.

Углавном је имала искуства с мачкама. Очекивала је да врана долети, узме свог птића у кљун и однесе га. Тако би урадила мачка. Али врана није то урадила. Само је стајала и посматрала је својим црним очима. Девојчица се испружила на прстима колико је могла и ставила птића на најнижу грану, мало се удаљила, чекајући. Све што је уследило било је да је малена птица поново пала у траву.

Погледала је увис, у крошњу ораха, и неколико тренутака разматрала мо-

гућност да се попне и да потражи гнездо. Али знала је да то неће урадити. Крошња је била сувише густа, гнездо се није видело, и осим оне ниске гране са које ју је врана посматрала, остале гране су биле високо, није могла да замисли како би стигла до њих. Баба и деда, кад се пробуде, такође неће моћи да јој помогну, знала је. Већ се кајала зашто је уопште и долазила у воћњак. Да није дошла, не би видела да је птић испао. Вероватно би га појела мачка, али она то не би знала и то је не би мучило. Али сад кад зна, не може ту да га остави.

Извадила је марамицу из џепа и умотала птића тако да му је вирила само глава. Био је некако чудно клизав и помало влажан од траве, није јој пријало да га држи таквог у рукама. Онда се одједном сетила Голубара. Прошли су, деда и она, безброј пута поред његове куће кад су ишли у своје шетње на брдо. Никад није дуго гледала на ту страну, јер су се о Голубару причале страшне приче у улици, али видела је да у дворишту има велики кавез, налик џиновском звону.

Деца су говорила да Голубар не разговара ни са ким осим са птицама и да пуца из пушке ако му неко отвори капију. Рекли су и да има само једно око, да су му друго искључили голубови. И да од тада не допушта да га било ко види. Имала је избор да остави птића ту у трави или да га однесе до Голубара и пита га шта да

ради. Мало умотано срце у њеним рукама је куцало јако, изгледало је да му се жури. Па је тако и она пожурила, пречицом, кроз воћњак, и затим храбро право пред Голубареву капију.

Стајао је тамо, велики, натмурен, брадат, свакако предугачке косе за некога ко би пошао међу људе, пушио је лулу и аранжирао цвеће у вази. Ничим није показао да ју је видео, али капија је зашкрипала и, ако није био глув, он је то морао чути. Али није се осврнуо, па је девојчица продужила поплочаном стазом према њему. Држала је птића испред себе, као штит. Мислила је, ако је појури, само ће му бацити птицу и побећи.

Кад је већ стајала на корак од њега, Голубар подиже поглед, нимало изненађен, баш као да су се договорили и као да је очекивао њен долазак. Пружио је руку да се рукује с девојчицом, што ју је збунило. Она је била дете, нико се с њом није руковао, углавном би је протрљали по коси или би је, они досаднији бабини познаници, бучно изљубили у образе. Први пут је неко пожелео да се с њом рукује. Стегао јој је шаку озбиљно, мало је протресао и рекао:

– Имаш малу и топлу руку, руку усамљене душе.

Није знала шта би на ово одговорила. Другом руком је и даље пажљиво држала умотану птицу.

– Да видимо шта ти ту имаш – рече он. – Седи.

Знала је да је њена кућа близу, ту одмах иза оgrade и

неколико великих крошњи. Али јој од тога није било нимало лакше. Изгледало је као да је ушла у неки засебан свет, а кад је села, утонула је у тај други свет још дубље. Нико је никад овде неће пронаћи, мислила је.

Пажљивом кретњом узео је птицу из њених руку и прегледао је. Девојчици се чинило да он зна шта ради. Подигао је једно малено крило, па друго, погледао је у кљун, затим веома нежном кретњом поново спустио птицу на сто и поклопио је својом великом шаком, као да би могла да побегне. Мало је размишљао и онда рече, као неопозиву пресуду, око које није могло бити преговарања:

– Не могу да је ставим с голубовима, убиће је. Мора да иде у посебан кавез док не ојача. И мора да се храни пипетом. Више пута дневно. То ћеш ти да радиш.

Девојчица није имала појма шта је то пипета. Све што је чула било је да ће морати поново да долази. Ова ствар се компликовала преко сваке замисливе мере.

– Хоћу – рече она, скоро без даха, и устаде да пође. – Сад морам да идем, али сутра ћу доћи да нахраним птицу.

Чула га је како се гласно смеје док је трчала ка капији и безбедности. Чинило јој се да ће је његова рука одједном зграбити за крагну и вратити, затворити у неки од кавеза и ту држати заувек. Али то се није десило. Напољу ју је сачекало исто оно лето и сунце, два лептира су се јурила око љуби-

частог цвета чичка. Преко грана шљивиних стабала видела је кров своје куће и зачула бабин глас како је дозива. Потрчала је ка том гласу, знајући да ово не сме никоме да исприча.

Не постоје угодне тајне. Све тајне боле и прже у грудима. Девојчица ни то није знала, али је осећала. Било је много тајни у њеној кући. Могла је само да их наслути, да се задеси на неком месту у тренутку прекинутог шапата, или да почне убрзано да трепће од свих питања која чак није умела ни да формулише. Али то су биле њихове тајне. Она је већ била навикнута на њихове тајне, на то да постоје, као нужност. Ово је, међутим, била њена тајна, први пут. Зато је била тако тешка.

Свако поподне искрала би се из куће, па оном истом пречицом кроз воћњак, отрчала би да нахрани птицу. Слутила је да је и Голубар храни кад она није била ту, али било је важно да долази кад год може, да испуни свој део нагодбе. Иначе ће он, мислила је, бацити птића великим дебелим голубовима да га поједу. И сваки пут он би јој казао још нешто што се не говори деци, нешто што јој никад нико није рекао, и на шта није имала одговор. То је ову тајну чинило још више неподношљивом.

– Чак и кад се смејеш, не изгледаш срећно – казао је једног поподнева, гледајући је равно у очи, и њој се учинило да одједном није дете, или да он из неког разло-

га уопште није свестан те чињенице.

Други неки пут, док је пажљиво хранила халапљиву птицу, он је, као за себе, негодовао због звука тестере која се чула из неког од суседних дворишта.

– Људи су ти који праве буку. Природа готово никад. Само кад је узнемирена.

Код куће би је затим сачекала баба, с топлим млеком, уштипцима, питом од вишања. Увек се нешто пушило на прозорској дасци и морало се чекати да се охлади. Беле уштиркане крпе лелујале су преко тога, чинећи чекање и тежим и лепшим, истовремено. Деда би се пробудио и ставио шешир на главу. Чим би сунце почело да залази, облачили су танке џемпере на копчање, иако девојчици баш никад није било хладно. Затим би пало вече и сви би ушли у кућу. Тамо, у великој спаваћој соби, у којој су кревети већ носили обресе бабиног и дединог тела, чекао ју је бездан троструког огледала. Тамо је и она тонула у сан, неопозиво, као у смрт.

Много година касније, сањаће ове дане стално. Ништа у тим сновима неће бити баш онако како је стварно било. У сновима ће се често појављивати и мајка. Лепа, у шареним хаљинама, њена ће танка плава коса бити помало рашчупана од сна, и мајка ће је рукама доводити у ред. Понекад ће је загрлити у сну и казати да је кафа већ скувана. Биће као да терет тајни никад није ни постојао.

Онда би се пробудила и покушавала да докучи која

је од те две стварности ближа истини, она из сна или она из њених сећања. Закључила је да више верује сновима. Снови су у контакту са најдубљим делом нашег бића, тако су говори-ле све књиге које је у међувремену прочитала. Снови су снажнији од варљивих успомена и од заблуда. Понекад би знала да помисли како су њени срећни тренуци били кратки, али снови су говорили нешто друго. Уосталом, рече она себи једног таквог јутра, и смрт је најординарнија чињеница. Такорећи не постоји непланирана, изненадна смрт. Свака је смрт очекивана. А опет, сваки пут кад чујемо да је неко умро, ми се запрепастимо.

Још је могла да осети онај мајчин загрљај из сна и мирис кафе. Све је то постојало тамо. Стварније од свега што је гледала око себе. Да ли ју је мајка помиловала по коси или по врату? То више није тачно знала. То је већ нестајало. Као и боја хаљине. Питала је мајку у сну да ли је то још исти дан, или је преспавала све до сутра. Исти је дан, насмејала се мајка. И то што су неке ствари након буђења ишчезавале, није ову стварност из снова чинило ништа мање стварном. Ишчезавало је и на другој страни. Само зато што нисам нешто нарочито искористила свој живот, не значи да он неће проћи, можда још и брже – тако је мислила и полако устајала из кревета, чекајући налет свих малих јутарњих болова, који су постојали с ове стране сна.

Соња
Атанасијевић

МИОДРАГ,
ЈЕЛЕНА

из романа у настајању

МИОДРАГ

Кад сам долебдео до њиховог спрата, у свом белом чамчићу, помислих, пришавши вратима, како можда немам право да им вири у животе. Ја, мрва од човека, која се својом вољом откачила из стомака своје мајке. Али, шта ћу кад овај горе тражи од мене извештај. Наравно да нећу звонити, куцати, једноставно ћу проћи кроз врата, зато што то умам. Смрт ти нешто одузме, нешто ти да. И таман да уђем, кад почеше да допиру до мојих ушију звуци клавира. Разигране ноте Турског марша – одмах сам препознао композицију. Залећу се, дуго се залећу, мало скакућу, и кад већ помислиш да ништа друго нису смислиле, одједном скоче високо и растрче се вртоглаво, учини ти се побећи ће некуд и нестаће композиција, и не само та, нестаће музика уопште, из пукe солидарности с једним јединим одбеглим инструменталним делом, ако је оно имало разлога да напусти планету и људски род, идемо онда и ми, рећи ће сложено све ноте на Земљи, настаће мук, цела планета жалиће за Моцартовом композицијом, и музиком уопште, цела планета молиће Бога да затражи од несташног Моцарта – јер тај се и горе не смирује – да са неба некако врати на место своје ноте, пошто је од њега све и почело, кад оно, враћају се, и без ауторове интервенције, мало се одморе, па све из почетка, дугачак залет, мали скок,

велики скок, па она помахнитала јурњава. И све у славу живота, чега другог. Хвала ти, Боже, што си ми омогућио ово путовање. Добро, знам, овде сам по казни, али кад слушавам ову композицију, нисам сигуран је ли ово казна или награда. А тек кад помислим да је свирају прсти моје сестрице – двострука милина. Сад сам се већ довољно распекмезио. Улазим.

Ипак нисам ушао тада, када је Каћа свирала Турски марш. Што би рекли људи, цели, рођени људи – погоди ме песма. Композиција је спајала тренутак и бесконачност, два света, један пролазни, један вечни – земаљски и онај наш горе – те сам начас осетио носталгију за својим небеским миром, помешану са чежњом не за пропуштеним својим животом, већ животом уопште, коме су се ти тонови толико радовали. Не могу да кажем да сам тада зажалио због своје одлуке да се откачим. Чежња за животом, подстакнута овим нотама, била је краткотрајна и нежна, каква чежња иначе јесте, али без утицаја на мој разум. То наравно нећу унети у извештај. Напротив, ову сцену са Турским маршем развући ћу бар на три стране. Ако Га уз Моцартову помоћ не убедим да сам увидео сву лепоту овог света и искрено се покајао због своје одлуке, онда Га нећу уопште убедити, и враћаће ме овде до миле воље, тешко мени. Пропале ми индивидуација, остаћу вечно незре-

Ж

ла душа. О лудости и греха неопростивог, написаћу на крају тог поглавља и ставити три узвичника, не, то би могао да протума-чи као бес или пак фолирање, ставићу само један.

Ушао сам наредног дана.

Све до тог часа моји обиласци града, моја истраживања, сусрети с непознатим људима, ако се моје лебдење у чамчићу пред њиховим носевима могло назвати сусретима, имали су за циљ само једно – да прикупим материјал за свој извештај, што ће се и даље наставити, нема сумње. Али кад сам се обрео у њиховом предсобљу, било је као да сам улетео у мрежу. Био сам уловљен. Био сам убачен у вртлог њихових гласова, мириса, кретњи. Из кухиње допире мирис свежег лимуна, отопљеног сира, меша се с мирисом шампона који се шири из купатила, мирисом парфема са њихових вратова. Моја породица. Како су сви лепо, чисти и мирисни. Само зашто толико журе? И зашто су намргођени? Као у убрзаном филму, излазили су из једне просторије, улазили у другу, аха, ево опет маме, ево Каће по трећи пут, ево Марка по четврти пут, ево и тате поново, сви су ту, и то умножени, има их барем троструко више од онога што сам очекивао – као да их гони нека сила. Па, да, јутро је, радни дан, журе на посао и у школу. А сила која их гони једноставно се зове живот. То је то, Миодраже, ништа друго. Изгледа да је тако с целим људима. Гони их док год им не истекне земаљско време, сад ради ово, а сад ово, пожури, закаснићеш, пожури. А успут, радуј се, буди здрав, успешан, буди срећан, како знаш и умеш.

И онда се коначно неко зауставља. Онако у пролазу, начас. Јелена с ташном преко рамена, поправља фризуру пред огледалом. Јел' стајала ноћас?, пита је Лука шапатом. Није, одговара моја мати.

Ко стоји ноћу, зашто стоји, ништа ми није јасно. Али, добро, тек сам стигао.

Каћа, Марко, сендвичи, маске, униформе, вода! Понела! Понео!

А ја, збуњен, и дубоко несрећан, покупих се из тог стана и изађох на улицу – без сендвича и маске. И ту је владала ужурбаност, зујала су возила, текла река људи ка стајалишту. Трамвај би се начас зауставио, прогутао путнике и клизнуо даље. Небом су пловили бели облаци, али лагано, без журбе. Мала бела пудлица на тротоару, која ме подсетила баш на такав један облак, додуше минијатурни, коју је испред мене шетала на повоцу нека старица, осврну се и погледа ме дугмастим очима, и махну репом. Да ме бар неко примети овог јутра, помислих.

Можда ипак не би било лоше, Боже, да си људима оставио репове, док си управљао еволуцијом живих бића. Над реповима људски разум не би имао контролу. Кад машу њиме, знаш да ти се радују, кад подвију реп, бежи од њих. Између добра и зла постојала би јасна, видљива граница.

ЈЕЛЕНА

Другарице и другови – загрмело је из звучника – становници рејона 23, подсећамо вас да после 20 часова деца млађа од 14 година излазе строго у пратњи родитеља, с повезом преко очију. Код себе морате имати њихову ђачку књижицу. Кршење ове мере подлеже најстрожим санкцијама. Чувајмо наше најмлађе. Ваш кризни штаб.

Мама, јеси ли ти имала неког пре тате?, пита Каћа лижући сладолед. Неколико минута раније прошао је поред нас један пар, с маскама, застали су накратко, скинули маске и страшно се пољубили.

Мислим да ипак видиш кроз тај повез, кажем јој. Јел' знаш да тај сладолед, тај зимски, није постојао кад сам ја била дете,

али га је било у бакино време, спомињала је, не знам да ли се сећаш.

Мени та носталгија за прошлошћу делује ретардирано. Чини се да је све што је прошло било боље.

Али, и ти сада једеш тај ретро сладолед и уживаш.

А ти ми ниси одговорила на питање да ли си имала некога пре тате.

Јесам, имала сам, али ништа озбиљно.

А у току тате?

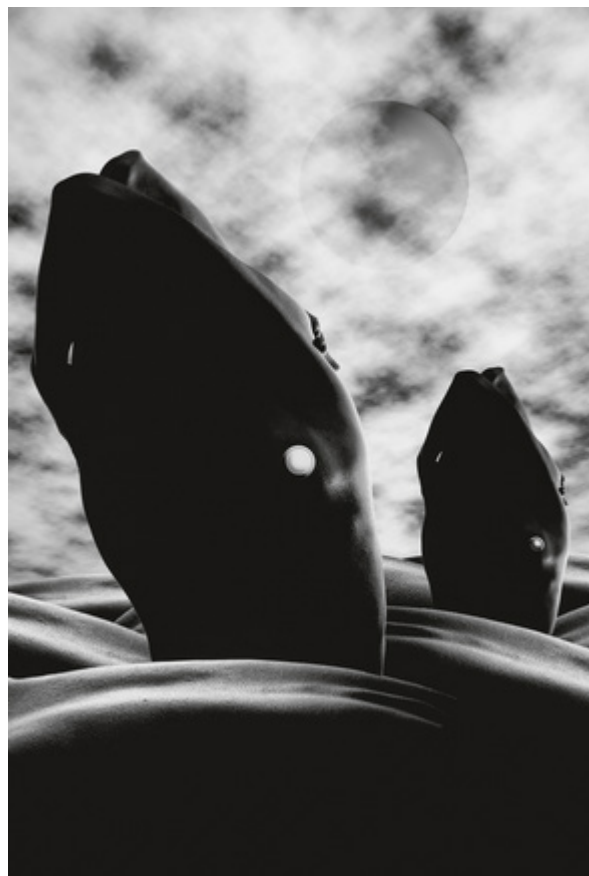
Не.

Смејемо се. Гледам у трагове жутог сладоледа око њених усана, и тај жути повез преко очију, док корачамо ка црвеном небу, па скрећемо лево ка реци чија је вода црна, а њоме плове бели лабудови, шта је бледило танких снежних крпица на трави спрам њихове млечне белине, овом свету не недостају боје, ни лепота, али и лепота може бити погрешна, злокобно изрежирана, прелепа жена жестоког погледа, на градском тргу под звезданим лисабонским небом, у ноћи пријатно топлој, сваки час нам се појављује у видокругу и нестаје, кратка црна коса, бео тен и велике црвене усне, очи у боји плаве ватре, коју потпаљује лудило, никад дотад нисам видела такве очи, толико лепе и језиве у исти мах, дречавозелена дугачка хаљина и љубичасте ципеле.

Стојимо на тргу у Чиаду, у маси света, слушамо уличног фадо певача. Каћа је кришом брисала сузе претходне вечери у клубу где смо слушали фадо. Зар није мала за фадо тугу, говори ми Лука на уво, Наравно да јесте, кажем ја, преосетљива је, Зато што лоше спава, шапуће он, Или лоше спава зато што је преосетљива, кажем, Стара душа, рекла је Уна, не знам шта то значи. Гледамо сада црнца како изводи свој грацилни плес, бели повез преко очију, наг до појаса, снажно, згодно тело, широке како панталоне до чланака, црна боса стопала нежно клизе плочицама у крем боји са

сивим орнаментима. Марко ми шапуће на уво, Мама, опет она жена, ено, тамо лево, гледа ме, Немој ти њу да гледаш, Па, шта да радим, Гледај само у овог плесача.

У следећем тренутку, ето ће испред музичара, поклања се публици и шаље пољупце, прилази неки младић и пажљиво је одвлачи са подијума, она пролази тик поред нас и намигује Марку, Каква лудача, каже Каћа и заштитнички пребацује руку преко Маркових рамена, Нањушила страх као животиња, каже Лука тихо. Ено је сада иза нас, у башти кафеа A Brasileira, седи за столом за којим седи и елегантни бронзани Фернандо Песоа, гледа у њега и о нечему живо распреда, млатарајући рукама, подлактицама јој поскакују разнобојне наруквице, и звецкају, али не чујемо их, окрећем поново главу ка плесачу с белим повезом, да ми је тада неко рекао да неће проћи много времена и извешћу у вечерњу шетњу своје дете с повезом преко очију, није ми нико рекао тако нешто, лудило стигне без најаве.

АНКЕТА

Загонетан је наслов гласовите слике Пола Гогена: Одакле долазимо? Ко смо? Куда идемо?

Какав утисак на Вас остављају Гогенове кушње, када би реч била о савременој српској литератури?

7th

16

Владимир Копицл:

ПОП ПОПУ, ПРОЗА ПРОЗИ

Баш као и пријатна голотиња Гогенових Тахићанки, тачан одговор на први члан задате упитне тријаде могао би узнемирити поједине осетљиве духове, јер јасно је да као довршена биолошка бића, склона писању, долазимо из мајке, а као њихов иницијални заметак из оца.

И у књижевности је слично, само нам се ту мајка не зове, рецимо, Јованка, као моја, него Традиција, као свеколики колоплет пре нас написаног, а делом и сачуваног, тј. локално и глобално верификованог пре коначног пржења. Док нам је отац, заправо, наш лични укус и куражан лични избор сопствене традиције, оног чему смо склони, што нас иницијално дефинише и што ћемо доцније, док креативно сазревамо, развијати у ко зна ком смеру. Најбоље не по смерницама никаквог брата, ни малог, ни Великог. Мада данас и понека сестра зна да закомпликује ствар, поготово откако су преузеле примат у важним престоничким жиријима.

Одговор на прво питање скоро да чини излишним одговор на друго, јер из оног првог у овај други доста питко и обавезујуће еманира то да смо ми писци по изабраном уметничком дифолту ипак птичице које најрадије и најуспешније лете ван јата и нису баш некакве свакосезонске селице поетичког или интересног типа. Међутим, у нашој стварности, па и књижевној, ствари су већински и довољно грубо стратификоване да би

свака птичица таквог либертаријанског типа, дакле без подршке икаквог ауторског, издвачког или рецепцијског савеза и колектива, данас махом летела у самоизабраном кавезу. Што би за њу било равно вољном саучествовању у некој од најдепресивнијих Кафкиних прича уживо, а за њено дело пун промашај тамо где боље организовани и колективно освешћенији потрефе какав орден, награду мету или бар бесан тираж три пута годишње. Па каткад и месечно, као да им се родна река уз коју су снатрили о књижевној слави зове Мјесечница.

Преведено с језика безбрижног седамдесетпетогодишњака на језик Књижевног магазина као нешто ширег и знатно млађег цеховског органа – искористио бих прилику да, у складу с вековном слободарском традицијом наших слова и речи, обавестим велможе и велможенке припоменутих колективистичких формација и преосталу младеж о следећем.

Да су, можебити, на погрешном трагу, трагајући за успехом наше савремене књижевности као успехом по сопственој мери и фатуму којим би вољно да октроишу право на избор и успех других, иних и другојачијих, а у корист оптимизације сопствених виђења, те сопственог сребра, себара, поклоника и подвижника.

Да није лепо и пристojно да неки, ако се јавно надуре на неку награду или некакав грдан жири, могу на последичном таласу полит-доходовног или пара-духовног одјека тог дурења, и проче, да добију друштвену/државну тапију на неколико нових и издашних мегапризнања, док Други на такву каса-штитну подршку институција државе не могу да рачунају ни за куповину три оловке и зарезача ума институционално заблуделих.

Да је наша савремена књижевност довољно добра и разнолика да је не морамо бркати са сваким обликом писма нити оптерећивати инстантним пројектно пожељним текстуалним производима у духу наменски узнесене активистичке параболе, па било да су у питању свакојаки трансканонски или актуелистички рестлови религије, полит-родно ангажованог праксиса, свеколиког инфлуенсерства спектакуларно-тржишног типа итд. Поготово не – под обавезно! И не с неким наводно мериторним сазивом мудраца, циљно делегираним да уводи ред тамо где је и таленат уз умеће довољан да вредност препознамо без наведених протетичких пречица до славе. Ако не мислимо на породичну, или бар градску.

И на крају, али не и најмање важно. Напротив. Ако смо нешто о књижевности већ научили током школовања, и доста том знању придодали пишући и читајући, свакако би било ред да се, бар у потоњим јавним пословима, држимо наученог и општеприхваћеног. Рецимо, да награда за роман припадне роману, за поезију поезији, за литанију литанији, за драму драми – макар била и постдрамска, хм – и то не само по квалитету текста, него и формално гледано. Па ко није сигуран у своје знање из основних и непрелазних одредби теорије књижевности, или у сопствену моћ препознавања књижевних родова, нека бар размисли о овој ведрој инвективи, макар и не препуштао своје место моћи другом, обавештенијем.

И тако у недоглед, мада је и ово доста, да се неко не би препознао и наљутио. Увек је боље да се препознају сви, јер нам у том случају бар климатске промене не гину. Нажалост.

Вида Огњеновић:

ОДАКЛЕ СМО?

Из подуралских шума и врлети и паганске поезије.

КО СМО?

За оно за шта се издајемо постоји недостатак доказа.

За оно што би требало да смо не постоји ни добра воља, ни консензус. За оно што јесмо тешко је наћи прави израз.

КУДА ИДЕМО?

У кафану.

Зоран Пауновић:

Одакле долазимо, питање је на које нам одговор могу дати наше личне библиотеке, стварне и имагинарне: присетимо ли се књига које смо волели, сетићемо се – свако за себе и сви заједно – и својих књижевних предака. Неки од њих, они највећи, у таквим ће сећањима искрсавати веома често, неки ће се појављивати повремено, а неки никада, но верујем да је све што смо икад прочитали оставило свој траг – сасвим јасан, једва видљив или невидљив, свеједно – у свему што смо написали и што пишемо. Због тога није могуће одговорити на питање ко смо, и вероватно је добро што је тако, не само зато што нам се одговор не би допао, него и стога што би нам решење те загонетке одузело можда и најважнији мотив за писање. А куда, тако пишући, идемо? Свако на своју страну, рекло би се, као ликови на познатој Гогеновој слици; загледи у себе, узалуд очекујемо да ће нам се погледи и путеви негде срести.

Борис Лазих:

О савременој књижевности могу да говорим само у главним цртама. Једно је сигурно: књижевност је изгубила повлаштени положај који је заузимала у времену социјализма. Можда је то један од разлога зашто се неким чини да је данас роман, као водећа књижевна форма, слабији него у двадесетом веку. То, наравно, није тачно. Ако је ослабио интерес за књижевност, то још не значи да нема стваралаца.

Одакле долазимо? Потичемо од наших књижевних предака. Као и они, стварамо властити језик, начин казивања. Блиско ми је искуство двојезичности појединих песника из Војводине (мађарско-српских; словачко-српских; русинско-српских, румунско-српских), блиско то непрестање кретање између више идиома и култура. То ми је, ваљда, задато по месту рођења. Искуство маргине. Јача поринутост у себе. Откриће властите традиције. С тим у вези, у последње време радим на избору наше поезије барока, рококоа и класицизма. У бароку импонује вртложност, макабризам као и графичко обликовање стихова, у класицизму мисаоност, отклон од афекта, непосредног излива емоција. Хтео – не хтео, француски превод ме доводи до извесних компаративних разматрања (Барок: формалне сродности и одступања, ликовна универзалност). Класицисти су се међусобно читали, вредновали. Латинисти нису имали потребе ни за преводом, читани су непосредно од стране других, европских, латиниста. Заслуга је Павловића што их је вратио у живе токове наше лирике. Захваљујући песницима те школе Гете је сазнао за Вука, народни идиом.

Ко смо? Писци. Као такви, у власти смо језика. Али смо у истој мери и творци властитог, што посебно вреди за поезију. У свакој генерацији, један од проблема је то питање језика. Не само матерњег, него страних језика којим писац влада и којима се служи. Уопште, питање књижевне културе. Класици двадесетог века користили су, поред француског, руског, немачког, грчки и латински језик. Данас је преовладао пинџин енглески. То се испољава и у реченици, у избору лексике, колико и реченичној градњи. Плашим се да добар део данашње продукције не постане нечитак за мање од педесет година, кад преовлада неки следећи доминантни језик и дискурс. Књижевни језик није језик улице, сленга, медија, мада може да буде и то. Пишчев језик мора да буде истовремено и читак и самосвојан, он мора одмах да буде препознатљив, нешто као запета, код Црњанског. Превелико кориштење туђица (француских) довело је до незграпности код Кашанина, Лалића, чак и код Исидоре. Све то доста лоше стари. Изгледа да се с туђицама најбоље носио Десница, чијем интелектуалном стилу то најбоље одговара.

Куда идемо? Ка делу, са намером да, ако доживимо зрелост, такозвану преподобност, заокружимо опус. Да би створио то што је носио у себи, Гоген је отишао у Полинезију. Пекић одлази у Лондон, Кант остаје ту где је. Најбоља дела савремене књижевности стварају се подједнако у Србији и у туђини. Писци се можда, у Србији, више међусобно друже, али крајња сврха стварања је читаочево дружење с књигом. Важно је да се окружиш добрим сарадницима (уредник, издавач – уме то да буде и доживотно „умеће окруживања”, не мање од умећа писања!), добрим фетишима (да изабере одговарајући радни амбијент и да га украсиш с пар слика и уметнина које ти значе), па да се, без даљег устезања, предаш стварању.

А времена, нарави? Ту су. Није на теби да их се клониш по сваку цену, али твоје је да не пишеш по наруџби, да се не трошиш на „Примењену литературу”. За почетак, ангажуј се на реченици.

IN HONOREM
Миодраг ПАВЛОВИЋ
(1928–2014–2024)

7³

20

Злата КОЦИЋ

**МИОДРАГ ПАВЛОВИЋ: ПАНО, ЕПИФАНИЈА, ДУХ –
ИЛИ: СПАС У ЦЕЛИНИ, У ЉУДСКОМ СЕЋАЊУ, У
ЉУБАВИ**

Фото: Никола Радановић

Други долазак; Афродитина увала, Краљица таме. Три наведена наслова (иначе у следу за *Бесовским вртлозима*, а потом и у збиру *Рука од пепела*), сваки на свој уверљив начин, употпуњују завршни лук прозних дела Миодрага Павловића, објављених у песниковој пуној стваралачкој зрелости. Да их назовемо и триптихом? Барем због структуре и поступка, који наликују на калейдоскопско-мозаичке укрштаје тока свести, имагинације, сећања, сновиђења; због сродног духа у знаку апокалипсе; због заједничког им високог ступња уметничке синтезе. Видилац и визионар, Павловић не изневерава читаоца, и познијом прозом потврђује принцип све-

обухватног, јанусовског, оптичког кода: и кад му је поглед наглашено ретроспективан, засигурно ће вас, увек примарном и неуморном потрагом за дубљим смислом, повести у нека будућа видна поља. Поетске и кад су оденуте у прозно рухо, уздигнуте до далекосежног симболичког говора, његове јасновиде представе о човеку и свету сустижу једна другу удружујући се и онажујући у живе сабирне слике које нас нужно померају напред, као свака истинска новина.

ДРУГИ ДОЛАЗАК – ПАНО: ЦЕЛИНА КАО СПАС

Други долазак је штиво по науму не мало зачудно, а пријемчиво по лагодном приповедању, по неусиљености збивања и израза – иза којих стоји условност која му обезбеђује дубину и вишеслојност, која смелој фикцији удахњује живот.

„Највеће истине су најједноставније”, по Толстоју. Али пут до тих истина по правилу је дуг, сложен, па и замршен; једноставност се укаже тек после њиховог – ако и делимичног – досезања. Стога иза једноставног увек назиремо сложено; иза мудрости – дуг пут, талог личног и општег духовног развоја. Како то бива код врхунских стваралаца, и код Павловића су, дугим искуством, кључне тематске преокупације изнова оркестриране, зденуте у вишу целину; природније њихово свођење тешко да би се могло замислити. При чему би се целина о којој је овде реч и сама могла назвати – трактатом о Целини. О покушају да се првобитна, целовита па расцепкана представа о свету васпостави, те да се тако обнавља сам свет. Запажен ранији Павловићев стих „На крају спасава само целина”, овом прозом добио је виртуозну разраду, додатни смисао. Неупоредив дар песничког јасновићења и овде има најмање два насупротна: уистину ретку идејну смелост, дубокоумну мисаону продорност, са подлоге коју подразумевамо, а то је богат тре-

зор знања из најбитнијих области светског културно-историјског наслеђа.

Једноставна поставка, централна замишљена реализована доследно и упечатљиво, али већ у првом слоју двограна, напета да се преокрене те хитро прикаже и своја налик – битно је и стално обележје Павловићевих пројеката. Попут клепсидре ухваћене у часу преокретања, када видљивије саопштава и минуло и будуће, и горње и доње, и тренутно и трајно; када приказује релативност, колико и неумитност протока. Али иза Павловићевог пера често као да се назире један покрет руке која клепсидру хоће да отргне од задатог јој смера преокретања, која прометејски жели да измести, протејски да пребива у другом, другачијем. Таквим покретом исписан је *Други долазак*.

Иза једноставности ситуације-окошнице (наратор, што инерцијом младалачког заноса, што као високо освешћена јединка, сазива скуп живих и мртвих, припрема „прославу смака света” како би, заједничким напором, предсказана апокалипса била предухитрена, подешена према захтевима човека) – откривамо сложену идејну потку, градацију мотива, метафорику која прераста у комплексну алегорију. Тумачења те алегорије могу бити различита, па и реципрочна. Али њихов заједнички садржај могао би да буде следеће одређење: она представља покушај да се, напором људског ума и воље који теже постизању правог, дубинског колективног упознавања и самоспознаје, измести и преосмисли устаљени појам, да се застрашујућа представа о смаку света ревидира, преусмери; уза сву иронију, тај покушај темељи се на изузетној вери у човека, у творачку моћ његовог разума, у окретању вишој милости. Појединачне врхунске творевине, визије ума, ако остану засебно, нису довољно делатне; тек повезујући се у једном времену или повезујући различита времена, оне формирају скуп представа, паноптикум – који може да васпостави првобитну цело-

витост, насушну за истински препород, обнављање, хуманизовање света.

Иза лајтмотивских варијација у замишљању те прославе, ближе речено иза представе о жељеном нарастајућем броју-роју свечара, није тешко разазнати и принцип пчелиње заједнице као непревазиђени узор. Али велика је новост то павловићевско одизање матрице на нови ниво најширег обзора, у новој поставци и с конкретним захтевима које такав ниво налаже мишлећем човеку – у циљу не само достизања него и превазилажења узора. Да нисмо, раније, исцрпно разгранавали симболику мотива пчеле у Павловићевом *Дивном чуду* (кроз паралеле пчела-човек, пчела-песник, пчела-невеста-мајка, пчела-душа), и да не видимо како је та симболика и овде активрана, но на релацији обрнутој: у саодносу са подземним светом – можда бисмо се заварали назнаком „фикција” и превидели битно. Овако, вођени слутњом коју сугерише упозоравајући стих анализираних песме „Свуда пчеле”, који гласи: „Не преиграј / пчелињи роде” – спонтано подразумевамо и: не преиграј, људски роде, што ће се и подударити с расплетом, одустајањем од водеће замисли о прослави, под навалом ратне трагике.

Иза једноставности варијација – да ли смак долази или је већ прошао – видљива је дубина ожилјака, људског бола с којим човечанство треба да прекорачи још један праг, руб миленијума. Појединачни крик да се смак већ догодио, у историјском ходу, кроз ратне катаклизме (какве је и сам аутор преживео као дечак, и очигледно носио као доживотне трауме), из ове прозе доживљава се као јаук сирена за колективну узбуну преко још крвавих европских гребена. Јер, управо док је аутор, маестралним литерарним умећем, сублимисао те старе трауме на виспреним страницама осврта на Други светски рат – оне као да су, из самог колективног памћења, изнова затутјале попут несмиреног вулкана, побуђујући застрашујуће слутње; више од тога: оне су се, не дуго затим, у некој мери и обистиниле,

обзнаниле у нашем времену: и аутор и ми сведоци смо и непосредни хроничари поразне немоћи да се разорна ратна енергија заустави. Но значајна је, на вишој идејној равни, и варијанта да се смак у извесном смислу већ збио, или може збити, у прекогницији, у опису, слици, кроз људске представе о њему – на тако нечему се и темељи основни наум *Другог доласка*.

Иза варирања: и јесмо и нисмо прекорачили праг смака, стоји теза да је свако прекорачење прага – условност; иза ове условности стоји драгоцен чиница да је на њој саздано ново остварење, које нас уводи у ново чудо – материјализовање појма апокалиптичког из виших сфера идеја у облику уметничког дела у делу (сликарски пано у роману), дела које има моћ да успоставља нове законитости у свету, да руши свет, обнавља га, хуманизује.

При свему, познавање, уважавање религијског обрасца само је полазиште, а у исходу се наслућују нова филозофска сагледавања и дрзновени, оригинални пробоји свести јединке у нове пределе људског мишљења. Пут којим мисао овде ходи карактеришу хитре, еластичне осцилације између дубинских запажања о унутарњим човековим просторима, као и о глобалној ситуацији човека, и у космосу, с једне, и (само)подругљивих опаски које све релативизују, преокрећу, закорачујући ка вишим међустепеницима поимања, с друге стране.

Иза једноставности приповедања стоји мајсторство укрштања класичног и модерног поступка; модерно је – вишеслојно, самосвојно и комплексно упредање свесног и имагинарног, личног и колективног, тренутног и историјског – како би се све то транспоновало у живу, па и животворну сабирну слику у чије ће се просторе уливати збивања романа, да би се, видљиво, и изливала из ње.

Иза реалног оквира (Београд од пре Другог светског рата до наших времена)

стоје управо иреалне области човекове свести: конкретно и чулно су ту, у одређеном простору и времену, с елементима документарног и исповедног, али су – и све је – у знаку условности. Прави „простори” збивања припадају областима сна, медитације, уметничког делања, људског памћења, сфери идеја и визија. Они су проводници високог напона између удаљених и оштрих супротности на којима је саздан свет; те распоне, човековом уму несагледиве и мучне, они чине прихватљивијим. Као увек код овог писца, све почива на укрштању и успостављању протока између тих полова, основа свега су струјања између њих а укрштајна тачка је човекова свест, његово мишљење. Његова душа – ако се сетимо *Златне заваде* и одређења душе као средишњег простора између живота и смрти „из којег се и један и други пол могу сазнати”. (Посебан би задатак био изналажење релације с библијском представом, о коју се ослања и Достојевски одређујући душу као попрште борбе добра и зла.)

Једна од линија протока овде обухвата распон између простора „подземља” (доњи свет, област умрлих, колико и обележеност човекове природе чулним, нагонским, или западање у банализацију) и простора „небеске коби” (која се, у коначном, нужно прихвата као неумитност, али сав смисао човековог постојања види се у напору преусмеравања сваке задатости у свесни, вољни човеков чин). Као антитезу с крајева овог распона видимо доле апсурдну „секту чистог греха”, а горе – небеску девицу (знак да се принета жртва прима, обећавајуће знамење прочишћења).

Друга је линија – нешто као временски далековод, проток између доба целовите апокалиптичке визије (Јована са Патмоса) и нашег времена распарчаности, све удаљенијег од смисла који та целовита представа исказује (луцидно поређење Јовановог гутања књиге с првобитном целовитом визијом и – машине за млевање меса).

Стога би се и тон казивања могао упоредити с кабловима далековода – права и

чиста, тешка пуна линија, стабилна и чврста, сходно носивости. Чак и када је привидно мирна, у ствари је пуна електричног набоја, те кад завибрира, усталаса големе просторе.

Крешендо таласања достигнут је у сценама – жртвеног – пожара узрокованог крађом недовршеног сликарског панона: недопустивим, незначким „баратањем” елементима слике с темом апокалипсе, провалом негативног у позитивне стваралачке токове. На сваки начин, сегмент с паном чини поенту романа. Сам пано, вариран као сликарско или филмско платно, а заправо пројектован у досад невиђеној, луцидној литерарно-историјској сабирној визији, обједињује, мозаичком структуром, зналачки изабране, битне и ужасавајуће моменте са светске сцене током Другог светског рата, толико трагичног и катастрофалног да му је апокалипса једино одговарајуће име. Уједно, тим паноптикумом се успоставља и непосредан лук с библијском параболом о апокалипси, сагледаваној као већ непотпун траг првобитне целовите визије, освојене из виших сфера – односно, приказује се како расцепкавање целовитог доводи до експлозије, до бесмисла. На тај начин се призива на заједништво у посезању за изгубљеном целином – преименовањем „општих места” у сатвораштво, којим би тај лук данас, на рубу пропасти, уистину био отелотворен. Насупрот Булгаковљевом „рукописи не горе”, овде видимо – платно је запаљиво: трактат о стваралачкој енергији као разорној онда када се отме суштинском, позитивном везивном ткиву, с једне стране, а с друге, и као обновељској – када стреми Целини која спасава човека и свет. У најкраћем: ово дело снажног уметничког набоја, и под високим напонам брижности, читаоцу се урезаује у свест као ненаметљиви и игриви а грандиозни апел људској савести, људском разуму, стваралачком духу – апел на одговорно, делатно колективно пробуђење, мало је рећи у праву час.

*АФРОДИТИНА УВАЛА, КРАЉИЦА
ТАМЕ: ОДРАЗ ТЕЖЊЕ КА ЕПИФАНИЈИ,
ИЛИ СПАС У ЉУДСКОМ СЕЋАЊУ*

И ова Павловићева проза тече неусиљено, упркос обиљу асоцијативних слојева из којих приповедање извире и којима се духовито и непрекидно поиграва. Дубина задирања у множину сфера у којима се очитују пројекције укупног човековог бивствовања, препознатљива је одлика Павловићевих текстова, али овде је, уз максималну суптилност, посебно дато на вољу снажним налетима (детињег, младалачког) поистовећивања (с ликовима из митолошког, историјског и књижевног наслеђа, из фикција, из узгредних сусрета), једнако као и довитљивим, флуидним њиховим трансформацијама – чиме је остварен нови квалитет: истанчано сондирање осетљивих човекових мисаоно-емотивних процеса.

Префињена мисао која исписује ову прозу изузетно је покретљива, разиграна, сва у некој природној, супериорној лагодности, али је уједно, увек и неизоставно, неодвојива од (не једног!) клупка с којег се разматава или ка којему тежи. Упрошћено речено, наратор као да жонглира разматвајући клупчад својих сећања, промишљања, снова, идеја... Но по среди су, разуме се, уметничке пројекције – било нечег што је доживљено и сачувано у свести (детињство, путовање, митска слика, рат: лично или колективно искуство), било нечег што је проживљено у сну па транспоновано као отисак оне засебне, пунозначне ма и недокучиве области човековог бића. Овако или онако, предмет описивања као да се изнова рађа, обликује посредством имажинације, и вишеструко је осенчен, пројектован истовремено и на терен митолошког, уметничког, историјског, психолошког, онтолошког... Ова сенчења уочљивија су тим више што долазе из неочекиваног угла, махом из перспективе дечака очуваног у одраслој особи.

Успостављајући те многоструке релације, Павловић чини да представа о чове-

ковим унутарњим просторима постаје све богатија а духовне координате његовог приповедачког дела бивају све продубљеније. Драгоцен је, притом, чињеница да духовито поигравање тим мноштвом сфера, њихово преплитање и надограђивање, резултира успостављањем новог, павловићевског универзума – универзума људског сећања – независног од свих наших представа о времену и простору, па и од закона који у њима владају. Област човековог памћења, отиснута нарочито у облику уметничког трага, од самих почетака Павловићевог стварања била је терен на коме су се истраживале могућности људског и цивилизацијског претрајавања. Али у овој његовој прози као да је освојен некакав виши ступањ ослобађања драгоцености заточених у ризницама људског памћења – ослобађање сећања привидно личних а заправо неодвојиво уланчаних у дубоко светско наслеђе. Управо провлачећи одређену наслеђену слику, представу, визију, кроз своју сопствену свест, јединка је у прилици да је укрсти с неком другом, и другачијом, перспективом, такође наслеђеном или новонасталом, и у том укрштају да је оплоди, надогради, обнови. Ток размишљања наратора ове прозе доима се управо као такав плодотворни низ. Пратимо манифестације финих процеса обликовања и преобликовања, раста, самоспознаје бића у непрекидном саодносу са блиском околином колико и с удаљеним, такозваним реалним и иреалним световима. Психолошка стања првих младићких суочавања с непознатим енергијама Ероса, рецимо, овде су, најзглед једноставним а веома комплексним и суптилним захватима, пројектована на укупан доживљај света и окренута покушају његове ресакрализације.

На светској се култури и темељи ово штиво о емотивном и уметничком сазревању јединке која – слободним током асоцијација у разнизаном, минираном времену – реактивира давне приче, улази у њих и мења им ток, просторе наше планете обраћа у имагинарни музеј а поједине њене топониме прекрива небеском мапом: за-

рад напредовања сопственог и општег. *Афродитина увала* здруженим океанским водама „запљускује” Београд и Венецију колико и Египат, Калкуту, Кипар, Родос; оживљени су ту напоре Гуливер, Веронезе, Персеј, Андромеда, Емпедокле, Ниче, Полифем, Свети Ђорђо, Тутанкамон, Афродита, Дијана Ефеска... Све ово скупа више је него јасан одраз насушне потребе људског и стваралачког интелекта не само за свеопштим духовним заједништвом већ и за неким вишим обликом тога заједништва, који би човеку обезбеђивао опипљиву непропадљивост досегнутог духовног блага. Отуд и поновне неизбежне читаочево асоцијације на медоносни, пчелињи принцип. Та симболика и у овој прози постојано шири своје озрачје нескривеном алузијом не само на узорно заједништво вишега реда, или нетленост у трулежном свету, већ и на сфере оностраних боравишта душе, на бесмртност душе, у коначном, на онај продужени знак једнакости: мед=тајна=злато=светлост= истина, до које смо дошли над стиховима *Дивног чуда*. Знак, да поновимо, који повезује нешто најскровитије са нечим најмистичнијим, срж материје са есенцијом духа.

Једино у таквим оквирима се и може, неосетно, сасвим природно, сјединити визура дечачког откривања сопствене чулности, са зрелим сазнајним перспективама, које се држе сублимираног – митског модела, знаменитог сликарског дела, ритуала – као висинског залога прочишћења. Управо митски праузор или сублимни доживљај лепоте стална су висинска кота којој се из равни свакодневља – где еротско може бити банализовано, неприхваћено па и кажњено – прибегава у непрекидној тежњи за дотицајем с божанским, јер тек у овом дотицају, показује се, могући су пуна спознаја љубави и измицање замка Танатоса.

У времену профанизације, огољења нагона, па и еротоманије и еротопатије, *Афродитина увала* Миодрага Павловића дотиче се човекових најинтимнијих сфера крајње

рафинирано, пројектујући буђење чула као тектонски поремећај али га и хитро узносећи – поистовећивањем наратора с митским актером, преименовањем девојке у богињу, како стицање телесног искуства не би било доживљено као пад из чедности већ као узлет у љубав. Надовезујући се на *Други долазак* из непосредне близине, ова проза делује лековито и оживљава наду у могућност повратка оним задатостима у човеку које га истински узносе чинећи га достојним епифаније.

Тежња за епифанијом, препознатљива одлика Павловићевих поетских текстова, у *Афродитиној ували* маестрално је уобличена у призоре потресне снаге, призоре који бацају додатну светлост и на сродне сцене ранијих песникових остварења. Уопште, средствима прозе можда доступнијим од оних којима се служи стих, овај врли, обдарени мислилац као да је хтео да додатно истакне подлогу и контуре својих стожерних деценијских преокупација, питања и порука.

Тим пре не смемо изоставити кључну, опозитну двојничку релацију симболичких громада оличених у појави Афродите и Краљице таме. Представница таме појављује се тек на тренутак, али је више него видљиво колико се зацарила: у њеном знаку је и оквир збивања, који све више стеже, и целокупна позадина роварена ратним пројектилима; у њеној власти су и утрожене, дезоријентисане скупине житеља, и појединци којима се градско тле, градска четврт, врти или одрања испод ногу. Њено су дело и све кошмарне узбурканости у душама оних који су свесни свих големих замки, безизлаза и страха, али се, стиснути између унутарњих, нагонских понора и спољних, ратних амбиса, уздају у моћ људске свести и опредељују за своје родно тле: „нема више сеоба”, „ту сте где сте, то сте што сте, ти сте који сте”.

Једно од питања које нам се намеће после ишчитавања *Увале* и *Краљице таме* јесте ово: због чега Павловић путоказе

према епифанији поставља управо на минском пољу људског сећања? Због чега, у дубокој стваралачкој зрелости, инсистира, рекли бисмо, на брисању и последње црте граничника међу јавом и међ сном и уводи тако лагодну и пуну равноправност многих за човека битних нивоа – нивоа сећања, уметничких визија, историјских сведочанстава, цивилизацијских наслага? Или – због чега овај писац то чини наглашеније него раније? Свакако наслућујемо више одговора, али један од њих нам се овде чини незаобилазним.

Рекли бисмо, наиме, да позни Павловић, савременику не само стешњеном и застрашеном већ прибијеном уза зид бесмисла, смирено и у исто време разиграно отвара слободне просторе човековог сећања, још једном му сугеришући, свему упркос, да постоји могућност откривања уточишта, и могућност опстанка у том уточишту. Другим речима, човеково сећање овде се третира као срж и извор свеукупног виталитета. Јер, под општом навалом спољних разорних сила, ваља сачувати унутарњи континуум јединке – континуум најдубљих унутарњих обележја која чине основу људског бића, те посредно и људске заједнице. Овако некако би, чини нам се, могла гласити једна од кључних порука ове прозе Миодрага Павловића, или барем ту негде леже најдубљи пориви њеног настајања. С неизоставним додатком: тек из очуване, очишћене од тривијалног и слободне основе свог сопственог бића, људска јединка и људска заједница, ма и усред ратних страхота какве преживљавамо у свежим и дубљим сећањима – имају изгледа да досегну епифанијску манифестацију, висинско у себи самима, односно да стресу са себе свлакове чудовишних зала и искораче према објави божанског начела које се и овде, на Земљи, зове Љубав=Дух=Спас.

*

Откривање смисла је крај стварања. Стварање се истањује и постаје нешто одречно. Зато је провала многих речи у свет: апокалипса, крај света. Јован Богослов је прогутао књигу да би сасвим сазнао њен садржај, и да не би говорио више. Објава истине и њено уништење, иду заједно. Зашто је тако? Треба умрети у истини. Јер умирање је истина.

(Из *ДИВНОГ ЧУДА*)

1.

Свуда пчеле
као жеравице
запретене
свуда зује
као буне
започеле
у игре су
уплеле
мајке
своје племе
да ли из раја
пре изласка човека
мед изнесе
или су саме и веселе
нашле тајну
па су је у дубину
саћа
снеле?

Ројеви срљају
брује
ко их то слуди
жаоком жаоку
бруси
па куди:
не преиграј
пчелињи роде
мајке инсекте роде
да буду
да боду
затим се пуне милости
за њих брину
али рогови
непознани
и горди
коло крилцатих бића
под урвином газе
и воде

(„Светогорски дани и ноћи”)

Марко М. РАДУЛОВИЋ

СТВАРАЛАЧКИ СКЕПТИЦИЗАМ МИОДРАГА ПАВЛОВИЋА – (НЕ) ИЗВЕСНОСТ СТВАРАЛАШТВА

Обим и разуженост Павловићевог певања разлог су што се не може тек тако говорити о моделу света карактеристичном за овог песника. Сврсисходније би било указати на различите визије стварности које у његовом делу равноправно постоје, плодно се прожимају, али још чешће и делотворније динамички супротстављају. Зато је размишљање о Павловићевој (ауто)поетици увек прожето неизвесношћу да смо одређени аспект његовог стваралаштва преозбиљно схватили или превише нагласили у односу на неке друге карактеристике које такође постоје у његовој поезији, односно да нисмо довољно узели у обзир фину поетску равнотежу између озбиљности и пародије на којој је овај песник успешно истрајавао током свог богатог стваралачког пута. У овом тексту покушаћемо да проговоримо о (не)извесности стваралаштва, како ју је видео Миодраг Павловић.

За овог песника, у једном тренутку историјског развоја природа уметничког стваралаштва неминовно се испољава као (пародично) симулирање обреда. Међутим, уметност истовремено представља и естетско реконституисање сакралне духовности садржане у обредним и митским формама. Наиме, по Павловићу, природа стваралаштва таква је да: „хотимице, или нехотице, говорно уметничко дело изневерава обредну и сакралну основу са које полази, постаје његова замена и алтернатива, да би најзад открило и своју пародичну склоност и неминовност своје профане димензије... Но,

с друге стране, у раздобљима чији је основни тон профаност, а не ритуална нити историјска схема времена (јер историјска је битно херојска, дакле још не сасвим профана), уметност која подсећа на обред, постаје облик његовог спасавања од заборава” (Павловић 1999а: 86). На овај начин односу светости и профаности, карактеристичном за уметничко стваралаштво, придружује се проблем времена. С једне стране налази се, у себе затворено, време сакралности, док се, с друге, пружа отворени ток световног времена. Уметност је способна да артикулише обе ове форме. Положај који стваралаштво заузима између ритуалне, колективно-сакралне задатости сећања и пародичног изокретања вредности на њихово наличје у коме се открива њихова профана димензија експлицитна је тема многих Павловићевих есеја и основни творачки принцип његовог певања.

Слободно, пародијско-стваралачко надношење над дубинама човековог бића и амбивалентни вредносни судови о улози и смислу његовог деловања у историјском процесу произлазе из саме суштине стваралаштва, онако како је Павловић дефинише у есеју „Живот по стваралаштву”: „Стваралаштво подразумева да истина о човеку није до краја дата, да се можемо изложити опасном подухвату отворених врата у људској дубини. Трагати за зрачењима надсвести, уз ризик да се открије да је човек, осим у тренуцима посебног надахнућа, заправо безбожан, или да устројство кос-

моса није такво да би човек у њему имао повлашћено место. Нема повлашћеног појединца, нема надчовека, нема изабраног народа. Све може да се анулира, поништи, каже стваралац. Али стварања има, видљивог и невидљивог, и са њим је сва неизвесност на свету” (Павловић 1999б: 20).

То да из перспективе ствараоца „све може да се анулира, поништи”, разлог је да се постави питање колико је у стваралаштву поред градитељског принципа, присутан и њему супротан принцип разградње. Из Павловићевог увида проистиче да, осим што конституише, стваралаштво истовремено и деконструише. Међутим, таква деконструкција увек је у функцији новог стварања. Отуда, иако се из перспективе „живота по стваралаштву” многе велике истине могу учинити релативним, што представља особен стваралачки скептицизам, оно што се не може релативизовати јесте чињеница самог стваралачког акта. Парадоксално, неизвесност коју стваралаштво са собом носи једина је извесност у Павловићевом поетском космосу. Овакав стваралачки скептицизам представља модернистичку поетску алтернативу картезијанском скептицизму. Наиме, за Миодрага Павловића, стварати значи постојати, постојати у неизвесности.

Позиција уметника састоји се у откривању и артикулисању неизвесности, као кретању између патоса сећања и стваралачке сенке пародије. У једном току свог певања, Павловић је такву амбивалентност изразио и кроз хришћанску дијалектику између сакралности и профаности. Наиме, сфера светости као узвишена област човеку је, после Пада, доступна само у ретким и одабраним тренуцима: „После изгнанства из раја човек је са светим Духом онолико колико уме и може.” Међутим, ни пад ни профано време његовог трајања не укидају у потпуности присуство сакралног,

оно никада не престаје да дејствује и увек се јавља као спасоносна могућност човекове егзистенције: „У сатанско доба време светог Духа такође, напореда, тече.” Овакве увиде управо сведочи стваралаштво, а у случају Миодрага Павловића, песника апокалиптичног двадесетог века, они су могући тек на основу искуства хришћанске духовности које се темељи на вери да је, упркос свим ужасима, историја незамислива без деловања Светог Духа: „у историји Свети дух дејствује и припрема долазак царства Божијег” (Евдокимов 2009: 323). Непрестано присуство Духа, као и човекова стална могућност да буде са њим, додуше „колико уме и може”, сведоче да Павловић сакралност схвата као отворено стање егзистенције, а не као доба које је неповратно прошло. Миодраг Павловић тако поетски исказује хришћанско уверење да „епоха Духа није никако нека историјска епоха, него унутрашње стање тројичног општења” (Евдокимов 2009: 323). Другим речима, иако је сво уроњено у неизвесност, стваралаштво је истовремено и начин да се на дискретан начин остане у контакту са сакралним. У свим својим видовима, песништво Миодрага Павловића тај контакт никада није губило.

Евдокимов 2009: Павел Евдокимов, *Православље*. Превео Павле Рак. Београд: Службени гласник.

Павловић 1999а: Миодраг Павловић, „Песникова међуигра”, у: *Свечаности на платоу*. Београд: Просвета.

Павловић 1999б: Миодраг Павловић, „Живот по стваралаштву”, у: *Свечаности на платоу*. Београд: Просвета.

ИСКАЗ КИПОВА

(Млеко искони)

Није ни нама лако трајати.
 Из бездане лобање камена
 прешли смо у дрхтаве мреже вида;
 твар се у нама укршта, пржи бол.

Из ноћи у ноћ камени рудници
 зову нас ко вуци да се вратимо натраг
 у чопор тврдине.

Јутром нас људи за глежњеве вуку
 са надвратнице храма да у плот сиђемо
 ко даља родбина што помаже у невољи.

Но за нас су свршена преображења;
 изнад супротних сливова бића
 ми стојимо непомичних очију,
 и сунце пре но што прогледа
 дотиче вазда наше облике
 да се присети правога лика
 тог света коме поклања светлост.

ОНДА САВА СТАНЕ ПРЕД МЕНЕ

(Светогорски дани и ноћи)

Онда Сава стане пред мене

каже: ко си
 овде је вече
 никога нема
 сенке све раде
 по својој ћуди
 гладуј
 ево ти хлеба
 врати се кући
 проповедај
 друге исцељуј
 себе лечи

Атос ће да остане где је
 што ти тражиш
 дубоко је
 у пећини
 у пећи

врати се
 пази на свом путу
 држи се речи

Марко ПАОВИЦА

ПЕСНИК ОБНОВЕ СВЕТА

Миодраг Павловић — највестранији српски писац и, несумњиво, највећи национални песник залазеће епохе — живео је у Београду, рођен је 28. новембра 1928. у Новом Саду, а овај свет напустио 17. августа 2014. у градићу Тутлингену на југозападу Немачке, где је и сахрањен. Дете интелектуалаца и изданак старе београдске грађанске породице, и сам од најранијег детињства живи у нашој престоници, где је, после основног и гимназијског школовања, студирао и завршио медицину. За избор медицине као предмета својих студија Павловић истиче два кључна разлога: прво, жељу за стицањем специфичних сазнања о људској природи, и друго, релативну независност лекарске професије у тадашњем неслободном комунистичком друштву. Но Павловић се свега неколико година бавио лекарском праксом: од окончања студија, 1954, до 1959, када постаје драматург Народног позоришта у Београду. У његовом случају књижевно позвање убрзо се показало прецим од изабраног и захвалног грађанског позива. Као већ афирмисан писац, Павловић се од 1960. посвећује професионалном књижевном раду и уредничким пословима у највећој националној издавачкој кући.

Павловићева поезија, есеји и проза, преведени су на све европске и на неколико оријенталних језика. Павловић је и сам говорио више светских језика и путовао је на свих пет континената. Био је редовни члан Српске академије наука и уметности и члан Европске песничке академије. Добитник је свих најзначајнијих домаћих и неких страних или међународних књижевних награда. Од ових последњих, најзначајнија у низу му је Европска награда града Минстера за преведену поезију.

Тешко је, без ризика најгрубљег редуccionизма, представити у једном чланку само Павловићево песничко стваралаштво,

најпознатији, по неким мишљењима, и најзначајнији вид његовог големог књижевног опуса — а камоли тај опус у целини. Стога смо принуђени не само да пођемо од неких очигледних чињеница, но, бојати се, и да, парадоксално, останемо код њих, имајући при том у виду да се једна од најопштијих црта Павловићевог књижевног говора, нарочито његове песничке поетике, састоји управо у савладавању очевидности.

Прва очигледност огледа се у високом степену комплементарности, односно узајамног прожимања главних форми Павловићевог књижевног стварања — његовог песништва, његове есејистике, и његове фикционалне прозе. Притом првенствено имамо на уму чињеницу жанровских варијација опсесивног мотива или комплексније теме, то јест различите метаморфозе константне мисаоне подлоге у двоструком жанровско-имагинативном кључу, са једне, и непосредном дискурзивном осветљењу, са друге стране.

Друга очигледност у вези са Павловићевим књижевним делом испољава се у његовој садржинској слојевитости. А та слојевитост, опет, почива на неколико духовних ослонаца Павловићевог певања, приповедања и мишљења, који сачињавају широку основу његове књижевне и опште културе. Један од њих распознаје се у аутохтоној сфери архаичне обредности и фолклорно-митолошком памћењу национално-историјске прошлости; један — у домену орфичко хеленских мистерија, класичних грчких митова и неких предсократовских филозофских учења; један — у области хришћанске духовне традиције, нарочито јеванђељског предања и јовановске апофатичке теологије и апокалиптичке есхатологије. Посебно охрабрење при транспозицији савремених, неретко и свакодневних

тема у различите архаичне духовно традицијске парадигме овај велики песник нашег доба добија у знаменитим достигнућима неких савремених научних дисциплина. За антрополошку и културолошку оријентацију свога песничког и есејистичког интересовања он налази веома плодотворне подстицаје у хоризонту Јунговске дубинске психологије, Леви-Стросове антропологије, праисторијске археологије и Елијадове историје религије – чији су истраживачки резултати бацили ново светло на архаична стања људског друштва и на човеков првородни доживљај егзистенције, то јест на његов доживљај сопственог положаја у људској заједници, у непосредном природном окружењу и – у космосу. Осветљен из више комплементарних углова, тај доживљај показао се дубоко религиозним, прожет осећањем светости живота као хармоније земаљског и небеског, иманентног и трансцендентног начела постојања. У таквом доживљају егзистенције Павловић препознаје најбитнију антрополошку константу. А то мултидисциплинарно сазнање модерних духовних наука показало се у великој мери компатибилним са слутњама, чежњама и идеалима свих великих песника, класичних и модерних, који се, притом, закономерно оглашавају из радикално промењене културно-цивилизацијске, односно историјске ситуације. Миодрог Павловић један је од тих и таквих, универзалистичких песничких духова. Уверен да се људска природа у суштини не мења, али да је човек, као и целокупно човечанство, због одбацивања трансцендентног начела постојања и тоталне профанизације живота изложен сваком злу и насиљу, да је различитим манипулацијама супротстављен својој правој природи и тако уведен у смртни грех – Павловић врши поетску реанимацију и есејистичку реafirмацију тајне обреда и више истине мита. Основни поетички смисао тога песничког поступка и тога интелектуалног подухвата огледа се у настојању да се, путем посвећења стваралачког чина, пронађе могући пут избављења. (Видети песничке књиге: *Велика Скитија*, *Нова Скитија*, *Светли и тамни празници*,

Хододарје, *Певања на виру*, *Дивно чудо*, *Улазак у Кремону*; књиге есеја: *Поетика жртвеног обреда*, *Храм и преображење*, *Обредно и говорно дело*; и романе: *Други долазак*, *Афродитина увала*, *Краљица таме*.) Али у обрачуна са профаним духом модерног времена Павловић се такође служи и средствима пародије, ироније, гротеске (видети: поеме „Апокалипса” и „Он”, као и споменуте романе).

И најзад, трећа очигледност у погледу Павловићевог песништва тиче се његове поетске симболике, како на нивоу појединачних симбола, тако и у оквиру шире песничке слике или целовитости мистериозне поетске визије. Стога Павловићеву песму, као и сваку добру песму, никада не можете поуздано нити потпуно дешифровати. Она има толико значења колико има и ваљаних читања, да се позовемо на једно опште место интерпретацијске теорије. Али, у нашем случају не само зато што је вишезначност у природи песничког језика него и зато што је непрозирност Павловићевог песништва и поетички осмишљена, првенствено на трагу малармеовске и постсимболистичке валеријевске и елиотовске песничке традиције. Наспрам растуће пустоши и разуздане профанизације живота у хоризонту историјског модернитета, непрозирност, вишезначност и загонетност модерне песничке речи парадигматично оживљавају првобитни творачки елан на скрипцијском и на рецепцијском пољу имажинације и симболички васпостављају животворни и живоносни принцип тајне сваког стварања и постојања. Смисао стварања, божијег и песничког, јесте „задат, не дат”, тајновит и недокучив, ма колико нас опседао. „На тајни смисла и истине обдржава се и стварање и стваралаштво, а откривање смисла је крај стварања; објава истине и њено уништење иду заједно”, истиче Павловић у једном своме запису. Стога је провала обнаженог смисла у језик поезије и уметности, по уверењу овог песника, равна њиховој пропасти, апокалипси, као што је у самосврховитости модерних културних и социјалних ритуала садржана самовласна

демонолошка објава апсолутног тријумфа царства земаљског и његових ефемерних животних вредности симптом празне и безнадежне апокалипсе савремене цивилизације. Не, дакле, у самој непрозирности, већ у корелацији стилског и мисаоног аспекта Павловићеве песме, у подударности њеног естетског и метафизичког смисла, огледа се још једна од поетичких константи његовог песничког дела.

Павловићев песнички глас је снажно драматизован дубоким јазом између два његова примарна источишта: између његове критичке ироније и његове визионарске имажинације, између његовог културолошког песимизма и његовог антрополошког оптимизма; другим речима између света какав јесте и света какав је једном био и какав би поново могао да буде. Јер, и поред духовне странпутице којом се упутио модерни човек, да би се у крилу савремене цивилизације одао искушењима дезинтеграције бића и samozаборау исконског склада постојања, Павловић, изгледа, верује у могућност обнове света оснаживањем позитивних животних енергија, реафирмацијом љубави и лепоте и прослављањем мистерије живота. У подухвату духовне обнове нашег света и његове одбране од непрекидних демонистичких насртаја овај песник види основни смисао песничког и уметничког стварања, а сам га практикује како је напред назначено по парадигми архаичних и традицијских ритуала, односно по обрасцима „митских преображаја” стварности – идентификујући у равни урбане свакодневице или у сфери савремених светскоисторијских догађаја јасне контуре архетипских ситуација.

После пола века чаровања стихом кроз више десетина песничких збирки, после десетак есејистичких књига (о књижевности, уметности, митологији и религији), више путописа и антологија, Миодраг Павловић заокружује своје огромно стваралачко искуство кроз један краћи, бисерни низ романа. Прича његовог првог романа плете се око опсесивне замисли главног јунака/нарато-

ра да организује „прославу смака света”, то јест свечани јавни скуп живих и мртвих из свога ширег родбинског и пријатељског круга. Испрва флуидна, његова представа о природи замишљеног сусрета поступно се конкретизује и усложњава, попримајући обресе синкретичког митолошко-религиозног обреда, хепенинга светотајинског чина, окултистичке сеансе и мистеријске оргије, под инсигнијама хришћанске апокалиптичке визије. Но та концепција испуљујућег поравнања врхунске светости и смртног греха постепено се проблематизује и најзад сасвим одбацује, услед претећег спољашњег збивања крцатог стварним апокалиптичким предзнацима. Поред саркастичног исхода основе романескне приче, сложена алегорична слика тематизованог догађаја ослања се на цео систем високо ироничних алузија.

Наизглед роман о детињству и путовањима, *Афродитина увала* испуњена је несагледивим низом поетичних, гротескних, чудесних и често страхотних преображаја доживљених ситуација и призора у аналогне митске слике са двосеклом сатиричном оштрицом. Други део овог Павловићевог диптиха *Краљица таме*, јесте роман о бомбардовању Београда. (Овом најновијем, селективном.) То је роман апокалиптичког жанра, с актуелном ратно-историјском темом, шокантне упечатљивости фантазмагоричних, ониричких и чисто имажинативних призора, рубних душевних стања самог приповедача и свеопште граничне ситуације.

Универзалним значењима свога освеченог крупног, жанровски веома разумевајућег књижевног дела, Миодраг Павловић увелико прекорачује стваралачки оквир националног значаја. Али, тим самим, он сразмерно проширује и духовне хоризонте свога аутохтоног културно-традицијског круга, потврђујући, по највишој мери књижевног дара и модерне креативне свести, несумњив творачки потенцијал своје језичке и своје културне матрице, у којима се, као и сваки писац, изворно самоостварује.

ПЕСНИК УСТАЈЕ ИЗ ЗЕМЉЕ

Дували су ветрови кроз земљу
и кроз кртичњаке,
дубље од сваке сонде;
под ногама су почели да расту
слојеви звука
и музици су пуцала језгра.
На тамноплавом небу видео сам
обрис свог тела с мачјом главом
како лети у луку,
док је моја стварна глава још била ту
испод пазуха.

Онда су почели да бацају на нас мреже
пуне месечине и удара струје,
вукли нас мртве ка површини земље,
на ноге усправљали шибом,
а ми се мицали једва;
тешко се човек преже у нове облике.

Да нас пробуде
набили су у нас сувише снаге,
сад светлимо као сијалице
док идемо преко праскозорних поља,
и у ходу нам тако спојише
удове, лице и труп
и ставише у руке цвеће
као да смо педери а не васкрсници,
све то туђа нека воља.

Значи није била само прича
то дизање из мртвих!
Стресамо са себе глиб и чекамо смотру
у нади да ће свако моћи да оде
на своју страну
код рођака ил у шетњу.
Но анђели нам доносе вруће воде, четке
и кажу: хајде сад, умијте брда и долине,
припремите чисти пут
Господу који вас из смрти дозвола!

Тако дакле, ко у војсци;
постао сам слуга!
А бејаш у смртно доба непокоран
и нико није могао на послушност да ме склони,
зато се још и данас понадах
великој части и награди
кад ме арханђел по имену прозва!

ДРУГ ДЕ

76

34

Томислав ДОМОВИЋ

ГODOVI

1964.

Добро је да се нисам родио 1887;
под црно-жутим барјаком видио бих Галицију или Србију,
са шајкачом на глави писао ти мутном водом писма чисте љубави
вјерујући да је Солун Атлантида,
последње губилиште иза којег се Дрина улијева у Sienu
Добро је да се нисам родио 1914;
гледао бих како пада Мадрид и човјечност,
у одсјају Messerschmitta над спаљеном Баскијом
мислио на тебе и загорске бреге проткане небом и кукурузним брашном
Добро је да се нисам родио 1918;
носио бих пушку умјесто весла, пуцао у Горанову смрт,
сањао Далмацију пришивену уз Градец,
и у велики сан угурао сан о твојим уснама у којима
снијежи дјетињство као побједа интима над револуцијом
Добро је да се нисам родио 1964;
од немоћи постао бих пјесник,
са сваком вуковарском гранатом прсле би и нагазне мине
љубави у мојим очима

Не бих ти писао писма, ни мутном нити крвавом водом,
 не бих мислио на тебе нити на грожђе,
 не бих се радовао пахуљама, чак ни твоје тијело
 од коре и стрепње огуљено не би просвијетлило црни зрак у плућима
 Видиш, добро је да је моје рођење одгођено,
 можда дође час кад ће бити свеједно
 Љубимо ли се затворених или отворених очију

1965.

Отац се вратио из ЈНА набилдан пасуљом и партијском књижицом,
 и прије него је скинуо тежак пут и ципеле с ногу,
 прије него је одушевљено испратио Вицу Вукова на Евровизију,
 прије него је у дједово ухо изнио пословни план
 крпања социјалистичких рупа капиталистичком смјесом снова,
 прије него је на грамофону завртио популарну обраду нечег
 што mariachi изводе испраћајући младу из родитељског дома,
 и прије него је у запаљеној Морави утопио неспокој
 извео је мајку у врт и покушао убити Бога у њој
 покушао, јер жилав је Бог,
 не предаје се ни кад му ломе кости, ни на крижу ни у срцу жене
 усредоточеном на протресање свих немогућих превара
 оцу је промакао мој први корак (у којему и данас ходам)
 и прва ријеч
 „Тата“
 (коју сам из неког недокучивог разлога сузом одзначио)

35

1969.

Између братова рођења и мојега петог рођендана
 српањ се стиснуо у растегнути самоуправни асфалт,
 човјек је Мјесецом проходао
 у индустријском чуду из Бања Луке
 пред којим је дјед једном руком протресао стабилизатор
 а другом готово додирнуо Армстронгову пету извијајући се у кућну антену
 Зарекао сам се да ћу једнога дана мајку учинити богатом;
 лунарним камењем затрпати кржаве стијене
 Одбијен у Houstonu,
 скренуо сам у пјесму
 у мајчину ормару котрља се сребро

1971.

Ујесен ћу кренути у 1. разред
 То ће бити у рујну, далеко је тај улазак у калуп,
 сада тек је прољеће, зује пчеле над срцем
 и чудновата атмосфера у стану заклања сунце на плафону,

Славко Штимац рупу у хипнотици раста
Укућани су заокупљени нечиме великим што се збива изван зидова,
големим као питање хоће ли ме Јасна и на школском ходнику
додирнути као што ме је помакла у лифт у згради без дизала
Заборављају порцију батина (хвала ти Савка на мирном дану)
којом ме усредоточено равнају у прави пут
Узимам плетени цекер, одлазим по млијеко у стакленки,
бјесомучно шутирам камење мртвом улицом
Данас нитко неће примјетити одрон у зјени
и нову рупу на кинеским тенисицама

1972.

Шест предмета у плавој ђачкој књижици,
шест плавих петица и одлично владање
Једном усхит мајци и никада више, послјије;
с предметима некако, с наставницама и владањем никако
Урођену живахност не трампи се за доличност разредничина наливпера;
развигор у срцу назнака је каснијег стиха,
опстанка у врту окруженом досадом
И онда дуго отклупчано љето:
Очеве сандале заљепљене за линолеум селске биртије,
билијарски стол с уским рупама и злокобном гљивом,
њен пад нуклеарни је покус у кладионичарском цепу
У дим увлачи се ноћ,
моје сандале у излизаном зеленилу чоје налазе кревет, прстохврат сна,
бијег из оца у клијалиште облака
Одморим стопала, душу не стигнем,
месо се брже опоравља од напукле звјездарнице
и већ смо на неасфалтираном путу
којим прилази босоноги Елвис,
враћа мајци Мишу Ковача, оцу Лијепу нашу
и остаје за дуги низ година клерик у мојему уху
И негдје, мимо мене, а у интуицији барута, дахће злогласје:
Црни рујан долази, нетко ће изневјерити Алаха,
матерама одузети олимпијско злато непресахле сисе
Макар је Марк пливао као седам допингираних Ђурђица
и макар се Јерузалем неће дићи у небо него ће окружен пијеском
становницима намјестити пјешчана срца у пустињске груди
А рижин снијег пада над Сајгоном;
Ујак се неповратно смрзава, спрема запрегу,
маламуте и тексашку нафту за повратак у подношљиву аљашку климу
Пролазим покрај кина с репризним репертоаром,
љетни конци се тање као кришке лубенице,
дан се престаје знојити покрај родилишта гдје на некој зазлаћеној
сиси нова уста проширују пут у мојему непјешчену срцу
У сумрак близу сам Максимира којег надвијају двије наизмјеничне несреће:
или је Црвена звезда или је Ивић растрчао и море
Свеједно звиждим, ноћас ће патуљци вапном фугирати звјездарницу

1974.

Утихнуо је добри учитељ Ловрак на половици мојега пута
 укњиженим дружбама,
 умро је незнајући да уплаканом дјечаку из Великог града
 врца видре у бистрицима постајући један од главних криваца
 вјечног сањарења у језику
 Дјед је поезија; љуби бакину хистерију и мој неспокој,
 чита Тургењева и обожава бокс као катекизам неокаљане мушкости
 Заједно гледамо сраз тешких богова у Kinshasi и
 надмоћ имоћанског полутешког бога у Хавани,
 дједов осмијех топлина је раширене шаке у које утаман стану моје двије зјенице
 Пратимо и мајсторицу против Фурије,
 сарајевски гол као увод у мој први Mundial пред телевизором,
 9:0 против афричких копачки из којих њежно поје питка вода
 Албум је готово испуњен,
 дупликате мостарског БМВ-а мијењам за несретне тулипане
 Вишак Југославије ни Серр не може обранити од одлуке да у хазарду тапкања,
 на загребачком испуцалом асфалту, проспем у губитку
 И док изнад мене лете лешеве са жељезничког колодвора,
 сузних очију улазим у стан,
 Моје вруће мами не промичу, чак ни нови Устав није тема
 Дједове, прољетос изречене, визионарске ријечи одјекују:
 Смак свијета се ближи,
 Аћимовић је добио предност пред Јурицом Јерковићем

37

1980.

Љето је, вруће као Југославија
 Ускоро ћеш навршити шеснаест година,
 мислиш да си на прагу мудрости;
 још само да заљубљеност надрасте пољубац и све ћеш знати о животу
 Спознати како си настао
 и како у смакнућу четвртине Beatlesa свијет губи половицу љубави
 Примљен си у војну школу гдје ће те учити да су сунити симпатичнији од шијита,
 у Абрахамову пијеску тмаста текућица је олтар долара
 Сан ће бити изврсно некомандно мјесто;
 вољет ћеш дјевојчице, Велимира Зајеца и Неруду
 Љето је, Пољаци плазе језик социјализму
 и братским посланицама руског тенка, а ти
 полажеш трачнице и шине по Србији под усијаним поподневним сунцем,
 жељезнички прагови миришу на одисеју у бијегу од марксизма
 Идеш у Кућу цвијећа положити цвијет на увелост
 И на Великом ратном острву у препуним
 тачкама пијеска црташ оток љубави
 Ударнички поправљаш Београд
 Као да је твој
 А није...
 И ништа не знаш о животу

1992.

Продужетак 1991. у зимским окоћеним ласицама.
Како не бих из виолинског кључа одмакао у режање
ослањам се о препиљене сунчеве штаке.
И на сидро подно шанка. На потонућа коби у успаванку и сребриште.
У лањским, незализаним панонским ранама, стуштио се севдах;
искрхане босанске цезве у звијездама дубе
корита у којима ошурена људска кожа одбацује свињску длаку.
Човјек је гол као смртни страх.
Гола сам немоћ;
ни прст не хрли у еротску поезију.
У висини изнад муњокреса савјет иштем, а умјесто шапта
ракетирани еуропски проматрачи падају с неба.
У црни крш. У црвену росу. На орму у мојим годовима.
У керберове одсјечене главе што са смрћу избацују
средњевјековне оклопе у алгоритме бијеса.
У црвени крш. У црну росу на црну лишћу. На мој свечани јарам.
Тек рођене Петрине очи сјаје као контрапункт ужасу;
два мудраца пуштена низ Неретву.
Трећи се притајио у сузи. У напјевима хидрогенског цубокса.
У тим чамцима нада избацује воду, опушке звијезда и осмудјелу длаку..
Сједим на прамцу с одлазећом Marlene Dietrich.
Нисмо си ни отиснули, а већ смо освета и ја прекобројни.
Њемица нас избацује попут препиљених руна
и у раздерано филмско платно привија Дражена Петровића.
Па плове над Грбавицом и алгоритмима.
Чекајући да плави мудраци одрасту.
У сивом кршу. У блиставој роси на зелену лишћу.

Александар СКИДАН

**ЕВО ОВДЕ
У САМ ЦЕНТАР**

Из збирке: *Ево овде у сам центар*, Санкт-Петербург, изд. „Иван Лимбах“, 2024.

руси бомбардују мајку руских градова
то се код њих зове „хоћеш-нећеш“ и даље према тексту
таква је мајке ти ми га геополитика
геомајка архиви земље у саркому чернобиља
није то код њих то је код нас
и даље према тексту

25. фебруар 2022.

К

39

касно је да се листају вести и на фејсбуку касно је да се пише
о личној и колективној кривици

касно је да се читају хана арент и карл шмит заљубљени у шварцвалд
касно је да се буде ректор ванредне ситуације

касно је да се стоји на тројицком мосту и посматра најлепши град на свету
касно је да се гледа лед најлепше реке на свету

касно је да се стане на лед најлепше реке на свету и на њему напише курац рату
касно је да се дижу и спуштају мостови
касно је да се оплакују мостови касно је да се граде мостови
касно је да се каже касно је вољенима
касно је загрлити их

касно је да се преименује тројицки мост у мост троцког касно је да се каже
нити мира нити рата

касно је да се каже моја бака се родила у полтави 1909 године касно је да се каже
њено презиме било је трепке фон трепке

касно је да се каже усрали смо се

касно је сећати се 2001 године валерија подороге¹
после доделе награде белог² у кафеу
на литејном и његових речи кога смо ми то изабрали
и не само изабрали него ево баш овим рукама
помогли глебу павловском³ и његовим медијима

касно је да се каже блокада други светски рат лидија гинзбург

касно је да се каже упозоравао сам 2003 године
опрез религија опрез⁴

касно је да се каже геноцид први светски рат
уперимо бајонете против империјализма
као што су учили бакуњин кропоткин и мувље ларве у сновима
бруна шулца када је ишао улицама виџице да испије коју с академијем

касно је да се каже дехуманизација

покретни крематоријуми

специјална операција

остаје да се каже
врати се на антигону врати нам наше мртве

хоћу да их оплачем

то је све пре полиса пре његовог насиља и закона закона-као-насиља
то је сестра то је брат постали су бездани гроб и залог љубави

ето то још можда није касно да заустави покретне крематоријуме
да сахранимо нашу децу

1. март 2022.

1 Валериј Подорога (1946–2020) – један од најпознатијих савремених руских философа-антрополога, оснивач одељења аналитичке антропологије у Институту за философију РАН; аутор 20-ак монографија посвећених књижевности, филму, феномену телесности, западној философској мисли; гостујући професор на универзитетима у САД, Немачкој, Француској.

2 Награда Андреја Белог је најпрестижнија независна награда која се додељује у Петербургу за поезију, прозу, хуманистичка истраживања, заслуге пред руском књижевношћу; основали су је 1978. Борис Остањин, Аркадиј Драгомошченко, Виктор Кривуљин.

3 Глеб Павловски (1951–2023) – политиколог, новинар, оснивач и главни уредник различитих мас-медија, водио је председничку кампању Владимира Путина 2000. године.

4 „Опрез, религија!“ – назив изложбе савремене руске уметности која је била отворена 14. јануара 2003. у центру Сахарова у Москви, али након четири дана су верски фанатици упали на изложбу и уништили експонате због провокативног садржаја. Московски суд је 2005. осудио директора центра Сахарова Јурија Самодурова и сарадницу Људмилу Василовску за „ширење верске и националне мржње“. Под неразјашњеним околностима настардали су учесници изложбе Ана Аљчук 2008. и Владислав Мамишев-Монро 2013. године.

сећаш се читали смо бенјаминовог анђела историје 2014
 не сери
 сећаш се гледали смо бенјаминовог анђела историје
 не сери
 сећаш се растављали смо бенјаминовог анђела историје на пикселе
 не сери
 сећаш се читали смо пиринеје анђела историје 1940
 не сери
 сећаш се није могао да скупи крила
 не сери
 сећаш се
 не сери
 сећаш се
 кроз сваку капију ће ући месија
 не сери
 сећаш се

5. март 2022.

Георг Тракл је одавно у паклу.
 У здравственим установама нема довољно морфијума.
 Медицинско особље шири Витгенштајнове дневнике
 у круг, то је као шанкр политички несвесног.
 Пошаљите свеже новине и последње песме Рајнера Марије Рилкеа,
 уз њих се лепо ампутира мали акционарски инцест.
 Све у свему, све је узвишено, сав иперит келнских
 димних громада и завоји од газе.
 Када ће изаћи посмртна збирка мојих песама?
 Када ће забранити бечку Оперу и сецесију?
 Моја адреса је: седми круг, други ров, четврта транша,
 post restant, Лионски кредит,
 Варшавски гето, Кавкаски круг кредом.
 Пишите на руском, али латиницом.
 Знате шифру.

14. март 2022.

презентација
презентација

публикација
публикација
нормализација
нормализација

видео
бог те видео

малер
милер

ман
das man

индулгенција
интелигенција

апартхејд
чекај ред

колонизација
деколонизација

ћирилица
колаборација

кишо кишо стани стан
идемо у јереван

пво
пво

затварај јебено небо
затварај јебено небо

h_2o
 h_2o

ти што беше на почетку
ти што беше на почетку

прекривај јебену земљу
прекривај јебени стид

21. март 2022.

Концентрациони логор се гради као стадион или гранд-хотел.
 С геодетском извидницом,
 предузимачима, предрачуницама,
 тендером и, наравно, митом.
 Нико не намеће стил, све зависи
 од ваше маште: планинска кућа,
 гаража, јапански стил, метамодернистички
 нулти степен нултог степена
 киногоенија, међугалактичка капсула на врху
 корбизјеа, Ground Zero Великог Стила
 за жичане инструменте државне филхармоније,
 која гостује у рудницима уранијума.

Архитектонски биро се зове „Ноћ и тама”, месје Клајн.
 „Ноћ и тама“, месје Фриц фон Клајн.

21. март 2022.

арент је говорила да је то пророчки текст
 шолем је говорио да је то пророчки текст
 адорно је говорио да је то пророчки текст
 агамбен је говорио да је то пророчки текст
 фанајлова је говорила да је то пророчки текст
 ја сам говорио да је то пророчки текст
 не нисам ја
 пуковник васин је говорио да је то пророчки текст
 савао на путу за дамаск је говорио да је то пророчки текст
 исак на путу с брда морија је говорио да је то пророчки текст
 јов је говорио
 анђео историје није говорио он је гледао у нож

25. март 2022.

М. Д.

овај ваздух је бучан
 и заводљива лаж
 а на тескобној ивици
 избор и нема драж

особито кад копни
 међу мраком и тамом

нити земље нит гробља
само истина сама

и над злослутном степом
нек се не вије гавран
на Васиљевском острву
живот није нам замро

24. мај 2022.

ја ћу бити у торонту
ти ћеш бити у курцонту

ја ћу у тбилиси
ти да сисаш постгендерне сисе на аутсорсингу

ја ћу бити у цириху у кабареу волтер
а тебе ће позвати валтер бенјамин из портбоуа

а кад ја долетим у локарно
погледаћемо све филмофилске дрангулије на премотавање

и ја ћу ти рећи ћу-ћу-ћу
шта смо радили осам година
осам је година нашем лагању у шлиц
државних идеолошких апарата

у најбољим градовима света
сва јутра света
свима мир
свим градовима по ђинђуве и по гвоздену куполу

6. август 2022.

често се пише погубљење или сеча шуме
а чита за сено уплетено пруже шупе

лествице јакова или јамблиха на прислањање
рупа оркестарска пуковска за пристајање

још се чешће пише песма
а чита библиотечка плесан

именик цитати из старогрчког и сличност свака
непреводива игра речи прогнаних у теретњаку

вучја ситост цак са травом црви
склупчано телашце од крви

29. август 2022.

ти ниси чула а ја нисам поновио
ти ниси чула а ја нисам поновио
ти ниси чула а ја нисам поновио

ти ниси чула а ја нисам поновио
ти ниси чула а ја нисам поновио
ти ниси чула а ја нисам поновио

ти ниси чула а ја нисам поновио
ти ниси чула а ја нисам поновио
ти ниси чула а ја нисам поновио

ти ниси чула а ја нисам поновио
ти ниси чула а ја нисам поновио

30. август 2022.

да ли јунга да читам и вучем његове басне у џепу
да ли јингера да читам и вучем његове басне у џепу
да ли ничеа да читам и вучем његове басне у џепу
да ли сузукија да читам и вучем његове басне у џепу
да ли рамакришну да читам и вучем његове басне у џепу
да ли алтисера да читам и вучем његове басне у џепу
да ли бурдијеа да читам и вучем његове басне у џепу
да ли бахтина да читам и вучем његове басне у џепу
да ли белакву да читам и вучем његове басне у џепу
да ли бенјамина да читам и вучем његове басне у џепу
да ли батаја да читам и вучем његове басне у џепу
да ли шкловског да читам и вучем његове басне у џепу
да ли шестова да читам и вучем његове басне у џепу
да ли слотердајка да читам и вучем његове басне у џепу
да ли жирара да читам и вучем његове басне у џепу
да ли само да вучем нешто у џепу кошуље
или у торби миметички само да довлачим
као у мрежици с празним боцама

да пиштим мимими
да ли фројда у ствари
да ли олгу фројденберг
да ли стратановском да се вратим
и ноћима као месо јастук да гризем

2. септембар 2022.

У спомен на АТД

Кад се отвори портал крематоријума и ти ми кажеш
Саша, касно је, овде нема ветра и нема никога,
Хајде да идемо кући, и уместо последњег минибуса
стигне Хераклитова зеница, у којој је сусрет с ватром
и равнодушни стег окренутог уназад
питања о Емпедокловој сандали
одвезаној у лукаво скембаним говорима
у којима је протеза у устима Хелдерлина што прегризе говор
и терор јакобинаца
заиста ће тада престати и неће бити никога
и неће бити никога
да изговори реченицу
Саша, касно је, овде нема ветра и нема никога

14. септембар 2022.

збрисали смо збрисали
наши прсти су записали

слезина бубрежњача подмосковске вечери
читаоца антисовјете доктора у међави

сузне кесице штитна жлезда ствари-док.
ок

предах следи након бежа
некуд ћемо клиснути и преко социјалних мрежа

а ти мрачна и дубока шумо
с белим венчићем од ружа
устај голубова пуна
и карабин пружи
иди на дунсинан

да имају блажени шта да мотре
да им срце крвари од смотре

1. октобар 2022.

За човека је жвакати само жвакати
никако тужакати или другоме умакати
док обедује
човек не завиди не уображава не дичи се
не бесни не тражи своје и не мисли зло
не гневи се и не радује лажи
само се негде помера казаљка сеизмографа
или се појављује пукотина
невидљива голим оком
танка паучина пукотина која разбија
породични порцелан
што је остао од прабабе
или других пресељених лица
евакуисаних у дуго памћење
затим она постаје пукотина
постаје настајање
и око с оптичким нишаном примећује
око постаје нишан
настајање постаје нишан
настајање постаје настајање —
у-курац-у-једно-те-исто-време
и помера се казаљка сеизмографа
помера се казаљка породичног барометра
која показује велику сушу
велико настајање суше
паучином арахне позицију спрженог
желудачног чира
што гуши у тантраистичком спазму
само оног који обедује

већ нечовека
који не завиди не уображава не дичи се
не бесни не тражи своје
и не мисли зло

26. фебруар 2023.

утихну дневни либидо
пробуди се ноћни мортидо

шпилрајн шпилрајн
испричај ми о отмици сабињанки
преведи ме преко рајне

преко јунга што хајлује колективном аниме
преко шиболета што је ни бе ни ме

преко калигулине сандале у ганглијама
запорошке сече
преко моје крвљу умивене речи

што си диктирала на другој обали
на силу да опали

колико је трајала сеанса прелаза
без уласка без изласка без кауча

без доктора и његовог познатог
незадовољства принципом
с ону страну политике памћења
без „без” без „утихло је дневно либидо”

пробудило се ноћно мортидо
и шиљак-балалајка
и лајка

изађох да се прошетам одгуглам какавски венац
напиши ми <доктора су отпустили из болнице
не и мене>

доктора стварно нема
кремиран је

његова жена марта кремирана је
сан о ирми кремиран је

болнице заиста нема
мене нема

5. јул 2023.

не говори с тугом: национално-ослободилачки покрет,
већ са захвалношћу: деколонијални дискурс
не говори с тугом: деколонијални,
већ са захвалношћу: пракса себе
не говори с тугом: историјски материјализам,
већ са захвалношћу: критичка теорија
не говори с тугом: теорија и пракса,
већ са захвалношћу: перионица
не говори с тугом: курчионица,
већ са захвалношћу: принцип наде
не говори с тугом: царство небеско,
већ са захвалношћу: субјективација
не говори с тугом: звезда ослобођења,
већ са захвалношћу: брига о себи
не говори с тугом: сажалење,
већ са захвалношћу: емпатија
не говори с тугом: емпатија,
већ са захвалношћу: није у ресурсу

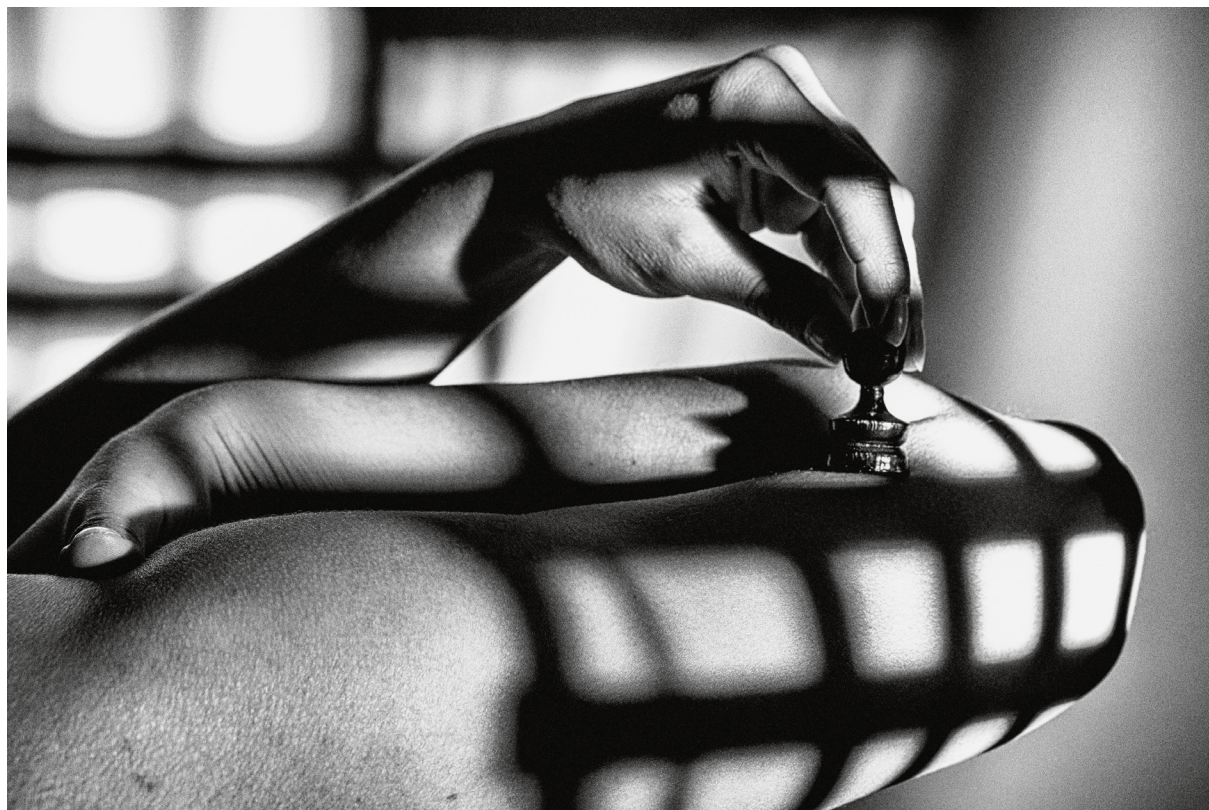
не говори с тугом: ресурсна економија,
већ са захвалношћу: ојкономија спасења
не говори с тугом: јој,
већ са захвалношћу: стоп-реч
не говори с тугом: хоп-стоп,
већ са захвалношћу: не говори хоп
не говори с тугом: гендер,
већ са захвалношћу: гендер-геп
не говори с тугом: постструктурализам,
већ са захвалношћу: метамоделна
не говори с тугом: пост,
већ са захвалношћу: чек-поинт
не говори с тугом: меч-поинт,
већ са захвалношћу: my point
не говори с тугом: point of view,
већ са захвалношћу: позиционирање
не говори с тугом: ледник и узрок миграција,
већ са захвалношћу: релокација
не говори с тугом: холоцен,
већ са захвалношћу: геолокација
не говори с тугом: уместо живих лица сећати се копије гласова,
већ са захвалношћу: сећати се — ићи сам узводно по кориту
 пресакле реке
не говори с тугом с министарством културе
не говори с тугом с периферијом
не говори с тугом с жиријем филмског фестивала
не говори са посебном ермитажном тугом
не говори с тугом с инстанцом слова

не говори с тугом са законом оца
не говори са законом репродуктивног система
не говори с мајчинским правом с тугом
не говори с правом и с оним ко је у праву
не говори с курчионицом
и уопште не говори

15. децембар 2023.

С руског превела Корнелија Ичин

Александар Скидан (р. 1965, Лењинград) – руски песник, есејиста, преводилац, уредник у часопису *Нова књижевна панорама*; стихови су му превођени на енглески, француски, италијански, иврит, естонски, литвански, шведски, фински. У својој поезији А. Скидан спаја руску, европску и америчку књижевно-философску традицију са књижевно-теоријским знањима, градећи постмодернистичку поетику, чији смисао се открива у поново задобијеном језику – културном памћењу, које субјект присваја након тектонских поремећеја и свеопште катастрофе. Уточиште у језику као исказу мишљења разоткрива се и у последњој његовој збирци кроз набрајање имена песника и философа чији опус је посвећен граничној ситуацији, као и кроз цитате из поезије. Афирмација у језику постаје за песника једина афирмација и једина могућност постојања. Изоштрени угао гледања на биће у периоду руске војне инвазије на Украјину доводи Александра Скидана до осећања историјског апсурда и егзистенцијалне субјективистичке кризе деја ви, до ступице у којој поново открива своје свакидашње сабеседнике као што су Хана Арент, Мартин Хајдегер, Лудвиг Витгенштајн, Валтер Бенјамин, Симона Вајл, Михаил Бахтин, Лав Шестов, Александар Воденски. Овде дајемо превод стихова Александра Скидана насталих између 25. фебруара 2022. и 15. децембра 2023. године.

ОГЛЕДАЛО НЕПОЗНАТОГ Иранска кратка прича

Мухамед Али
ЏАМАЛЗАДЕ

ПЕЧЕНА ГУСКА

Било је то уочи Нове године када је и време за унапређење. У канцеларији колеге и ја смо правили план по коме ће онај ко буде први унапређен приредити ручак за остале на коме ће бити послужена права-правцата печена гуска, коју ће ови појести у његово здравље и помолити се за дуг живот и успех.

Тако се десило да је за унапређење прочитано моје име. Сместа сам својој жени с којом сам се недавно венчао, изнео питање ручка и договора са колегама. Она рече: „Ти своје колеге ни за свадбу ниси частио колачима и сада је тренутак да их лепо угостиш. Али, само да знаш, да посуђа, ножева и виљушака имамо највише за дванаест особа, па треба или да купимо нове или позовемо највише једанаест гостију па би у том случају ти био дванаести...”

Одговорио сам: „Ти најбоље знаш у каквом су стању финансије на крају године, односно да буџет никако не дозвољава куповину неких нових којештарија, и да ће бити најмање 23-24 госта.”

Она рече: „Не треба звати сваког безначајног магарца; позови само оне на високом положају, а остале одмах заборави и пусти их да се надају.”

Рекох: „Аман женска главо, али то није богоугодно. Тим несрећницима-магарцима током читаве године само једанпут се укаже оваква прилика и одавно су се намерачили да поједу печену гуску и само одбројавају сате и минуте до тога. Ако их заобиђем, очи ће ми ископати, и ако ћемо право, у праву су. Како би било да од пријатеља и познаника позајмимо нешто прибора и посуђа?”

Намргођено одговори: „Окани се таквих мисли, немогуће је да за први ручак након свадбе дозволим да у ову кућу уђе нешто позајмљено; зар не знаш да то није добар знак и да ће прво дете умрети?”

Рекох: „Онда нам нема друге сем да ручак траје два дана. Да првог дана дође једна, а другог дана друга група.” Госпођа се сложила с тим и договорено је да другог дана новогодишњих празника угостимо прву, а трећег дана другу групу гостију.

Сада је други дан празника и све је припремљено за гозбу. Осим договореног гушчјег печења, ту је и прекрасна јечмена чорба, ексклузивни кебаб од јагњећег меса, пиринач у две боје са неколико врста сосова и сви други састојци. Опружио сам се на топли и меки кревет, део жениног мираза, и посветио се читању ненадмашних прича

Садека Хедајата. Баш сам се био лепо опустео када је у собу ушла моја супруга и рекла да је дошао високи младић по имену Мустафа који каже да ми је рођак и да је стигао у госте за Нову годину.

Мустафа ми дође брат од стрица ујакве ћерке од тетке по мајци. То је момак од двадесет пет-шест година. Убоги сиротан без ичега, приглуп и прост, колико хоћеш ружан и неотесан. Када хоће нешто да изговори мења боју и уста му остану отворена као да му се у грлу заглавила грудва пиринча и почиње да крешти. Богу хвала да нас својом веселом и лепом појавом годишње части само једном, у време Нове године.

Рекох жени: „Тако ти Бога, иди и реци му да се још нисам пробудио и спаси нас зла тог дива без рога и репа и пусти га нека иде свом оцу, Бог му се смиловао.”

Она рече: „Шта се то мене тиче! Знам како кажу 'Покварена роба се увек враћа њеном власнику'. Далеко му била лепа кућа... Твоја родбина, твоја судбина. Ја сам јасно изнела услов да са твојима ништа не желим да имам, па тако ни са овом доконом грдосијом.”

Видео сам да нема друге и да Богу није по вољи да тек тако разочарам овог јадника који је вероватно празног стомака и босоног превалио дугачак пут са надом да добије неколико ријала за празник.¹ Рекох себи: Када ћеш да одржаваш родбинске везе ако не на овај празнични и благословени дан? Позвао сам га да уђе, он је погнуо главу и ушао. Видео сам, машала, како је заколу-тао очима као против урока. Издужио се, а губица му је постала одвратнија. Његов врат, исто као врат оне несрећне гуске која се у том тренутку пекала у лонцу, излетео је напоље из прљаве крагне и мада му је – бар по његовој рачуници – брада била обријана, између крагне на кошуљи у висини једног прста помало се жуто, црвено и кестењасто руно подрхтавајући попут црва који нападају кварну шпарглу. Одећу боље и да не описујем, али само знам да су му

колена, на панталонама које су се од много прања скоро излизале, била тако набубрела да сам стварно помислио како је негде ук-рао две лубенице и ту их сакрио.

Био сам заокупљен посматрањем и проучавањем овог ретког створења и чудесне ствари када, преплашена, уђе моја супруга и рече: „Авај, тешко нама! Ако ову гуску изнесемо за данашње госте, одакле нам гуска за сутрашње? Донео си само једну гуску, а на ручак позвао све пријатеље!”

Схватио сам да има логике у томе што каже и да је у питању велики пропуст. Рекох: „Зар не може половина гуске да се послужи данас, а друга половина сутра?”

Рече: „Зар хоћеш да укаљаш свој углед? Нико никад није видео да се на трпезу изнесе половина гуске. Оно што је најбоље код печене гуске је да се на сто изнесе нетакнута и у једном комаду.”

Разумно, нема шта, и нема простора за врдање. Ствар је постала крајње озбиљна и након извесног размишљања и неспокоја схватио сам да још увек има времена да, како знам и умет, обезбедим још једну гуску. Рекох себи, иако је овај Мустафа будаласт и крајње наиван, пронаћи једну гуску у великом граду као што је Техеран није исто што и открити Америку или сломити врат Рустему²; и да толико вероватно може да уради.

Рекао сам му: „Мустафа драги, вероватно си схватио о чему се ради. Љубим те у ту милу главу. Хоћу да ми покажеш колико си способан, данас треба по сваку цену да нам набавиш једну добру и свежу гуску, па чак и ако је потребно да за то преврнеш сваки камен.”

Мустафа се по навици прво постидео и из грла испустио испрекидан глас сличан жуборењу воде у наргили; било је очигледно да жели да каже да на овај празнични дан треба потпуно дићи руке од гуске и уопште се манути те идеје јер у читавом граду ниједна радња није отворена.

1 Ирански новац. – Прим. прев.

2 Јунак митске историје Ирана; метафора за немогућ подухват. – Прим. прев.

У очајању узвикнух „Тешко мени! Шта онда да радим?“ Истим оним гласом и гестикулацијом он плъну и рече „Бога ми, шта да кажем! У праву сте; али добро би било да одложите ручак.“ Рекох: „Бог ти дао памет, али гости стижу за сат времена, како да га откажем?“ Рече: „Направите се да сте болесни и реците да вам је доктор забранио да устајете из кревета.“ Рекох: „Баш јутрос сам телефонирао неколицини гостију, како сад да кажем да сам болестан?“ Рече: „Кажите да сте купили гуску, али ју је однео пас.“ Рекох: „Ти не познајеш моје пријатеље, нису то деца у пеленама па да им кажем да је гуску однела баба-рога и да ће они у то да поверују. Рећи ће: 'Да си ти нама жив и здрав, зар нећеш да купиш другу гуску, а ми ћемо псу да дамо шта заслужује'“ Рече: „Наложите да кажу да господин уопште није код куће и да је отишао на ходочашће светој Масуми.“³

Схватио сам да много трабуња. Хтео сам да му ишчупам њушку, отерам подвијеног репа и пошаљем Богу на аманет. Рекох: „Мустафа, знаш шта? Припремио сам твој новогодишњи поклон. Узми ове паре и одмах иди јер желим да што пре стрини пренесеш поздраве од мене и моје жене и да кажеш да вам, ако Бог да, ова година буде срећна и да нам поживите у здрављу још хиљаду година.“

Но, видело се да су његове мисли негде другде. Утонуо је у своје мисли не слушајући шта говорим: „Кад би могао да се смисли неки начин да гости данас уопште ни не дотакну гуску, иста ова гуска, ако би се подгрејала, могла би и сутра поново да се изнесе на софру.“

Када сам ове речи, које су ми се на почетку чиниле веома бесмисленим и неутемељеним, добро прежвакао у скровитим ћошковима ума, постало је очигледно да и нису тако неразумне и да нема времена за оклевање. Што сам више промишљао о томе, у себи сам почео да осећам неку врсту наде и на тамном своду мог ума поја-

вила се слабашна звезда. Мало-помало, поправило ми се расположење, окренуо сам се према Мустафи, насмејан, радосно му рекавши: „Ово је први пут да од тебе чујем нешто тако исправно и одмерено, али мислим да само ти можеш да расплетеш овај чвор. Треба да демонстрираш своје умеће тако да ниједном госту не падне на памет да дотакне гуску.“

Мустафа је био одушевљен и иако још увек није добро схватао моју намеру и на коју страну желим да повучем узде, на његовом лицу су се појавили трагови радости. Слаткоречиво и ласкаво сам додао: „Зашто не дођеш и седнеш? Приђи ближе. Седи поред мене на ову плишану фотељу. Реци ми, како си иначе? Шта радиш? Хоћеш ли да ти нађем прикладну жену и посао? Зашто не узмеш газ⁴? Послужи се овим баклавама из Јазда...“

Мустафа је сместио свој издужени криви стас у плишану фотељу и замуцкујући хтеде да се захвали за овај неочекивани излив нежности и љубави које никад није доживео, али му нисам дао прилику, већ сам рекао: „Сачувај Боже, какве су то речи? Ма ти си ми као млађи брат! Данас не дозвољавам да одеш одавде! Данас мораш да ми будеш драги гост. Има већ година дана како нам ниси долазио. Напрасно си нас заборавио као да у овом граду немаш рођака. Као да нас избегаваш. Данас свакако мораш да ручаш са нама. Ево, сад ћу да кажем жени да ти нађе да обучеш неку моју шик гардеробу, и кад се поновиш, има да седнеш поред мене за сто. Треба само да припазиш на једну ствар, дакле, када након чорбе, јагњећег ћевапа, пиринча и прелива на сто изнесу гуску, ти реци: 'О, Боже! Помозите ми, ја стварно више не могу, толико сам јео да ћу да пукнем. Уопште не ваља оволико натоварити желудац. Стварно је штета да овако добру гуску прождеремо као пси. Са своје и стране ове господе усрдно молим да заповедите да се овај овални тањир врати унутра, а ако много инсистирате могуће

3 Маузолеј у светом граду Кому посвећен Фатими Масуми место је ходочашћа муслиманских верника. – Прим. прев.

4 Традиционални слаткиш. – Прим. прев.

је да једног дана овог пролећа, кад се за то укаже прилика, изнова утолимо нашу глад. Али Бог је Сведок – ако ме данас угостите још нечим, има да се опружим баш овде, а онда ћу бити вама на терету. Осим ако не желите да умрем...”

„И онда, што ја будем више наваливао и пренемагао се, ти ће још више да се уздржаваш и на сваки могући начин да на то наведеш и друге госте.”

Мустафа који је отворених уста и издуженог врата слушао моје речи нацерио се кисело и зблануто, а онда рекао: „Добро сам схватио. Будите сигурни да ћу добро обавити задатак.”

Поновио сам му неколико пута како би добро запамтио. Када сам се уверио да сам му то добро утвио у главу, послао сам га у другу собу да се среди и промени одећу и вратио се читању збирке прича Светлост и сенка.

Након два сата гости су се, без кашњења и у потпуном броју окупили око стола и похлепно бацили на јело, када је у собу изненада у новој одећи ушао Мустафа. На себи је имао префињене чарапе и кравату од свиле, углачане чизме од меке уштављене коже, изгледао је очаравајуће и шепурио се попут пауна. Обријао се и зацементирао све рупе, рупице, пукотине и неравнине на лицу, загладио је косу, ишчупао длаке из ушију, носа и са врата, намирисао се, просветлио и средио као да је познато и вољено лице које је сишло са филмског платна да својом посетом почаствује и украси наш скуп. Веома ме је зачуло којем трику је прибегао да онако дугачак стане у моју одећу. Као да је исконски кројач сашео одећу по његовом лепом стасу.

Крајње озбиљно и грациозно, господин Мустафа обавио је све уобичајене формалности и са великим достојанством и хладнокрвно сео на своје место за столом, ниже испод мене. Пријатељима сам га представио као једног од врлих и умешних младића из престонице, и када сам видео да се

добро носи са повереним му задатком, срце ми се разгалило, и био сам потпуно расте-рећен у вези ствари око које смо се договорили.

У знак задовољства напунио сам чашу ракије и ласкаво рекао: „Драги господине Мустафа, изволите једну чашу ове ракије из Исфахана са малим процентом алкохола.”

Уста му се развукоше у пупољак, те рече: „Прихватам, ако инсистирате, иако сам навикао на француски коњак прве класе.” Чим је то рекао једним покретом сасуо је ракију у ждрело, и поново ми пружио чашу рекавши: „Ракија није лоша. По укусу подсећа на лењинградску вотку, коју ми је недавно из Русије, у неколико боца, послао Шарж Дафер. За сваку је похвалу, мада, за пријатеље који је нису пробали, ни ова ракија из Исфахана нимало не заостаје за њом. Још једну чашу ракије, молим.”

Кад ли ће престати? Убрзо се у стомак овог врлог и умешног младића сручила трећина флаше заједно са великом количином других пића. Не треба ни помињати да се ни најмање није уздржавао у јелу. Али на страну све то, под утицајем ића и пића тако се преобразио да се није могло веровати; брада му се од приче загрејала и у слаткоречивости, расплинутости, шалама и досеткама свима је запушио уста и никоме није дао да дође до речи, само он је причао и био је беседник без премца. Ракија је закључала браву муцања у његовом говору па је његов језик, попут Зулфикара⁵, севнуо из корица као да је преполовио Месеца.

Овај дрзник, чија нога никада није крочила у светилишта Давуда и Абдул Азима⁶ препричавао је своје авантуре из Чикага, Манчестера и Париза и других европских и америчких градова, те је мало требало да и сам поверујем у њих. Сви су се претворили у ухо, а он у језик. Чудно је било што непрестано силажење хране није ометало његов глас, као да је имао два ждрела; једно

5 Легендарни мач имама Алија. – Прим. прев.

6 Светилишта у Ирану. – Прим. прев.

за гутање, а друго за избацавање грумења речи.

Поводом разговора о празнику *Сиздах бе дар*⁷ почео је да пева касиду за коју је рекао да је баш јуче певао. Цика и вриска, „браво” и плескање дигли су се до неба. Чак су и два господина поздравила његову врлину и умеће и два-три пута поновила његове стихове. Један од присутних који је био вичан поезији и књижевности толико се одушевио да је пришао и пољубивши песника у чело рекао: „Тако ми Бога, ти си заиста маестро!”, и упитао за његово песничко име. Мустафа је понизно наборао лице рекавши: „Ја сматрам да је песничко име једно од оних сувишних обичаја и навика које би требало напустити, али на предлог покојног Адиба Пишаварија⁸ коме сам био веома драг и пред крај његовог живота смо били веома блиски, такорећи као једно, и по његовом наговору, узео сам име 'маестро'. Но, ја не волим много да га користим.”

Присутни су једногласно потврдили како је надимак одговарајући и да му заиста доликује.

У том тренутку звук телефона одјекнуо је у целој кући. Господин маестро се окрену према послузи и рече: „Могуће да је на вези министар унутрашњих послова. Реците му да сам сада за трпезом, и да ћу му се касније лично јавити.” Међутим, испоставило се да је погрешан број.

Да су нам се погледи којим случајем сусрели, ништа му не бих остао дужан. Али, он је то приметио, и очи су му, попут кокошке којој су одсекли главу, стално лутале по столу прелазећи, без икаквог обзира према гостима, с једног на други тањир.

Послужена је јечмена чорба, кебаб од јагњећег меса, пиринач са разним преливима и други састојци, а претходно је започео концерт подригивања, и сада је време да се изнесе печена гуска.

Срце ми лупа док очекујем куvara, и у срцу изговарам молитву да гуска буде до-

бро и у комаду. Видео сам слугу како улази са чинијом у руци и печену и дебелу гуску, са које уље и даље цврчи, ставља на средишњу столицу и нестаје.

Сва чула су упрта у Мустафу; ваљда мирис печене гуске неће да га опије и учини да изгуби контролу над собом. Али добро је, хвала Богу, разум му је и даље на месту и у глави. Чим му је поглед пао на гуску, он се окрену ка гостима и рече: „Гости, молим вас да се сложите са мном да овог тренутка нашег домаћина не зовемо сретним. Зар је сада време да се изнесе гуска? Ја лично сам се најео до гуше, и да ми сада главу одвојите од тела, не бих могао да поједем ни залогај више, чак и да се трпеза спусти са неба. Немам намеру да одавде идем у градску болницу. Та није стомак слив реке Зајанде који остаје исти колико год да убацаш у њега.” Онда је позвао слугу и рекао: „Дођи, колега, господа желе да узмеш ову гуску и неизоставно је вратиш тамо одакле си је донео.”

Гости су у тешкој дилеми и не знају шта да раде. С једне стране, до ноздрва им долази мирис свеже печене гуске и нипошто нису гадљиви на то да макар откину парченце и укус гуске упореде са јагњећим печењем. Но, након демонстрације познате личности каква је господин маестро, остали су затечени и неодлучни, и мада су им очи биле приковане за гуску није било друге сем да, хтели то или не, потврде Мустафине речи и кажу „тако је, свакако!” Видео сам да наша сплетка иде по плану. Пожелео сам да Мустафи сто пута могу да кажем браво и изљубим га у она расцепљена уста. Мислио сам да му помогнем и пронађем неки одговарајући посао, али сам притворно и да би наш план деловао уверљивије узео широк и дугачак нож налик месарској сатари, и попут посланика Ибрахима, који жели да жртвује Исмаила, устремио се на јадну животињу, мир нека је с њом, глумећи да желим да је раскомадам, а у међувремену је било туце наваљивања упућених стомаку господина маестра да поједе бар један

45

7 Ирански празник који се обележава тринаестог дана Нове године. – Прим. прев.

8 Песник Адиб Пишавари (1844–1930), авганистанског порекла.

залогај како не би пропао труд куvara и осетио се непријатно.

Срећом да је кувар језик гуске био одвојио од главе, у супротном, шта би она тим језиком рекла мени, лицемеру! Укратко, ја сам својски инсистирао, а Мустафа је исто тако одбијао, да би се на крају завршило тако што су се гости сложили са Мустафом и колективно затражили да гуска остане цела и нетакнута.

Ствар се одвијала како треба када је сасвим неочекивано из мојих уста излетело: „Та господо, зар није штета пустити овакву гуску напуњену шљивама из Барагана⁹ и ексклузивно печену на путеру из Европе?“ Ове речи још нису изашле из уста када је Мустафа, као да му је нагло искочио федер, нехотично пружио руку и откинуо једну плећку гуске и примакавши је кљуну рекао: „Пошто кажете да је пуњена шљивама из Барагана и печена на путеру из Европе, није фер да одбијемо нашег драгог домаћина и да само зарад њега не окусимо макар један залагај.“

Остали који су такође очекивали ове речи, нимало нису били лењи и као гладне године окомили су се на гуску и за трептај ока месо и кости јадне гуске, попут меса и костију курбанске камиле, прошли су кроз фазу жвакања, гутања и варења у кривинама ждрела и динама стомака и црева. Односно, на нашем језику, потпуно су је докрајчили као да никада никакве гуске није ни било!

Кажу да је човек животиња, месојед, али ова чудна створења створена су као костоједи. Као да је свако од њих понео са собом и један резервни стомак. Било је потпуно невероватно да су се господа за овим столом два сата са ножевима и виљушкама у рукама борили са мноштвом меса, грашка, сочива и на крају урадили помазаније по тањиру. Сада су сва дванаесторица, уредно и предано, почели изнова да једу и, поставши плен ове групе лешинара, као ’ствар која није помена вредна’¹⁰ румена гуска је

пред мојим очима нестала део по део у гробовима стомака ове господе.

Ако мене питате, од посматрања овог ужасног призора плувачка ми се осушила у устима и осим изнуђених осмеха и вештачких и усиљених комплимената ништа другог нисам могао да урадим.

Али послушајте неколико речи господина маистра који је већ подигао њихово расположење, док је враголасто и намигујући из џепа панталона вадио моју свилену марамицу и њоме очистио своје љупке усне, у сећање су му се вратили неки давни догађаји, па је поново прибегао беседништву о ловачким авантурама у швајцарским планинама које је доживео са групом пријатеља, познатим личностима и локалним племићима, и о флертовању са прелепом Швајцаркињом, и испричао такве ствари да сам остао без речи. Присутни су му одали признање за све то као да је са неба сишла објава непрестано понављајући ’браво, браво’!

Усред тог преједања и призора нестатања гуске, Боже опрости, што ме је подсетило на непостојаност, људску пакост, нискост, лукавство и обману пакленог света и на дрскост овог рђавог Мустафе, поново је зазвонио телефон. Истрчао сам напоље и сместа се окренуо ка господину ловцу и рекао му: „Господине Мустафа, на вези је лично министар унутрашњих послова, и инсистира да разговара с вама.“

Паметњаковић је схватио шта је урадио, а да се ни најмање није уплашио, већ се усудио да за мноме изађе из собе.

Чим смо изашли напоље затворио сам врата и зачуо се, као што кажу модернисти, ’сочан и развучен ехо’, када се пет прстију за молитву заједно са шаком и дланом и оним што је с њима повезано утиснуло на румено лице господина маистра. Рекох: „Еј ти несрећниче; наждао си се до врха, а опет си изгубио контролу кад си видео гуску! Ти, коме сам поверио своју тајну, ти си

9 Село у близини иранског града Караџа. – Прим.прев.

10 Алузија на Кур’ан, 76:1.

ме издао и преварио? Ето, нека ти ово буде награда”, и частио га још једним шамаром.

Истим оним испрекиданим гласом, замуцкујући, са својом уобичајеном разметљивошћу која се током целог ручка ни најмање није примећивала, задихано и узнемирено рече: „Стричевићу драги, шта сам ја згрешио? Зар сте заборавили да сте, када смо се договарали, ви причали само о гуски! Када сте рекли да је печена на путеру из Европе и да је пуњена шљивама из Барагана? Изволите потврдити да уколико постоји кривица, онда је до вас, а не до мене.”

Толико сам се изнервирао да ништа нисам видео пред собом. Потпуно ме је запањило његово несувисло оправдање. Нехотично сам отворио врата и овог незахвалног младића, попут миша који је извучен из бачве са уљем, избацио напоље, и онда мало, како би ми се вратило расположење и изнутра се смирио, направио неколико кругова по дворишту и са лицем преко којег је био развучен вештачки осмех, ушао у собу са гостима.

Видео сам да су гости полегали по соби и да су свим чулима удубљени у тавлу¹¹. Рекао сам да се господин Мустафа веома извињава што је био принуђен да оде не поздравивши се с господом. Министар унутрашњих послова је по њега послао свој лични аутомобил да га хитно одвезе и није хтео више да им смета.

Сви присутни су изразили жаљење и истакли његову дружељубивост и изузетне одлике затраживши ми његову адресу и број телефона како би га позвали на њихове скупове, а ја, што да не кажем, крајње дрско и без и најмање нелагоде, дао сам им све саме погрешне податке.

Сутрадан сам се сетио да сам претходног дана једну количину своје најбоље тек сашивене одеће са свим додацима, уз оно што се налазило у њој, односно, господина Мустафу, својом осакаћеном руком избацио из куће. Но, пошто се једном одапета стрела више не враћа, поново сам поверовао у високоумну изреку ’за оно што нам се дешава сами смо криви’, и покајао се обећавајући да док будем жив нећу тражити унапређење.

Превео с персијског Александар Драговић

Мухамед-Али Цамалзаде Есфхани (1892–1997) заузима посебно место у историји модерне персијске књижевности. Као пионир савременог књижевног језика, први је у персијску књижевност увео технике европског писања кратких прича. Цамалзадеов дуг и продуктиван живот трајао је више од једног века у виталном периоду модерне иранске историје, од уставне револуције 1906. до Исламске револуције 1979. и даље. Објављивање његове збирке кратких прича „*Jeki bud jeki nabud*“ [Некада давно] 1921. године, истакнуте по непосредном, колоквијалном језику, изванредној употреби персијског идиома и дубоким социолошким, политичким и критичким увидима, означило је велику прекретницу у развоју модерне фикције у Ирану. Ова збирка од шест кратких прича бави се социјалним и политичким приликама у Ирану почетком 20. века, темом која до тада није била у фокусу писаца. Писао је романе, кратке приче, политичке и друштвене есеје, научноистраживачке чланке, књижевне критике и аутобиографске и биографске есеје. Његов стил одликује се концизношћу, иновацијама у форми, оригиналношћу идеја, заједљивим смислом за хумор и чврстом структуром приче. Међу његовим најпознатијим делима су: *Jeki bud jeki nabud* [Некада давно, 1921]; *Dār al-majānīn* [Кућа лудака, 1942]; *Qoltašan divān* [Техеран, 1946]; *Sahraij-e Mahšar* [Позорница васкрсења, 1947], *Talh o širin* [Горко и слатко, 1955], *Kohne va no* [Старо и ново, 1959], *Gejre Hoda kič kas nabud* [Осим Бога ничег није било, 1961], *Asman o risman* [Небо и канап, 1965], *Kese-haje kutah baraje baše-haje riš-dar* [Кратке приче за брадату децу, 1974] и *Kes-seje ta be ahar resid* [Тако се завршава наша прича, 1979].

11 Тавла или бекгемон, древна друштвена игра на плочи. – Прим. прев.

Мустафа МАСТУР

БАНДАР АНЗАЛИ

Овај извештај представља комбинацију четири кратке приче. Заправо – то јест прецизније – комбинацију три главне кратке и једне краће споредне приче. Касније ћу се позвати на ову споредну причу, али пре свега, морам истаћи две важне напомене. Прва је то што приповедач не придаје већи значај, важност или аутентичност ниједној од три главне приче, у односу на друге приче. Друга је то што се овај извештај не заснива на љубавној причи. Свака врста тумачења овог текста као љубавне приче се оштро противи намери аутора. Претпостављам да се смишао овог извештаја може разумети онако како би његов аутор желео да буде схваћен само ако се узму у обзир ове две напомене.

У животу сам био заљубљен три пута. Први пут у седамнаестој години, када сам ишао у средњу школу „Хекмат” и био опчињен фудбалом, филмом и музиком. Ради се о раним осамдесетим годинама. У то време, у циљу „заштите јавног морала”, то јест како мушкарци не би ометали девојке, настава у девојачким школама завршавала се двадесет минута раније него у мушким. Очигледно се мислило да ће момци, ако се распусте раније, имати довољно енергије да се тих двадесетак минута као рањене хијене вуцарају по улици како би могли да задиркују неку од девојака, дају јој писмо или број телефона или просто сачекају да се и девојкама заврши настава. Заправо су претпостављали да ће девојке, ако се распусте раније, одмах отићи кућама и момци

неће моћи да им досађују. Ова претпоставка, по мени, у принципу је била сасвим рационална. У најмању руку, била је рационална на почетку осамдесетих година.

Наша школа била је две улице ниже од женске школе „Ѓфаг” и сваког дана када би звоно означило крај наставе ишли смо две улице изнад, и хијене, ма колико патролирале испред „Ѓфага” и неколико споредних улица, не би налазиле никакав плен. Но, као и свако друго правило, и ово је имало изузетак. Као што је било, на пример, 8. децембра 1983. године, када је господин Хосрави, професор хемије, заборавио да на час донесе периодни систем елемената Менделејева рекавши: „Једног дана ћу заборавити и своју главу”. Двадесет минута пре краја наставе, ја сам узео своје књиге и пошао кући. Испред школе „Ѓфаг” угледао сам мршаву девојку како држи свежањ књига прислоњен на груди и као да чека некога. С места одакле сам посматрао видео сам како зрак светла дијагонално пада на девојчино лице и руке и обасјава их; помислио сам да ће се стара и нахерена четвороспратна школска зграда сваког трену срушити, и да девојка са фасциклом у рукама неком магичном снагом стоји као препрека њеног урушавања. Заправо, запањујућа лепота девојке са фасциклом у руци наспрам ружне позадине зграде био је изврстан приказ који је погодио чак и ветропира попут мене. Осим ове дирљиве сцене, остатак приче био је углавном као и све друге љубавне приче у филмовима. Девојка се звала Паниз и тог дана чекала је

оца да је као и обично после школе одвезе кући. Њен отац био је мајор у армији, и да судбина правовремено, прецизно и ђудљиво тог дана није умешала своје прсте и да у оном крклџанцу од саобраћаја није цркао акумулатор у његовим колима, до ове љубави не би дошло. Наредних дана и недеља, тачно пола сата пре последњег школског звона срце би почињало да ми лупа, и да сам рођене бабу и деду сместио у болницу или умро од инфаркта, или нам се запалила кућа, или неко киселином полио лице моје сестре Лејле, или је брат кога немам пао низ степенице, или да сам добио упалу плућа, отровао се, доживео саобраћајну несрећу, изгорео, умро – ништа од свега тога не би било толико важно. Важно је било да се она најзад осмехнула мојој упорности чиме сам изашао из чопора хијена.

Кад сам о томе испричао оцу, његова реакција је, као и увек, била одмерена, кратка и потпуно хладна: „Умукни, теле!” Моја мајка се само заплакала и отишла у кухињу. Лејла је снажно лупила вратима за собом и из собе вриснула: „Срам да те буде, глупане! Из уста ти се још увек осећа на мајчино млеко!” Отац и мајка су генерално сматрали да треба да имају већу улогу у одабиру моје будуће супруге. Следеће године, када смо се Паниз и ја верили, отац се и даље противио. Он се категорично држао става „склони ми се с очију, губи се!” Следеће године, након завршеног испитног рока, Паниз и ја смо се венчали. Нико од мојих није дошао на свадбу. На јесен исте године Панизин отац је отишао у пензију и ми смо се са мајором и његовом женом из Техерана преселили у Бандар Анзали, родно место Паниз и њених дедова. Прве ноћи кад смо стигли, ја сам плакао. Мајор ме је загрлио и рекао: „Биће у реду, сине, не брини.” Тамо сам преко дана ишао на факултет, а увече радио у хотелу „Фанус-е Дарја”. Три године касније када смо добили дете, мајка ме је назвала први пут од свадбе. Прво је мало плакала, а затим дала слушалицу оцу. Прошло је три године откако нисам био чуо његов глас. Рекао је: „Име је веома важно;

наћи му једно добро. Никада мојег унука немој звати неким безвезним именом. Има људи који се поносе именом, али ја сумњам да си ти од таквих.”

„Нећу те разочарати, оче”, рекох.

„Свако може да има само једно име, не више. Хоћу да кажем да свакој особи пристаје само једно име, и ти како год знаш и умеш треба да нађеш баш то име. Ако не успеш то да урадиш, онда си све упропастио. То ћеш лакше урадити ако гледаш дете у лице. Како год, пробај да то не поквариш, немој баш све да упропастиш”, рекао је.

„Даћу све од себе, оче”, одговорио сам.

Детету смо дали име Есфандијар. Због његових обрва. Пани је говорила да има обрве на мог оца.

Након тога наши животи су се убрзали. Паниз је нашла посао у осигуравајућем друштву, а ја сам постао добро плаћен менаџер у хотелу „Фанус-е Дарја”. После неколико година купили смо кућу и кола, а Есфандијар је пошао у школу, и све је било добро, све је било изврсно, нарочито Пани, чија лепота се током свих ових година није смањила ни за длаку, односно, за мене није избледела и постала свакодневна. Пани је још увек могла да спречи колапс многих ствари, и ако у овом свету има нешто што може да пружи наду, или буде предмет уживања, претпостављам да је то лепота. Паниз је у том погледу била сушти извор наде. Посебно када би се смејала.

Наредни догађаји нису имали неки посебан значај, па ћу преко њих брзо прећи, и споменути само рођенданско славље поводом Есфандијаровог седмог рођендана. Прославу смо одржали у петак увече у хотелу „Фанус-е Дарја”. У ствари, резервисали смо неколико столова за госте на крају ресторана. Мајор и директор хотела су ћаскали за једним столом, а Пани, мајорова и супруга директора хотела непрестано су се смејале за другим. Нешто даље седели су Есфандијаров учитељ и неколико његових школских другова. Фаршиду, који је увече за госте хотела свирао клавир, ре-

као сам да одсвира неку веселу мелодију. Есфандијар је носио тегет одело и белу кошуљу са дечјом лептир-машном, које смо му обукли због рецитовања за које се спремао неколико дана. Била је то чудесна ноћ.

Други пут сам се заљубио на другој години факултета. У лабораторији за физику Техеранског универзитета поглед ми је пао на Фереште. Били смо заједно на трећем семестру, али као да је никада до тада нисам видео. Као сат који вам стоји на зглобу или наочаре на носу, али које не видите и које тражите. Док је Фереште у лабораторији стављала кондензатор у струјно коло, као да ми је неко рекао: „То је она!” И била је. Паметна, достојанствена, привлачна и љупка. Била је од оних девојака с којима се лако договорите, уживате само да их слушате и које стално причају. Можда је један од разлога што сам волео да је слушам био њен снажан исфахански нагласак. Иако сви знају да памет, нагласак, достојанство, привлачност и љупкост сами по себи не могу бити довољни разлози да се неко воли. Дакле, Фереште је нечим другим морала учинити да се заљубим у њу. То је највероватније била њена свесна дистанцираност од сопствене женствености. Не желим да кажем да је била склона мушкости, већ да је на један отворен и експлицитан начин била осетљива на то да се чулно гледа на њену женственост. На пример, када је добила добру оцену из предмета електрично коло, и професор јој се због тога насмејао, Фереште је сачекала да се заврши час, отишла до њега, погледала га у очи и рекла: „Извињавам се професоре, Ваш осмех вероватно није био због мојих нових обрва? Јуче сам била код козметичарке”, или, када јој је Насри Нокбат, који је са нама био на трећем семестру, рекао да је веома интелигентна, Фереште је моментално одговорила: „Стварно? Јеси ли то исто рекао и интелигентним момцима у разреду?”

Фереште готово да није имала женски накит осим једноставне наруквице коју јој је дала бака. Заправо, како ми је касније сама рекла, није желела да буде примећена

само зато што је женско. Напротив, желела је да буде прво примећена као она, а тек онда њена женственост. У принципу, презирала је да је посматрају као сексуални објекат. И поред тога, њена женственост се веома истицала што је деловало смирујуће. Можда је разлог тражења пријатељства, а касније – када је потврдно одговорила на мој захтев да се уда за мене – био тај што сам поштовао ту њену особину, или због мог верског васпитања или, најзад, мог пуког идиотизма да посматрам женску љупкост. Желео сам да више разговарам с њом, или тачније, да причамо, желео сам да је слушам. Желео сам да будем поред ње и да је посматрам. Њено присуство било ми је довољно. Фереште је била попут пећине која ми је пружала заклон од животног метежа. Очигледно је то била она особина која ме је сасвим природно и без свих оних мукотрпних напора учинила посебним и другачијим у њеним очима.

У сваком случају, венчали смо се на последњој години факултета. Ноћ уочи венчања моја мајка је поклонила Ферешти огрлицу од рубина. Док је стављала огрлицу око Ферештиног врата, мајку је обузео плач. Рекла је: „Ти си ми као ћерка, као моја Лејла, а ја као да сам ти мајка”. Ферештина мајка је умрла пет година раније од артеросклерозе. Док је Ферештину руку стављао у моју, отац је рекао: „Добра је девојка. Чувај је.” Онда је рекао Ферешти: „Ако те мој син буде гњавио, јави ми. Знам како да га васпитам.” Ја сам се насмејао, али могу да се закунем да у том осмеху није било ни трунке весеља.

Шест месеци након венчања, када смо завршили студије, Фереште и ја смо се запослили у малој инжењерској компанији и изнајмили оскудан стан у близини стана Ферештиног оца. Њен отац је био пензионисани учитељ књижевности који је живео са две друге ћерке, Фарзане и Фарназ. Девојке су имале петнаест, односно седамнаест година, и Фереште им је, будући знатно старија од њих, била и мајка и старатељка и другарица.

Ако је тачно да је већина бракова склопљена исхитрено и у турбулентним околностима, и – што је сасвим природно – такво стање чини да емотивне везе међу супружницама уступају место пријатељским, а ове се претварају у уобичајене, могу рећи да међу нама није било таквих скретања. Бар није било за мене. Чинило се да смо на истом путу. Током година заједничког живота никада ме није напустио осећај заљубљености у њу. Без трунке сумње, то није имало никакве везе са мном. Фереште је била покретачка снага која је чувала овакво стање. Захваљујући својој доброј нарави умела је да одржи ниво и врсту нашег односа да се никад озбиљно нисмо удаљили једно од другог. Ако бих због ње био огорчен, она би одмах насмејана села поред мене са шољом кафе у руци или неком нашом старом фотографијом из студентских дана, и тако се извињавала. Ако би она осетила тескобу због мене, и ја сам научио како да прекинем то – кратком пријатељском белешком, или малим поклоном, углавном књигом, или миловањем по коси док би у кухињи спремала храну или прала посуђе. Наша једина брига у животу – ако се може назвати бригом – било је то што нисмо имали деце. Кажем „ако се то може назвати бригом”, зато што ни за њу ни за мене то није представљало проблем. Можда управо због тога нисмо ни покушавали да нађемо лек. Мени није било битно то да ли је проблем у мени или у њој. Да ме моја мајка, Лејла, или Фарзана и Фарназ понекад нису питале „има ли нешто ново?”, ми бисмо на то скоро потпуно заборавили.

У сваком случају, ако се један пар у уобичајеном и стандардном смислу могао назвати срећним, онда смо то били ми. Били смо чак срећни и више од уобичајеног и стандардног схватања. Били смо заљубљени у куповину, ресторане, природу и путовања. Чим би нам искрсло неко слободно време, или бисмо били на улици, у ресторану или усред неке новоотворене робне куће, или под неким дрветом поред реке, Фереште је говорила „живот – то је

мало јуче, много данас, и мрвица сутра”. Путовања на која смо ишли никад нису имала неки одређени циљ. Када би стигли у неки град веома лако је могло да се деси да сасвим изненада и без неког посебног разлога променимо правац путовања. Да се са севера запутимо на исток или југ, или са југа на запад. Више од свега, па чак и стицања на одредиште, уживали смо у томе да будемо на путу, да путујемо. Оне ноћи када се Фарзана удала и отишла на медени месец у Шираз, Фереште је рекла: „А да ми одемо у Машхад?” „Хајдемо”, одговорио сам. Исте ноћи путем из Хараза смо се запутили према Машхаду, али када смо стигли у Амол, пожелели смо да одемо у Бандар Анзали, па сам изненада са истока скренуо ка северозападу. Било је око два сата иза поноћи. У Бандар Анзали смо стигли рано ујутро и исцрпљени од пута до предвече лежали у кревету собе 347 хотела „Фанус-е Дарја”. У сумрак смо изашли напоље. Био је крај пролећа и са мора је дувао влажан поветарац. Мало смо пешачили и сели на камену клупу испод високог јавора у хотелској башти. У том тренутку пожелео сам да ставим руку око врата жене која је седела поред мене и привијем је уз себе. Чим сам то урадио Фереште је повила главу и наслонила је на моје раме. У потпуној тишини остали смо тако непомични и свим својим бићем осетио сам да су то најлепши, најискренији и најбољи тренуци у читавом мом животу. Онда смо одлучили да одемо на рану вечеру у хотелски ресторан. Били смо више него гладни. Ја сам наручио шкампе са кромпир-пиреом, а Фереште гриловано поврће и омлет са патлицаном и парадајзом. Након вечере десило се нешто необично.

Трећи пут сам се заљубио у биоскопу Фердоси, када смо Лејла и ја отишли да погледамо један од оних иранских ступидних филмова. Заправо, Лејла и ја смо ишли у биоскоп да гледамо само површне и блутаве иранске филмове. На срећу, када ми се ишло у биоскоп, уопште није било тешко да се такав пронађе. Без претеривања, па чак и са мало блакости, 99% иранских филмова,

са свим својим врлинама, било је ступидно и увек је било 10 до 12 несрећних кандидата од којих смо морали да одаберемо један. Наше интересовање за такву врсту филмова имало је јасне разлоге од којих је можда најважнији био редовно гледање добрих филмова. Када стално гледате добре и дубокоумне филмове понекад пожелите да се забавите нечим крајње површним. Према томе, Лејла и ја смо гледали ту врсту филмова из пuke забаве, или, прецизније, да опустимо мозак. Други разлог био је тај што сам, након што сам дипломирао електротехнику, почео да изучавам филозофију и на озбиљан начин почео да промишљамо о разним питањима. У једној књизи сам прочитао да је напорно размишљање једнако напорно као и рад у руднику, и да људи који из било којег разлога много размишљају кад год могу треба да се забаве нечим површним. И Лејла је, с друге стране, била заљубљена у читање. Недељно је читала три до пет књига. Углавном дела из области социологије и књижевности. Говорила је да је гледање ове врсте филмова за ум исто што и сан. Смањују менталну засићеност.

У сваком случају, чим је те ноћи почела пројекција, осетио сам мирис пријатног женског парфема. Мирис који је долазио из близине и запањивао ми чула подсећао је на цветну башту орошену кишом. Неколико пута у помрчини биоскопа сам се сагнуо да бих омирисао ваздух, али нисам могао да откријем извор одакле мирис долази. Понекад се чинило да долази иза мене, понекад сам био потпуно уверен да је од гледаоца с моје десне стране, али када бих окретао главу на десно или позади, није било ни трага од мириса. Мало касније сам схватио да морам да држим главу у одређеној тачки под посебним углом не бих ли ухватио његово пријатно струјање. Током скоро читаве пројекције био сам концентрисан на женски парфем и нисам успео да одгледам филм. Када се пројекција завршила, док смо крчили пут кроз редове са столицама, нос ми је одједном снажно запахнуо

исти парфем и успео сам да откријем његов дражесни извор; била је то девојка од око 18-19 година која је са две другарице или рођаке дошла у биоскоп. Када смо изашли из сале урадио сам нешто што је за човека од 27 година било потпуно идиотски. Прво сам рекао Лејли да оде кући, а онда, као заљубљени седамнаестогодишњак, пошао за три девојке од којих ниједну нисам познавао, а од којих је једна имала пријатан парфем. Девојке су ушле у такси, а ја сам, слично глумцу из баналног иранског филма, узео први слободан такси и кренуо за њима. Такси се зауставио код станице за метро Мир Дамад, девојке су изашле из кола и ушле у станицу. После неколико станица, када смо изашли из воза, поново сам их изгубио у гужви, но на крају су изашле из метроа. Препешачиле су неколико улица и онда се раздвојиле. Ја сам наставио да пратим парфем.

У наредним месецима радио сам исто оно што би вероватно радио сваки заљубљени седамнаестогодишњак – стражарење пред кућом вољене, праћење, слање писама, давање или узимање телефонског броја, и напослетку, разговор с њом и упорност, упорност, упорност, а потом одлазак у кафић и дугачки телефонски разговори, давање поклона, примање поклона, и све друге ствари које се понављају и с малим разликама постоје у скоро свим љубавним причама. У једној књизи писало је да људи, када су наги, мање-више личе једни на друге, а ја мислим да су заљубљени, попут нагих људи, страшно слични. У сваком случају, ми смо се венчали, Назанин и ја, у уторак увече седамнаестог хордада 1373. године,¹² то јест, око шест месеци након што смо се упознали. Уочи венчања Назанин ми је поклонила ручни сат марке „Ролекс“ сребрне боје, заједно са једним умотаним пакетићем. Рекла је да га не отварам вечерас, већ да то оставим за неку другу прилику. Ја сам њој поклонио пар скупопцених минђуша. Уз додатак, умотану кутију, инсистирајући да је одмах отвори. Када је отворила

12 Седми јун 1994.

кутију, скоро нико се није зачудио. Био је то парфем „Blooming Bouquet” из колекције Miss Dior који је Назанин одмах напрскала на длан, и мирис покисле цветне баште у пролеће вратио ме је шест месеци уназад и тамну салу биоскопа Фердоси. Мој отац се сагнуо и пољубио Назанин у главу. Рекао је: „Сада ћу на миру да умрем. Не бринем се за Лејлу. Био сам забринут само за ово дете.” Назанина мајка је рекла: „Ах! Какве су то речи, господине Малеки?! Нека, уз Божију помоћ, Ваша сенка увек буде над главама деце.” Моја мајка је погледала у мог оца угризавши се за усну, а присутни су почели да аплаудирају за сенку мог оца над главама младе и младожење.

Три дана касније, у петак ујутро, пошли смо на север да тамо проведемо медени месец. Током целог пута Назанина мајка нас је звала желећи да провери да можда нешто нисмо заборавили, или да ми се можда не спава док возим, је ли гужва у саобраћају, јесмо ли доручковали, да ли нам је саобраћајац написао казну и слично. Скоро целим путем Назанин је или одговарала на мајчине телефонске позиве или је нешто јела и смејала се. Била је млађа девет година од мене и на неки чудан начин вратила ме је девет година уназад. Целим путем смо причали вицеве, јели чипс, смоки и шљиве, евоцирали успомене, певали или застајали да фотографисемо планину, дрвеће и реку. Назанин је увек изводила нешто због чега сам се громогласно смејао. Гестикулирала је имитирајући своје наставнике или имитирала звукове и гласове, причала као дете од пет година, и правила смешне фацице. На једној успутној станици док сам зурио у бројач апарата за сипање бензина гледајући како се брзо окреће, размишљао сам у себи колико има времена како се нисам насмејао из дубине срца и пуним гласом. Како год, Назанин је била благослов који ми је непрестано и озбиљно говорио да многе ствари не треба да узимам за озбиљно.

Био је сумрак када смо стигли у Бандар Анзали. Одмах смо отишли у хотел „Фанус” у коме нам је Назанинин отац за прославу

венчања резервисао апартман за три ноћи. Наш апартман је био на седмом спрату и био је окренут ка хотелском дворишту. Чим смо распаковали кофере, Назанин је отишла да се истушира, а ја сам стао поред прозора зурећи у хоризонт. У море. У ждралове и галебове. Затим у двориште хотела, јаворова, брестова и храстова стабла правилно поређана у врту. Мало ниже, мушкарац и жена су шетали и затим сели на камену клупу испод јавора у дворишту хотела. Жена је на себи имала црвени мантил, а мушкарац белу кошуљу са кратким рукавима. Мушкарац је подигао своју десну руку и њом обрглио женин врат. Одмах затим она је повила главу и наслонила је на мушкарчево раме. Остали су у том положају неколико тренутака, а онда су отишли у лоби хотела. Ја сам се после истуширао и отишли смо на вечеру. Био је почетак пролећа и у хотелу није било много гостију. Из једног угла ресторана у коме се налазио фоаје допирала је весела музика. Назанин је предложила да одемо и седнемо поред клавира. Док смо поручивали вечеру, поглед ми је пао на жену и мушкарца које сам мало раније видео у хотелском дворишту. Седели су неколико столова даље од нас. Завршили су са вечером и конобар им је доносио воће. Онда је мушкарац рекао нешто и жена се окренула погледавши госта на другом крају ресторана. Вероватно дечака од шест или седам година у тегет оделу и белој кошуљи са дечјом лептир-машном који се вртео поред клавира. На трен сам се у себи запитао колико бих био срећан да сам се уместо Назанин оженио женом у црвеном мантилу? Шта то не бих имао што имам сада, или шта бих имао што сада немам? Мало сам размишљао о томе, али као што и на већину других питања нисам пронашао одговор, или ми можда ти одговори нису били важни, отресао сам се тих мисли. Када сам већ био дубоко срећан са Назанин, зашто морам уопште да мислим о томе? Рекао сам Ферешти: „Брзо се враћам”, и устао од стола и дошао до клавира. Дечачић је стајао поред момка који је свирао клавир и из цепа на кошуљи извадио комадић папира.

Неколико тренутака је гледао у папир, затим је почео да чита текст. Момак за клавиром престао је да свира веселу мелодију и почео да прати нежан дечаков глас. Дао сам знак Ферешти, па је и она дошла да из близине гледамо дечака. Пожелео сам да је овај дечак са лептир-машном и уснама које подсећају на усне и нос моје мајке, и ушима које као да су биле моје, плоснате, округле, и с обрвама скоро идентичним обрвама мог оца, да је мој син. По први пут у животу пожелео сам да Фереште и ја имамо дете. Када је Есфандијар завршио своје рецитовање а гости почели да аплаудирају, Пани и ја смо му пришли и узели га у наручје. У том тренутку поглед ми је пао на два чудна пара који су аплаудирали Есфандијару и који су ми се однекуд чинили познатим, но, и поред свег напрезања нисам могао да се сетим где сам их видео. Упитао сам Пани: „Познајеш ли она два пара? Оног мушкарца и жену за столом 17, и ону жену и човека који стоје поред њих?” Она је одговорила: „Не познајем”, и са Есфандијаром брзо отишла према мајоровом столу. Ја се нисам померио с места и даље зурећи у странце. Назанин рече: „Гледај! Погледај оног господина! Мислим на оца оног дечака. Гледа нас. Има уши исте као твоје. Округле и избачене. Исте су као сателитска антена”, а онда је праснула у смех. Промрљао сам: „Сателитска антена?”, а онда се из свег гласа насмејао. Назанин је увече рано отишла на спавање, а мене је спопао нешто због чега нисам могао да заспим. Неколико пута сам устао и вртео се по соби. Кроз прозор сам посматрао светилке у дворишту. Укључио сам телевизор. Искључио сам телевизор. Навукао сам завесу. Склонио сам завесу. Отворио сам прозор. Онда сам затворио обоје. Отворио сам ташну и не знајући шта тражим просуо њен садржај на ноћни сточић када ми је поглед пао на умотани пакетић из ташне. Одмотао сам украсни папир и из футроле извадио ДВД на којем је био најновији бљутави ирански филм. Под слабом светлошћу лампе прочитао сам синопсис филма. Плашећи се да не

пробудим Назанин, нисам могао да задржим смех који ме је спопао.

Овде се завршавају три кратке приче и једини преостали део моје обавезе јесте да испричам споредну причу како сам раније већ био обећао. Али, пре навођења ове споредне кратке приче, морам нагласити и следећу непобитну чињеницу да то што је нека прича споредна никако не значи и да је мање значајна. Но, ово објашњење не треба да буде повод за то да се овој споредној причи прида важност која надилази оно што она заиста јесте. Заправо, ова прича је споредна само по томе што се попут запуштеног земљаног пута улива у главну аутостраду три главне приповести. Само то. Из много разлога мени је јако тешко да говорим о овом запуштеном земљаном и вољеном путу. Можда касније нешто напишем о томе, иако не могу ништа да обећам.

Истина је да ја никад нисам био заљубљен. Са 17 година стид ми није дозвољавао ни да погледам неку девојку, а камоли да постанем њен вољени. Нисам чак могао ни да погледам у лице своју рођену сестру Лејлу, када бих разговарао с њом. Не знам одакле ми је била ова будаласта особина, али одакле год да је, од ње сам патио. Никада нисам примљен на факултет; ни на електротехнику, нити филозофију, ни на било који други смер. Но, и поред тога, одувек сам желео да студирам. Волео сам да идем у биоскоп, иако се мој отац увек противио томе. Посебно се противио томе да Лејла иде у биоскоп. Али, ипак, кријући се од оца, три пута сам отишао у биоскоп. И то сва три пута током једне недеље, када ми је било четрнаест година. И то на пројекцију филма *Вива Запаат!* Био сам опчињен Брандовом улогом у овом филму. Сваки тренутак његове улоге био је фасцинантан. Волео сам сваку секунду његове игре. Сваки Брандов покрет, свака акција и свако мировање било је величанствено – начин кретања, седења, гледања, пењања на коња, ћутања. Викања. Спавања. Пуцања. Као да је био светац на филмском платну. После

тога више никада нисам отишао у биоскоп. Не због очевог противљења. Већ због тога што сам са шеснаест година погинуо у рату. На почетку једне операције заробили су ме заједно са седморицом других војника, и непријатељ је на лицу места донео одлуку да нас ликвидира. Непријатељ је, што се тога тиче, био у праву; била је ноћ, операција је тек почела, и није постојала никаква могућност размене заробљеника. Непријатељски официр нас је одвео иза командног ципа и положио на земљу. Да би себи олакшао посао, у слепоочницу сваког од нас испалио је по један хитац. Пре него што је повукао обарач, свакој жртви је говорио нешто на арапском што ми нисмо могли да разумемо. Претпостављам да нам се извињавао због тога што је био принуђен да нас убије у стању заробљеништва. Ја сам био пети по реду. Када је дошао изнад моје главе, пружио је руку ка мојим ушима и прво се насмејао, а онда у бесу нешто промрљао. Претпостављам да је опсовао нешто, некога или себе. То јест, ја сам чуо само смех и његове речи, јер ми је лице било приљубљено уз земљу и нисам могао да га видим. Не бих могао да га видим чак и да сам окренуо главу, јер је ноћ била тамна и без месечине. Ставио је цев пушке на моју десну слепоочницу и на трен сам осетио да сам Запата, и да ће на мене из заседе испалити хиљаде метака. Он је после тога повукао обарач и ја сам скоро сместа умро. Моје тело и тела седморице других припадника Деветог батаљона три дана су била у пустињи. Лето је било врело и ми смо се распадали под ужареним сунцем југа. После су нас пронашле наше снаге и пребациле у позадину. На дан моје сахране, мој отац је обукао дуги капут. Онај коју му је Лејла, моја сестра, купила у Табризу. Током читавог опела није проговорио ни реч. Само када су хтели да ме положи у раку, штапом је дао знак да мало сачекају. Затим се с тешкоћом спустио низ стрмину раке и стао изнад моје главе. Неколико тренутака је гледао моје тело, а онда сео поред мене. Повукао је мртвачки покров с мог лица и сагнуо се да ме пољуби у образ. Маса је по-

чела да вришти, а ја сам у свој тој вреви успео јасно да разазнам мајчин и Лејлин глас. Пољубивши ме, отац је изговорио само три речи које сам, без сумње, само ја чуо. Када је маса постала нестрпљива и почела да вришти, рекао је, 'дете моје драго'.

Превео с персијског Александар Драговић

Мустафа Мастур (1964), писац кратких прича, романописац, дипломирао је персијски језик и књижевност. Његов роман *Riје Khoda ra bebus* [Пољуби Бога од мене, 2000], одмах је привукао пажњу читалаца и критичара, и током само петнаест година доживео преко педесет издања. Кратки роман *Ostuhane khuk va dast-haje dazami* [Свињска кост и руке губавца, 2005] имао је више од тридесет издања и преведен је на турски, руски, арапски и италијански језик. Мастур у својим делима настоји да ослика очај савременог човека са филозофског аспекта, смисао живота, као и иранску стварност која се разликује од верске униформности. Његова дела подједнако радо чита публика склона модернистичком схватању књижевности, али и читаоци који су у потрази за привлачним итмивом. Збирке прича: *Āand revajat-e to 'tabar* [Неколико поузданих приповести, 2004], *He kajate ešqi bi qaf, bi đin, bi noqkte* [Љубавна прича без О без В без Е, 2006], *Ešq riје pjadere* [Љубав на тротоару, 1998], *Man danaje kol hastam* [Ја сам свезнајући, 2005], *Man gondešk nistam* [Ја нисам врабац, 2009], *Tehran ba'd az zohr*, [Техеран поподне, 2010], *Behtar in šekle motken* [Најбољи могући облик, 2016]; романи: *Se gozareše kutah dar bareje Navid va Negar* [Три кратка извештаја о Навид и Негар, 2011], *Resaleji dar bareje Nader Farabi* [Посланица о Надеру Фарабију, 2004]. Добитник је бројних књижевних награда.

Сејед Махди ШОЏАЈИ

ПОТПИС

Иако ми нико не верује, ти ми верујеш, ти си моја мајка, ти си ме подигла, а да ме никада ниси научила ни једној јединој лажи. Ти знаш да мени није потребно да лажем, та зар су све истине истрошене? Пошто још увек има много неизречених истина, зашто бих онда лагала? Уосталом, зашто инсистирати да народ поверује? Народ верује својим очима, а то и није неко посебно умеће; умеће је веровати у невиђено.

Али, мени је врло важно да ми верујеш и да у овај догађај поверујеш. Ти која си ме од почетка пратила у сваком паду и успону, ти која си знала за све моје боли и све моје радости, ти треба да знаш за овај догађај и треба да ми поверујеш.

Када је васпитачица у школи рекла: „Ваши очеви треба да вам потпишу сведочанства”, ја сам дигла руку и упитала: „Ако нечијег оца не буде, шта онда да радимо?” Одговорила је: „Нека сачека да му се отац врати. У сваком случају, очеви морају да потпишу сведочанства.”

Упитала сам: „А мајка? Зар мајка не може да потпише?”

Наљутила се – без разлога – издрала се на мене. Мислила је да сам ја тупа, глупа или шта већ, па не могу да схватим тако нешто једноставно, и ту своју мисао је рекла веома гласно – пред свом децом – а деца су ми се смејала. Објаснила сам да сам схватила шта је рекла и да сам питала пошто сам схватила, па сам додала да можда и нисам нешто посебно интелигентна, али

да нисам неинтелигентна и као доказ сам навела чињеницу да већ тринаест година живим у овом свету и да већ шест година имам добар просек оцена. Глуп и неинтелигентан човек не може шест година да учи и да свих шест година има добар просек оцена. Још више се наљутила, окренула се према мени и рекла: „Животињо неразумна!” И потом ме је, попут какве животиње, избацила из разреда.

Наша учитељица – наша безосећајна учитељица – само је стајала и није ме бранила. Није проговорила чак ни једну реч да каже говорим ли ја истину или не говорим.

Када сам стигла кући – ако се сећаш – упитала си ме зашто сам нерасположена. Нисам одговорила. Нисам хтела да и тебе онерасположим. Настојала сам да сакријем своју тугу, али ми је срце било сломљено; толико је било сломљено да га није могао смирити ни плач, али нисам могла учинити ништа друго сем да плачем. Шта сам могла? Отишла сам у собу на спрату. У ону собу у којој је очева слика.

Извадила сам очеву слику из рама и спустила је на земљу, а пред очев лик сам ставила своје сведочанство. Рекла сам: „Потпиши”.

Нисам рекла молим те потпиши, него мораш потписати, мораш видети ћеркине оцене, видети шта је она чинила у протеклој години откако тебе нема. Рекла сам: „Ово ’мораш’ не говорим ја, него је рекла школа која више не разуме када јој се говори, а не разумем више ни ја. Мораш потписати,

јер мученици су живи, зар не? Покажи да си жив, понеси се очински. И ја сам могла, као остали, одмах на почетку да кажем како немам оца, да ми је отац мученик и тако решим мука и себе и школу, али нисам то учинила. Да си ти, којим случајем, умро, онда бих то рекла, али ти си мученик, а ја нисам желела да ме неко уважава и поштује зато што немам оца. Нисам хтела да се спирам твојом крвљу, нисам хтела да искоришћавам твој образ. Хтела сам да будем разлог твога поноса, и због тога сам настојала да не учиним ништа лоше, како у школи не би били присиљени да те позивају и потом схвате да си ти мученик, а да због тога мени опросте и да ми се још и извине”.

То уопште није примерено детету једног мученика.

Не сећам се шта сам још рекла оцу, али се сећам да сам плакала. Можда сам плакала и тражила од оца да погледа моје оцене и потпише моје сведочанство.

Не знам да ли сам или нисам заспала, али сам осетила да се ваздухом шири неки миомирис који је сваког тренутка бивао све присутнији. Мајко, не бих могла рећи о каквом мирису је реч! Мирис сличан мирису црвене руже, али још милији! Мирис који ни ти, ни ја, нити било ко други икада пре осети својим чулом мириса. Ти знаш колико ја волим мирис црвених ружа. Али, овај мирис се уопште не може упоредити с мирисом црвених ружа. Не знам какво је стање опијености, али мислим да ме је тај мирис опио. Баш ме је опио.

Након тога, врата су се отворила и нека белина попут магле, попут великог облака их је обухватила, а нежност те белине си могла осетити и без додира.

Зурила сам у ту белину и на вратима угледала оца у белој одећи; лице му је блистало попут Месеца. Не сећам се је ли му светлија била одећа или лице. Није било могуће схватити.

Грло му је на оном месту на којем је био погођен гелером било најсветлији део тела.

Као да му је грло осветљавало остатак лица и тела. Сигурно си видела полумесец како у ноћи обасјава све око себе, очево грло је било исто такво. Блистало је попут полумесеца, попут дивне блиставе огрлице.

Кожа на његовом лицу је била толико глатка, толико нежна да је човеку било жао и да је пољуби.

Преко чела му је била свезана једна црвена трака на којој је светлошћу било исписано „Ми смо заљубљеници у мучеништво”.

На уснама му је био осмех попут цвета у цвату. Поглед му је био толико драг, да ме је претакао у кап по кап суза које су лиле из мојих очију.

Отац се кретао, али није ходао. Као облак који се креће на небу. Лагано. Дође и седе поред своје слике, попут снега који седа на земљу. Уопште није личио на своју слику. Од своје слике се разликовао од земље до неба, од овог до оног света.

Са земље је подигао моје сведочанство, одмотао га, а ја сам се полако полако примакла. Оцене је гледао једну по једну; било је јасно да их гледа.

И потом је гурнуо руку испод оне своје дуге беле одеће и извукао баш оно перо којим је увек писао и њиме потписао моје сведочанство. Потом је перо поново гурнуо под своју дугу кошуљу.

Окрнуо се према мени и обе руке ми спустио на лице. Обрисао ми је сузе, лице ми обујмио својим рукама и пољубио ми чело. Још увек на своме челу осећам његову топлину. Ја сам пољубила његово грло, баш онде где ми прошли пут ниси дозволила да га пољубим.

Отац се насмејао када сам му пољубила грло. Срце ми се бејаше смирило, али плач није.

Басила сам се оцу у наручје и опет заплакала. Мирис црвене руже ме је заносио до лудила. Отац ме је помиловао по глави, пољубио ми косу и устао да крене.

Како сам могла дозволити да отац тако брзо оде? Имала сам толико тога да му кажем, читав један свет испуњен речима, а још му не бејаш рекла ни једну једину реч. Зграбила сам његову белу одећу која је била нежнија од свиле и зацвилела:

„Тата, не иди! Јако смо саме.”

Отац је ставио моје руке у своје и рекао:

„Ви нисте саме, Мерјема душо! Бог је с вама, а када сте с Богом онда никада нисте саме. Ни ја никуд не идем. Овде сам, увек с вама. Питај мајку. Она ће ти рећи да нема ноћи да ме она не види и да не разговарамо.”

Рекох:

„Па, смисли нешто и за Нахид. Нахид је дете, она то не разуме. Она чак не зна ни да си ти мученик, него мисли да си отишао на неко путовање па скоро стално седи пред вратима и чека те да се вратиш. На свако оглашавање звона скаче као да је удара струја, и онда нас све тера да је пратимо до врата. Чуди се што други не скачу с места када се зачује звоно на вратима. Кроз плач говори:

„Зашто седите? Дошао је мој татица. Устајте и отварајте врата”.

Мајка се збуни и каже:

„Ако се татица врати, он има кључ, па неће звонити”.

А Нахид удара ногом о под и говори:

„Можда су му руке заузете, а када су руке заузете, онда мора позвонити”.

Када сам све то рекла оцу, у очима су ми се скупиле сузе. Само је рекао:

„Знам, Мерјема душо!”

Рекла сам:

„Драги тата! Када си ми потписао сведочанство, срце ми се смирило, успокојило. Сада сам сигурна да постојиш. Учини још нешто за мене.”

Отац је у чуду подигао главу, а из ока му је канула једна бистра суза. Упитао је:

„Шта да учиним, драго татино?”

Одговорила сам:

„Потпиши и Нахидино срце, да се смири”.

Отац се плачним очима насмеја и рече:

„Нахидино срце ће потписати Сам Узвишени Бог”.

И потом је тако лагано и нежно устао и отишао, да ја уопште нисам ни схватила када и како. Одједном сам се прибрала и угледала празно место на којем је седео.

Потрчала сам према вратима, отворила их и викнула:

„Татице! Драги тата!”

Отац већ бејаше отишао, а ти си ишла уз степенице. Ово ти је сада сведочанство, ово је очев потпис, а ту је и очев мирис. Ако не верујеш, немој ни веровати.

Превео с персијског Елвир Мусић

Сејед Махди Шоџаји (1960), један од најпопуларнијих иранских писаца, сценариста, новинар и аутор преко педесет дела у форми кратких прича и романа, драма, филмских и позоришних сценарија и бројних наслова. Дипломирао је на Факултету драмске уметности. Као писац оригиналног стила и израза, у којима доминира посебна врста сатире, Шоџаји представља специфичну појаву у савременој иранској прозној књижевности. Једна од карактеристика његовог дела представља фасцинантно умеће у спајању тема намењених како стручним круговима, тако и целокупној читалачкој јавности. Збирке прича: *Emruz bašarijat...* [Данас, човечанство...], *Santa Marija* [Богородица], *Do kabutar, do pandare, jek parvaz* [Два голуба, два прозора, један лет], *Demokrasi ja Demokoraze* [Демократија или Демо Лудост], су међу његовим најбољим књигама.

Али МОАЗАНИ

УРАМЉЕНИ ЖИВОТ

Тишина у учионици није била уби-
чајена. Окренула се ка деци, гледајући их
испитивачким погледом, и рекла им: „Чи-
тајте!”

Деца су читала наглас: „Сан.”

„Сан.”

„Колико делова?”

„Један део.”

„Поделите.”

Покретима руке их је усмеравала:
„Сан.”

Видела је да деца кришом гледају Та-
манаија.

„Шта се тамо дешава? У шта гледаш,
Хосеини?”, упитала је.

Хосеини очима показа на Таманаија
који је главу спустио на сто.

„Седи како треба, Таманаи”, рече му.

„Он плаче”, објаснио је Хосеини.

„Узнемиравао си га?”

„Нисам. Само је одједном почео да го-
вори: 'Уху, уху, уху'", одговори Хосеини.

Деца почеше да се смеју. Осмехнула се.

„Таманаи, подигни главу да видим”,
рече му.

Таманаијево лице је било расквашено
сузама. Нешто је држао у наручју.

„Шта се догодило? Шта ти је то?”

„Слика његове мајке”, одговори Хосе-
ини.

„Нисам тебе питала. Стварно? Дај да
видим.”

Узела је рам. На слици се видела Тама-
нијева мајка, али како носи мараму. Коса јој

је падала до рамена. Очи су јој изгледале
крупније.

„Зашто си ово донео?”

„Умрла је.”

„Кад је умрла?”

„Моја мама.”

„Умрла! Када?”

„Синоћ”, одговорио је Таманаи. Пру-
жио је руку, узео рам и, јецајући, спустио
лице на њега.

„Оооо, дођи овамо.”

Узела је Таманаија за руку и извела по-
ред стола, до себе. Села је на столицу.

„Лепо ми објасни шта се догодило”,
рече му.

„Синоћ.”

„Али, како се то догодило?”

„У болници.”

„До пре неколико дана јој није било
ништа. И ти си тамо био?”

„Аха.”

„Ко је још био тамо.”

„Тата.”

„Зашто си дошао у школу?”

„Никога није било код куће.”

„Где ти је тата?”

„Отишао је да сахрани маму.”

„О Боже! Зашто те није оставио код не-
кога?”

Погледала је на сат. За четврт часа ће се
зачути звоно.

„Децо, вечерас двапут препишите лек-
цију и решите задатке. Таманаи и ја идемо у
канцеларију. Русули, стани овде и ако неко

буде правио галаму пошаљи га у канцеларију”, рекла им је.

Узела је Таманаија за руку. Изашли су у ходник.

„Требало је да те остави код неког, код неке тетке, стрине. Сигурно имаш некога, а?”

„Аха.”

Привила га је уз себе.

„Госпођо, ако бих молио Бога, да ли би ми вратио маму?”, упита Таманаи.

„Не знам.”

Угризла се за усну. Миловала ја Таманаија по коси.

„Хоћу своју маму”, завапи Таманаи, главе приковане уза зид, док му је срце ударило у грудима. Савијао се и дизао.

„Не секирај се. Дођи.”

Сишли су низ степенице. Таманаи је склизнуо према гелендеру. Сада је само јецао. Рам слике није одвајао од груди. Испред канцеларије је стајала госпођа Шамс.

„Зашто си се мучила да дођеш, госпођо Сохеили? Могао је дежурни да га доведе”, добаци она издалека.

„Таманаи и ја идемо у двориште да се мало прошетамо. Мајка му је преминула.”

„Ох. Стварно, Таманаи?”

Таманаи климну главом.

„Уђите у канцеларију”, рече им госпођа Шамс.

„Не, идемо у двориште. Позовите његову кућу и видите шта се тамо дешава. Тата га је самог оставио кући и отишао”, одговорила је.

Немо, само мичући уснама, изговори: „Бехеште Захра¹³.”

Госпођа Шамс климну главом и рече: „Таманаи, знаш ли свој кућни број телефона?”

„Јок.”

„Имате ли телефон уопште?”

Таманаи склопи очи дајући потврдан одговор. Госпођа Шамс оде у канцеларију.

„Требало би да га има у његовом картону”, зачу се њен глас.

„Да ли си доручковао?”

„Јок.”

„Сачекај.”

Ушла је у канцеларију. Госпођа Шејхи је вадилa картоне из картотеке. Видевши је, рече: „Богами, умрећу.”

Узела је торбу из гардеробера и рекла: „Није ништа ни јео.”

„То није ништа у односу на оно што га је снашло”, одговори госпођа Шамс.

„Име му је Шапур?”, упита госпођа Шејхи.

„Да”, рече и из торбе извади нешто мало хлеба, сира и краставаца. Госпођа Шејхи спусти картон на сто госпође Шамс и оде ка излазу.

„Како је Ками?”, упита госпођа Шамс.

„Малтретира ме, као и увек.”

„Јел задовољан обдаништем?”

„Више него оним претходним. Требало је то видети.”

„Овај који стоји испред?”, промоли главу госпођа Шејхи.

„Јесте.”

„Како је само лепо дете.”

„Ко му беше мајка? А, стално добијам сигнал да је заузето”, упита госпођа Шамс и поново окрену број.

„Осећам се немоћно.”

„Вала, имаш право. На крају, шта је овај свет?”, рече госпођа Шејхи.

„Јави ми касније шта си урадила.”

Изашла је из канцеларије. Ослоњен на зид, Таманаи је посматрао слику своје мајке. Сузе су му се сливале.

„Мислим да је твој тата стигао кући. Телефон даје сигнал да је заузет.”

Даде му оно мало хране. Пођоше у двориште.

„Једи”, понуди га и помилова по челу.

„Имаш и температуру.”

„Сада је уплашена тамо под земљом.”

„Једи.”

С друге стране дворишта наставник физичког је нешто говорио окупљеној деци. Сунчева светлост је била блага. Таманаи је одломио парче хлеба и ставио га у уста.

„Сада не може ништа да једе тамо под земљом.”

„Не мисли на такве ствари.”

„Плаши се буба.”

„Многи их се плаше.”

„Под земљом све врви од буба.”

„Бубе су у рупама.”

„Под земљом има рупа, зар не?”

„Аха.”

„Извините, не могу да једем.”

„Ништа ниси појео.”

„Нисам гладан.”

Видевши Таманаијеве сузе приђе му ближе.

„О чему све размишљаш?”, упита га и пређе му руком по глави.

„Да се нисам успавао не бих допустио да тата сахрани маму.”

„Умрле треба сахранити.”

„Под земљом има и шкорпија и змија.”

„Тата ће је чувати.”

„Неће остати поред ње.”

„Остаће. И твој тата и тетке и ујаци. Сви. Толико ће остати крај ње да ће се навићи на то место и више се неће плашити. Не брини о томе.”

„Тата се свађао са њом и говорио да се бубе не плаше.”

„Више се неће свађати.”

„Ударао се.”

„Ко?”

„Тата.”

„Зашто?”

„Због маме. Викао је: 'Сораја, Сораја!’”

„У болници?”

„Не, у таксију.”

„Аха, на путу до болнице.”

„Не, кад смо били поред маминог узглавља. Мама ми је рекла: 'Шапуре, душо, склони руку са мог чела.’”

„Твој тата има такси?”

„Не. Он има банку.”

„То значи да ради у банци.”

„Он је власник.”

„Банке?”

„Аха.”

„Аха.”

„Тата сада иде да нађе жену.”

„А, откуд ти то знаш?”

„Тата је чекао да мама умре да би отишао по неку жену.”

„Ко ти је то рекао?”

„Мама.”

„Шалила се.”

„Мама није дозвољавала да тата пуши. Није га пуштала да излази са пријатељицама.”

„Хајде прегризи нешто.”

„Тата ми је тихо говорио да јој кажем да хоћу сестру. Мама ми је говорила да сам јој ја више него довољан.”

„Немаш марамицу?”

„Ја сам крив што је она умрла”, рече Таманаи и отрча ка школском улазу.

„Куда ћеш, Таманаи? Стани.”

Таманаи стаде. Извуче рам и јасно се указа мајчина слика. Спустила је руку на Таманаијево раме. Светлост се преламала на стаклу тако да је изгледало да усне на слици желе да кажу: „Душо.”

„Зашто трчиш?”

„Хоћу да остарим и да умрем.”

„Види, Таманаи, када неко умре више ништа не може да се уради за њега.”

„Може ли Бог?”

„Бога само можемо да молимо да га одведе у рај.”

„Мама ми је рекла да ће умрети када склоним руку с њеног чела.”

„Добро, она је само хтела да јој остане у сећању. Како да ти кажем? Твоја рука на њој.”

„Да нисам склонио руку...”

„Не, душо, буди сигуран да није твоја кривица.”

„Мамице.”

„Душо.”

Привила га је уза себе. Мирисао је као Ками. Са разгласа се зачуо глас госпође Шамс: „Госпођо Сохеили, дођите. Сами, молим Вас.”

„Остани овде док се не вратим.”

„Добро.”

„Немој да трчиш.”

„Јок.”

„Нека ово буде код тебе. Једи. Буди сигуран да би твојој мами било драго.”

„Зар она може да ме види?”

„Она може све да види.”

„Да ли види да плачем?”

„Наравно да види.”

Осмехнула се и пољубила Таманаија у образ. Отишла је. Попевши се уз степенице осврнула се да погледа Таманаија. Тада се окрете ка зиду и угризе за усну. Отрла је сузе. Испред канцеларије је стајала госпођа Шамс.

„Не плачите узалуд. Слагао нас је да му је мама изненада умрла”, рече она.

„Шта кажеш?!”

„Разговарала сам са његовом мајком.”

„Жива је?”

„Јесте. Синоћ је имала тровање и одвели су је у амбуланту. Син јој је био поспан. Уђи. Отац је био мало у амбуланти, мало у кући.”

Угледавши је госпођа Шејхи се зацени од смеха: „Оно дериште нам се ругало.”

Села је на столицу. Дубоко је уздахнула. Осмехнула се и рекла: „Ох.”

„Његова мајка је почела да плаче. Рекла је да не зна шта да ради са својим сином”, рече госпођа Шамс и притисну звонце.

„Сада ће тата доћи по њега”, рече и изађе из канцеларије.

„Како изрека каже: син јединац или постане глуп или полуди”, рече госпођа Шејхи.

„Све је то до деце!”, рече и седе за сто. Узе телефон и окрену број, посматрајући Таманаија кроз прозор.

„Госпођа Рахмани? Добар дан. Овде госпођа Сохеили. Хвала. На мом труду? У праву сте. Имам једну поруку у вези са Камраном. Знам да сте много заузети. Не, молим Вас. Реците му да ћу му купити авион. Зна он. Не бих да Вас задржавам више. У реду. Свакако. Хвала вам пуно.”

Спустила је слушалицу. Осмехнула се и климнула главом. Наставници су улазили један за другим.

„Здраво.”

„Здраво.”

„Шта се десило?”

„Шта ти је?”

„Ништа.”

„Као да ти је неко умро.”

„Ма није, не померила се са места.”

„Сачекајте да сви дођу, па да вам испричам шта се догодило”, реће им госпођа Шејхи.

Иашла је из канцеларије и отишла у двориште и са степеница дала знак Таманаију да приђе. Полако је дошао. Руке су му биле у џеповима капута. Гледао је испред својих ногу. Или би апатично зверео унаоколо. Као да је то био неколико година старији Таманаи. Или је изгледао тако поносито, јер је мислио да га мајка посматра и да ће је Бог наградити, јер је он њен син. Извадио је руке.

„Госпођа Шамс је разговарала телефоном са твојом мајком. Мајка ти је поручила да те много воли.”

„Није умрла?”

„Није. Рекла је да не би могла да оде на онај свет због толике дивоте коју јој ти пружаш на овом свету.”

„Аха.”

„Рекла је да ће ти купити шта год пожелиш и да ће те одвести куда год будеш хтео.”

„Тако је рекла?”

„Наравно да је тако рекла. Иди сад да се играш.”

„Извините, да ли бисте могли да ми причувате овај рам?”

Превео с персијског Милош Делић

Али Моазани (1958) дипломирао је сценске уметности, пише кратке и дуже приче, романи и филмска и позоришна сце-

нарија. Дела су му прихваћена не само од читалаца, већ и од критике, због чега спада у ред награђенијих писаца. Његови романи *Molaqat dar šabe aftabi* [Састанак у сунчаној ноћи] и *Zuhur* [Испољавање] освојили су престижне књижевне награде, „Књига године”, 1997. и 1999. Роман *Ertebate irani* [Иранска веза, 2011], примећен је од стране Асоцијације руских писаца, док је прича *Delaviztar az sabz* [Пријатније од зеленила], проглашена за најбољу причу у последње две деценије. Збирке: *Kolahi az gisiye man* [Капа од моје косе, 2007], *Delaviztar az sabz* [Пријатније од зеленила, 2010], *Huzur* [Присуство, 2007], *Qasedak* [Маслачак, 2010], *Še'r be entezare to* [Песма у очекивању тебе, 2014]; приче: *Kešti be revajate tufan* [Лађа по предању олује, 1999], *Dusti* [Пријатељство, 2010], *Safare šešom* [Шесто путовање, 1994], *Bešarat* [Објава, 1994]; романи, сем наведених: *Nušdaru* [Лек за све, 1991], *Na abi, na khaki* [Ни плаво, ни прашњаво], *Ma'tur* [Агент, 1999], *Khišnešin* [Добродошао, 2013], *Davazdahom* [Дванаести, 2014], *Apartmane rubaz* [Апартман на отвореном, 2016].

Маџид КЕЈСАРИ

НАШ ТИХИ ОТАЦ

Тражимо човека висине метар и седамдесет сантиметара, црне косе и смеђих очију. Он је здрав, али је у последње време исувише причљив. Одједном би због неког необјашњивог бола у кичми почео да се тресе, толико да би пао на земљу и с руба његових усана почела би да излази бела пена. После тога би морао око сат да одспава на леђима на земљи како би се повратио.

Ово је друго писмо које пишемо у вези са њим. У првој молби мајка је тражила посао за њега. Тражила је миран и тих посао, без странака и са задовољавајућом платом. Да буде на отвореном где може да види плаветнило неба. Отац је веровао да је разлог његовог лошег стања плафон изнад његове главе, а не гелер иза његовог срца. И сам је говорио да је то стање повезано с ратним данима. Испод плафона би имао нападе гушења и увек би очекивао да му се деси нека несрећа. Мајка је написала све његове захтеве, чак и његов последњи услов да на радном месту уместо стола има бункер, бункер без крова.

Овај услов је значио да он није ни имао намеру да ради. Кивне и разочаране, послале смо писмо. Следеће недеље позвали су нас из шумске управе нашег града. Примљен је. Нисмо могли да поверујемо, али било је истинито. Запослили су га, и поред свих услова. Постао је шумар.

Једном смо отишле да га посетимо. Било је као да смо ишле у посету неком непознатом болеснику, однеле смо му компот. Препознале смо га издалека. На глави је имао капу коју је био спустио до обрва тако да су му се само очи виделе. Нашле смо га на крају шуме, на једном брежуљку поред старог платана међу плочама шкриљца. Док смо стигле до њега остале смо без даха

од умора. Чучао је у бункеру, око њега су била нека војничка ћебад пуна закрпа, један поцрнели чајник изван бункера, а око врата имао је обешену зелену звиждаљку. Посао му је био да седи у рову и непрестано посматра бујну општинску шуму. Без странака, баш онако како је желео. Док смо били тамо, посетио га је неки човек са црвеном фасциклом под пазухом.

Питао га је: „Да ли се скоро нешто десило?”

Отац је одговорио: „Ништа.”

„Онда пишемо да на истоку нема пламена?”

„Да.”

Човек је погледао на сат и рекао:

„Сада је седам и двадесет и пет минута.”

Ставио је белешку у своју црвену фасциклу и сишао са брежуљка храмљући на леву ногу. Пошто је отишао питала сам оца:

„Зашто нас ниси представио?”

Није одговорио, у мислима није био са нама, видела сам то и у његовим очима. Мислио је на шуму, да, не дај Боже, неке породице непажњом не запале ватру и да онда он, када види бели дим буде принуђен да звиждући оде у шуму. То му је био посао, гашење пламена.

Биле смо задовољне, и он такође. Прошли су дани и месеци. Одједном смо приметиле да нам у кући нешто недостаје. Кућа је постала некако пуста. Сатима смо размишљале у тој самоћи. На крају смо закључиле исто. Једно место међу нама било је празно. Недостајао нам је неко да пуно прича, има дрхтавицу и да нама, његовим ћеркама, буде жао. Долази увече по мраку,

а одлази у цик зоре. Видимо само његову сенку. Понекад остајемо до касно у ноћ да бисмо чуле како окреће кључ у брави, изува чизме, качи капут и умива лице и главу хладном водом како би опрао чађ. Већ три године његова постеља лежи спремљена под прозором, лоше опрана јастучница на јастуку и даље показује улегло место где је била његова глава, а на душеку се и даље оцртавају обриси тела човека без главе. Заборавиле смо његов глас. На јесен и зиму мирис изгорелог дрвета, а на пролеће и лети мирис пупољака и земље на тренутак уђу у кућу. Као да нам неко шаље ове мири-се док спавамо.

Мајка се не слаже са писањем ове молбе. Ми ипак пишемо. Имамо само једну молбу. Вратите нам нашег оца.

Из збирке Три девојчице са цвећем, издавач Суре Мехр, шесто издање.

Превео с персијског Петар Јаначковић

Маџид Кејсари (1966) писањем је озбиљно почео да се бави средином 90-их година и постао познат као писац кратких прича и романа са ратном тематиком. Већина Кејсаријевих кратких прича заправо, представља уметничко сведочанство писца о ранама и сећањима на ратне године које је као тинејџер провео у рову и у којима се не задовољава само преношењем ратних успомена, већ приповеда о људским емоцијама које су у првом плану, настојећи да створи незаборавне приче. Збирке прича: *Solh* [Мир], *Ta'mebarut* [Мирис барута], *Nafare sevvom az semte čar* [Трећи слева], *Se dokhtar golforuš* [Три продавачице цвећа, 2005], *Khakriziha* [Ископине]; романи: *Zijafat be sarfe gelule* [Вечера са куришумима, 2001], *Bag-e talu* [Висока башта], *Gusale sargardan* [Зачуђено теле], *Šamas Šamī* [Шамас из Сирије], *Digar esmet ra avaz nakon* [Више не мењај име], *Tanabkeši* [Надвлачење конопца].

Аржанг ХАТАМИ

ДУХ КОЈИ ЛУТА ГРАДОМ

Оно што пре свега желим да кажем драгим читаоцима јесте то да није познато када и где се одиграла ова прича, али како сам сам схватио након њеног писања, највероватније је да су се наведени догађаји одиграли у будућности:

Поноћ је. У уском и мрачном гробу два духа, дебели и мршави у белим одорама, и један обучен у плаво, седе један поред другог. Дебели дух у белом управо гледа филм и с времена на време врисне и уплаши се. Мршави дух у белом игра „екс бокс“, док дух у плавом чита књигу.

Мршави дух (дебелом духу): „Немој толико да гледаш људске филмове, јер увече нећеш моћи да спаваш, а када се пробудиш рећи ћеш 'човек ми је дошао у гроб!' Рекао сам ти да ако се плашиш, ноћас ти нећу дати да спаваш код мене! Због тог твог страха срушили смо преграде међу нашим гробовима и сада смо сви заједно!”

Дух у плавом: „Људи, нашао сам нешто.”

Мршави дух: „Прво нам реци зашто си обукао плаву одећу?! Зар хоћеш да те патрoла духова затвори?! Зар не знаш да духови имају право да носе само белу одећу?!”

Дух у плавом: „Добро, шта да радим? Имам само ово једно одело. Примило је плаву боју од завеса које сам заједно бацио у веш машину на прање!”

Дебели дух: „Нешто си рекао... а да, шта си то нашао? Ако је нешто за јело, моје је!”

Дух у плавом: „Погледајте ове књиге... ове листове... виидећете да је раније било

људи који су се плашили духова, а не да се духови плаше људи!”

Дебели дух (смејући се): „Немој да се шалиш! Зар је могуће! Људи су се раније плашили нас?!”

Дух у плавом: „Дођи, ево доказа... то је један стари филм који су људи снимили и у коме духови плаше људе!”

Мршави дух: „Па шта? Времена су се променила, више није тако, сада се нико од нас не усуђује да изађе из гроба, знате ли шта се десило последњем духу који је изашао из гроба?!”

Дух у плавом: „Не...”

Мршави дух: „Чим је мој деда изашао из гроба, одмах је дошао неки човек и заузео његов гроб, колико сам чуо земља изнад је веома скупа и тешко се долази до стана, зато морамо да припазимо да нам људи не одузму наше гробове.”

Дух у плавом: „Шта се десило твом деди?”

Мршави дух: „Од те ноћи прошло је сто година, отишао је по зајам да себи купи други гроб, али кажу да и даље не може да нађе поузданог жиранта и сличне ствари.”

Дух у плавом: „Ја желим да одем горе да видим како је тамо, желим да идем да као они пре нас плашим људе.”

Дебели дух (у страху, док гледа филм): „Јаој! Човек!”

Мршави дух: „Не иди! Рекао сам ти да више није као раније!”

Дух у плавом: „Идем... а да ли је баш тачно да ми можемо да прођемо кроз разне ствари?”

Мршави дух: „Да.”

Дух у плавом: „Па, видимо се онда.”

Дух у плавом покушава да прође кроз плафон, главом и рукама успе да прође, а доњи део тела остане у гробу.

Дух у плавом: „Заглавио сам се, погурајте ме!”

Мршави и дебели дух гурају нагоре духа у плавом.

* * *

Дух у плавом излази из гроба. Гледа око себе, напољу је мрак.

Дебели дух (из гроба): „Како је горе? Људи те још нису појели?”

Дух у плавом: „Ај, људи! Више вам нећу дати да ноћу спавате мирно, дошао сам да вас све уплашим. Више нећете бити спокојни ни трен...”

(У том тренутку се зачује мачка и дух у плавом се престрави и врисне.)

Дебели дух (уплашено): „Напали су те људи? Лети брзо у гроб! Ајде!”

Дух у плавом: „Не! Вежбао сам како да уплашим људе! Сада идем! Поверавам вам гроб.”

Дебели и мршави дух: „Чувај се!”

* * *

Дух у плавом стиже испред једне куће, осврће се и каже у себи: „Мислим да је ово место добро. Одавде треба да почнем.”

* * *

Дух у плавом одлази у собу дечака породице. Дечак спава на кревету. Дух се мало прибојава. Удахне дубоко да би стекао самопоуздање за свој подухват. Како би се уверио да у соби нема још некога, дух у плавом се враћа да погледа иза дечака, али

се дечак истог трена буди и прилично гласно пита: „Ко си ти?”

Дух у плавом у страху гута пљувачку и да не би био превладан, каже: „Зар си слеп?! Ја сам дух!”

Дечак: „Видим, нисам слеп! зашто овде луташ?”

Дух у плавом: „Када урадим нешто па све до јутра од страха не будеш ни ока склопио, схватићеш због чега сам дошао да овуда лутам.”

Дечак: „Да до јутра не спавам од страха? Страх од чега?”

Дух у плавом: „Страх од мене! Ја сам страшан, знаш!”

Дух изговара ову реченицу трудећи се да преплаши дечака. „Бууу! Бууу!”

Смешећи се дечак каже: „Мани се тих детињарија, зашто бих те се плашио?! На овом свету има страшнијих ствари од тебе.”

Дух у плавом (уплашено се окреће око себе): „Страшније ствари? Значи да су дивови и чудовишта такође стварни?”

Дечак (смешећи се): „Камо среће да су стварни, постоје и већи страхови...”

Дух у плавом (који се жестоко уплашио): „Који страхови?”

Дечак: „Страх од незапослености, страх да са 25 година и дипломом у џепу и даље од тате добијаш џепарац, страх од тога да се заљубиш, страх да се заљубиш а да не можеш да се ожениш и да те љубав остави и побегне! Страх од прескупих станова, страх од будућности у којој ништа није јасно... али зашто ја ово причам теби који си умро и коме је добро, и од јутра до мрака се одмараш у гробу? Нити си забринут за посао, ни за то шта ћеш јести, нити за куповину или изнајмљивање стана. Благо теби...”

Дух у плавом: „Веруј ми да ни нама није тако добро тамо, овај град се не бави толико гробљима и наши гробови су пуни бубашваба и мишева!”

Дечак: „Иди, нисам расположен и немам стрпљења, само знај да си ти био

најбоља од свих ових ноћних мора које сам имао ових дана.”

Рекавши ово дечак леже и заспа. Дух у плавом је жалосно завртео главом и отишао у собу девојчице.

* * *

Девојка је седела за компјутерским столом и четовала. Погледавши духа упита: „Ти си дух?”

Дух у плавом изненада излети испред девојке и у намери да је преплаши узвикне: „Аааааааа!!”

Насмејавши се, девојка рече: „Чула сам да су духови забавни, али нисам знала да су овако дружељубиви. Јеси ли побегао из гроба?”

Дух у плавом: „Не...”

Девојка: „Немој да лажеш... видим да си од оних духова кицоша, зашто ниси обукао одећу која ти доликује? Није ти забрањено да у плавој одећи идеш напоље?”

Дух у плавом: „Зашто ме се не плашиш?”

Смејући се девојка рече: „Чији си дух? Бреда Пита? Дошао си да ме запросиш? Имаш ли свој гроб? Да ти унапред кажем да не пристајем да у истом гробу живим са твојом мајком!”

Дух у плавом: „Чини ми се да сам грешком ушао у твоју собу.”

Девојка: „Шта шта, као грешком ушао у моју собу?! Долазиш да ме запросиш, играш се мојим осећањима, а онда кажеш да си погрешио...”

Дух у плавом жели да прође кроз врата и удари лицем у врата и простре се по поду. Девојка му се и даље смеје! Дух у плавом отвара врата и бежи!

Девојка: „Не иди! Куда ћеш! Чекај...”

* * *

Дух у плавом улази у мајчину собу. Видевши духа, мајка врисну. Дух у плавом се на почетку плаши, а онда схвата да га се неко коначно уплашио, и радосно лети горе-доле!

Мајка: „Зар ти немаш мајку и сестру па да их овако препадаш усред ноћи?”

Дух у плавом: „Какве то има везе са сестром и мајком? Дошао сам да те уплашим.”

У собу улази отац породице и пали светло: „Какав то џумбус правиш овде?”

Дух у плавом: „Дошао сам да ти препаднем жену... али зашто ви спавате у одвојеним собама? Посвађали сте се?”

Ја (писац): „Господине душе! Не мешај се! Ми у писању прича имамо нека ограничења! Знаш то!”

Дух у плавом: „Аха! Извињавам се, заборавио сам!”

Отац: „Схватићеш када те поведем у полицију и подигнем тужбу против тебе!”

Дух: „Ја сам дух, духовима не суде.”

Отац: „Овде смо сви једнаки пред законом, ту нема неко је човек, а неко дух.”

* * *

Сутрадан дух у плавом је у суду. У судници су сви чланови породице које је дух посетио.

Тужилац: „Оптужује се за душевно узнемиравање јавности, ширење лажи, обману о склапању брака, повреду части (тужилац гледа плаву одећу духа, узима оловку и дописује неколико речи на папир): наравно, ношење разметљиве одеће део је оптужнице против њега .”

Дух у плавом: „Шта значи све ово што сте навели?”

Судија: „Дечаку сте рекли да сте дух и тиме сте починили дело ширења лажи.”

Дух у плавом: „Добро, али ја сам стварно дух.”

Судија: „Имате ли неки доказ или документ?”

Дух: „Зар постоји место где се издаје доказ да је неко дух?”

Судија: „Не!”

Дух у плавом: „Добро, немам доказ!”

Судија: „То што сте били у дечаковој соби код њега је изазвало бригу и он је рекао нешто о високим ценама станова и незапослености, и Ви сте, коначно, починили душевно узнемиравање, затим сте отишли у собу девојке и запросили је, поигравајући се њеним чистим и искреним осећањима, на крају сте створили и неприлике мајци породице! А онда, и облачење разметљиве одеће?! Шта фали оној белој одећи?”

Дух у плавом: „Добро, шта ја сада треба да радим?”

Судија: „Ви не треба ништа да радите, ми ћемо да урадимо нешто, треба да одете на неколико година да садите кукуруз!”

Дух у плавом: „Добро, али ја сам дух, побећи ћу кроз решетке затвора.”

Судија: „Мислите да сте паметни? Ако то урадите, пронаћи ћемо Ваш гроб и уништићемо Вас!”

Дух у плавом: „Нема баш никакве шансе да ми се смиљујете?”

Судија: „Или ћете да се венчате са оном девојком, или ћете да дате свој гроб оном дечаку да има неко уточиште и да може да се ожени!”

Дух у плавом: „Имам само две опције?”

Судија: „Има још једна, један стари дух долази сваки дан и буши ми гуме на коли-

ма и колима других колега, а пошто је стар нико се на њега не жали, ако га поведете са собом у Ваш гроб и ослободите нас, можете да идете!”

* * *

Дух у плавом улази у гроб са старим духом. Чим га мршави дух угледа, приђе ми и загрли га и са сузама у очима каже: „Здраво деда! Како сам те се ужелео!”

Превео с персијског Александар Драговић

Аржанг Хатами (1983) пише кратке приче, филмска и позоришна сценарија, поезију, хумореске, анегдоте, саставља укрштене речи и афоризме. Прве сатиричне приче објавио је у часопису Кудс, да би касније писао за све важније књижевне часописе, дневне новине и сајтове. Сатиричне приче које пише углавном је објављивао у дневним листовима и часописима, због чега имају друштвено-политички контекст и баве се углавном актуелним, дневно-политичким темама, односно темама које највише занимају читаоце. Иако је почео као сатиричар у недељном часопису, Хатами је успео да превазиђе сва ограничења писања по утврђеној и већ задатој рутини и форми, и изашао из оквира журналистичке сатире. Хатами спада у писце који су успели да лична и искуства из свакодневног живота преточе у сатиру. Стил и поглед који провејавају у његовим делима хумористичан је и с нагласком на прецизности, што га чини веома читаним аутором у Ирану.

Фархад ХАСАНЗАДЕ

ЛАСТИШ, САМО ЛАСТИШ ЗА ПИЦАМУ

Тада сам први пут ушао у ту велику са-мопослугу. Самопослугу у којој човек има осећај изгубљености. Самопослугу у којој је било свега. По речима оца, од птичјег млека до људских душа. За људске душе сам знао шта су, али колико год да сам моз-гао никако нисам успевао да схватим как-вог укуса, боје и мириса је птичје млеко.

Ту је све било надокнадити руке. Потпуно обрнуто од дућана Аге Џевада који је испред тебе поставио брану од огромног фри-жидера и оронуте витрине, овде си сваку ствар могао да додирнеш и одабереш. Ако ниси желео, могао си да је вратиш на своје место, а да те неко попут Аге Џевада не изгрди и каже: „Зашто трошиш моје време када нећеш ништа да купиш!”

Као да ме води у самопослугу свога оца, мој тата ме је питао: „Уживаш ли? Ово је море благодати, море благодати!!! Од птичјег млека до...”

Није довршио. Не знам да ли због тога што је заборавио или је искрсао неки други проблем. „До људских душа”, додао сам.

Рече: „Браво! Људских душа. Не постоји ништа на свету чега нема овде.”

Био је петак и у самопослузи је била гужва. Где год да погледаш виделе су се муштерије заокупљене куповином. Неки су се тискали у редовима на касама где су плаћали, узимали рачуне и стављали намирнице у пластичне кесе.

Отац је заузео став и рекао: „Погледај! Заостали трећи свет! Како стружу док броје паре! У напредном свету паре су заменили

кредитним картицама, а ови Африканци¹⁴ се бакћу са овим прљавим и одвратним па-рама!”

Рекао сам: „Новац је ипак нешто друго, чак и да га је мало као гноја на длану!”

Рече: „Свашта! Ти мислиш као они! Ми Иранци имамо и економске проблеме, а и културне. Кредитна картица ради посао стотине свежњева новчаница, а ми се за-мајавамо бројањем пара!”

Требало је да завршим, иначе би до увече причао о културним, економским, уметничким и политичким предностима кредитне картице. Намигнуо сам и рекао: „Кредитна картица! Наша кредитна карти-ца!”

Он се насмеја и повуче ме за рамена ре-кавши: „Браво, баш ми је драго да си моде-ран, ти си мој дупликат.”

Нисам био баш претерано задовољан тиме да будем његов дупликат, више сам желео да он буде мој.

„Добро, јеси ли спреман?”

„Како да не!”

„Узми једна колица и убади у њих шта год желиш. Од птичјег млека до...”

„Где су?”

„Шта? Птичје млеко?”

„Не, колица.”

Погледом је снимио колица унаоколо показавши ми угао самопослуге. Отишао сам тамо. Био сам запањен када сам видео сва та лепа и блештава колица. Још као дете био сам луд за гурањем разних врста коли-

14 У изворном облику гласи *ови становници Буркине Фасо*, асоцијација на једну од најсиромаш-нијих земаља света. – Прим. прев.

ца. Мама ми је говорила: „На крају ћеш постати продавац цвекле.”¹⁵ Мада, мени није било мрско да постанем продавац цвекле или чак нафте или нечег другог. Било ми је важно само да гурам колица. Био сам луд за тим.

Узео сам колица и пошао ка оцу, он је био отишао на други крај самопослуге како му нешто не би промакло. Пришавши му, видео сам колица пуна разноразних намирница и робе која су била без власника. Питао сам га:

„Чија су ова?”

„Тако ми Бога, шта да кажем!”

„Да неко не узме оно што је у њима?”

„Ха! А какве има користи од тога? Рафови су препуни свега и свачега. Свако може да узме шта жели.”

„То значи да нико неће украсти оно што је у њима?”

„Украсти? А каква је корист од тога? Треба ли на крају да дође на касу, или не?”

Ништа ми није било јасно. Тај чија су била колица имао је добар укус. Колица су била пуна лазање, кафе, желеа, слаткиша и других првокласних ствари.

Отац рече: „Ајде више! У шта си се забленуо?! Свега тога има и у рафовима.”

Дошао сам крај оца. Узимао је прашак за прање веша. Рече: „Гледај како мислим на маму! Узео сам јој десет кутија прашка за веш!”

Рекао сам: „Ако је тако као што кажеш, па онда јој купи машину за прање веша!”

Климну главом и рече: „Било би добро да може да се купи овом картицом. Купио бих и једну машину за прање судова. Штета што су много скупе.”

Затим узео десетак паковања папирних марамица и рече: „Ево, узео сам и папирне марамице. Од сада па надаље нећу да видим да неко у кући брише нос о рукав!”

Рекох: „Тата!” и показах на мушкарца и жену који су се насмејали на његове речи.

Кренули смо. Отац је попут прегладнелих и жељних људи, од свега што би видео, трпао у колица по неколико комада. Још је успут и нашироко објашњавао карактеристике производа. Ја сам, такође, искористио прилику и колико сам могао узимао чипс, грицкалице, разноразне чоколадице. За трен ока колица су била пуна. Отац тада нареди: „Манучехр! Дај још једна колица!”

„Доста је тата, ми не користимо све те ствари!”

„Без противљења, то је за шест месеци, мислио си да све ово треба да се потроши за један дан? Кад ће поново на послу да нам издају ове кредитне картице!?”

„Само кажем, да не буде да немамо довољно да платимо.”

„Ништа не брини, на картици је педесет хиљада тумана. Шта си мислио? Не плаши се. Искусан и вешт човек зна шта треба да ради.”

Док смо ишли ка месту за остављање колица видео сам много мушкараца и жена који нису изгледали као гладна година. Растерећено су узимали намирнице и стављали их у колица. Веома су се разликовали од нас. Поново сам видео она колица без власника. Пришао сам им и погледао њихов садржај. Желео сам да знам ко је њихов власник. Погурао сам их мало. Желео сам да власник каже: „Господине, немој да их гураш! Имају власника!” Али није било никога. Свако је био заузет собом. Одједном ме нечија рука потапша по рамену:

„Шта то радиш?”

Од страха, срце ми је сишло у пете. Окренувши се видех оца. Рекао је:

„Шта се десило? Зашто си пребледео?”

Нисам ништа рекао, само сам сагнуо главу. Није одустајао.

„Што се бавиш колицима других људи?”

„Онако, само сам хтео да знам чија су.”

„Чија год да су. Какве то има везе са нама? Волео бих да се исто тако интере-

15 У Ирану се цвекла продавала на колицима која гура продавац. — Прим. прев.

сујеш и за школу. Ајде, идемо на део са белом техником.”

„Белом техником?”

Пошао сам за њима. У делу испуњеном белом техником свуда наоколо били су фрижидери пуни намирница као што су кобасице, путер, јогурт, павлака и слично. Видевши моју сметеност, отац се насмејао као да је он власник самопослуге: „Као представник мајке и сестре узми шта год хоћеш!”

У срцу сам се захвалио на томе што ми је доделио тако важну мисију и збуњено сам се забленуо у неодољиве и бајне намирнице које су враголасто намигивале: пастеризовани сир са укусом ораха, пастеризовани сир са укусом краставца, пастеризовани сир са укусом парадајза... од чега ми је ишла вода на уста, што сам, да се не бих осрамотио, морао некако да прикријем. Мало даље било је пастеризовано млеко, јогурт, кисело млеко, сурутка и слични производи. Јадни Пастер! Да је могао знати где ће му користити име, никад се не би бавио истраживањем!

За трен ока и друга колица су била пуна пастеризованих намирница. Отац рече: „Мислим да треба да донесеш још једна колица.”

„Тата, доста је! Треба да мислимо и на то како ћемо да понесемо све ово!”

„То је мој проблем. Данас је петак и нема гужве у аутобусима.”

„О, Боже! Све ове ствари ћеш да понесеш аутобусом?”

„Кажи, шта да радим? Узели бисмо такси да прима кредитне картице.”

Хтео сам да кажем да нас је удавио тим кредитним картицама! Али не, климнуо сам главом и рекао: „Уморио сам се. За нас је доста. Можемо ли остатак да купимо неког другог дана?”

Рече: „Зашто не би могло? Врлина кредитне картице је баш у томе. Мислио си да је лажна?” Одахнуо сам са олакшањем и пошао ка каси. Отац није одустајао и док смо ишли узео је још и једну теглу са киселим краставчићима и две тегле са туршијом

за моју сестру Мину. Били смо близу касе, када одједном рече:

„Јаој! Заборавио сам нешто!”

Почео сам да схватам право значење инфаркта. Јер ми је срце стало.

„Шта... шта си заборавио?”

„Ластих.”

„Ластих?”

„Да, твоја мајка је поручила да обавезно купим и једно паковања ластиха за пицаму. Остани овде док се не вратим.”

Отишао је и оставио ме самог са двоје препуних колица. Захвалио сам се Богу на томе што је заборавио ластих за пицаму. Помислио сам да можда негде није затурио кредитну картицу. Мислио сам да у овој самопослузи немају ластих. Но, када се вратио са једним паковањем ластиха, орасположио сам се. Са победничким осмехом на лицу махао је њиме рекавши: „Ево ластиха. Да видимо какав ће сада изговор имати твоја мама што ми не шије пицаму.” Ластих није ставио у колица већ је паковања померао у руци. „Идемо на касу да платимо.”

Гурали смо наша колица. Каква је то била милина! Имао сам осећај да нас сви гледају и међусобно говоре: „Благо њима!” Али, као да нису. Свако је био заокупљен собом. Чинило ми се да би и камион био мали за сав овај терет. Како смо мислили да га понесемо аутобусом, Сам Бог зна.

Стао сам на крај једног реда. Испред нас је било неких осам-девет купаца. Отац ме је гледао. Уста су му била развучена у осмех. Никад раније нисам га видео тако веселог и расположеног.

Рече: „Како си?”

„Као пиринач на тањиру”, одговорио сам.

Тај одговор сам од њега научио. Додао сам: „Изгледа да си веома радостан!”

Рече: „Па шта! Купили смо пола самопослуге, како да не будем радостан!”

Пола самопослуге! Како да не! Окрегнуо сам се и погледом обухватио величину самопослуге, није се нимало смањила. Рад-

ници у зеленим комбинезонима убрзано су пунили рафове. Поглед ми се зауставио на каси. Видео сам картон са нелепим натписом. Нисам могао да верујем, упиљио сам очима како бих несметано прочитао шта пише. Био сам запањен, као горила у музеју дивљих животиња.

„Тата... тата... тата!”

„Шта ти је? Није ти добро?”

„Тамо... као да пише...”

„Где? Тамо пише... пише: због квара у систему не примамо кредитне картице.”

Јадни отац такође је остао запањен. Очи су му се исколачиле. Жваћући бркове рече: „Шта то значи? Зар је могуће?”, и оде до касира. Касир је рекао оно што је писало на табли. Уз то, да се данас покварио компјутер, и пошто је петак, нема никога да га поправи. И да кредитне картице данас немају никакву вредност.

Очева галама није била ни од какве користи. Отишао је и код менаџера самопослуге. И то није ништа помогло. Вратио се бесан, био је попут врелог тигања без уља. Извукао је колица из реда и кренуо полако према рафовима. А и ја за њим. Попут некога ко жели неке да изрази саучешће за смрт оца, тихо му рекох: „Нема везе. Овај свет је пролазан.” Не знам зашто сам му тада рекао ове неповезане речи.

Муклим гласом рече: „Ова земља, никад неће постати права земља.”

То је говорио кад год би искрсла нека тешкоћа. Рекао сам: „Значи немаш ништа пара код себе?”

Усиљено се осмехнуо, застао и показао ми свој новчаник. Имао је неколико поцепаних новчаница од сто тумана и гомилу аутобуских карата. Карата које је добио у свом предузећу.

„Шта да радимо?”, питао сам.

„Ништа... да се рокнемо!”

На лице му се вратио онај усиљени осмех, затим рече: „Прати ме!”

Пошао сам за њим. Гурао је своја колица. И ја сам гурао своја колица. Дошли смо

на једно пусто место. Ту негде где сам био видео колица без власника.

*

Када смо празних руку и обешених лица изашли из самопослуге зауставили смо се на аутобуској станици. Отац који је свежањ ластиша купио за готовину, последњим новцем из новчаника, ставио га је у џеп сакоа и рекао: „Добро је испало. Нисмо изашли празних руку као што смо дошли. Ластиш за пицаму је једна од ствари неопходних за живот. Зар не?”

Шта сам могао да кажем сем да потврдим.

Аутобус је био препун. Некако смо се угурали унутра. Врата су ме незгодно притискала, а онда су се затворила. Испод ока сам видео да се смеје. Покушавао сам да схватим шта хоће да каже. Рекао је: „Добро је што нам се куповина изјаловила, јер како бисмо, иначе, са свим оним стварима...”

И опет се насмејао. И ја сам се насмејао. Никада нисам био толико срећан због тога што су нам руке празне. Потапшао ме је по рамену и рекао: „Како си?”

„Као пиринач на тањир”, одговорио сам.

Превео с персијског Александар Драговић

Фархад Хасанзаде (1962) углавном пише за децу и тинејџере, док његова дела намењена одраслим најчешће имају сатиричан приступ. Бавио се позоришном глумом, фотографијом и сликарством. Прве приче објављује у часописима за децу и тинејџере с којима сарађује од 1989. Године 1991. објавио је прву књигу, *Моџара-је рубар ва занбир* [Авантуре лисице и пчеле], коју је сам илустровао. Постепено његове књиге наилазе на добар пријем код књижевне јавности. Објавио је преко 80 наслова и добио преко 30 књижевних награда.

Хушанг МОРАДИ- КЕРМАНИ

НОВЧАНИЦА ОД СТО ТОМАНА

Невоље су сустизале једна другу. Зид окренут према кибли¹⁶ у нашој јединој, и дневној и спаваћој соби, гадно се накривио и имао је велику ружну напрслину. Свакоме ко би свратио, пре него што би угледао зид, одмах би било потпуно јасно да ће се сваког тренутка срушити и тешки дрвени плафон собе стровалити право на нас, а док неко дође и схвати шта се десило, ми бисмо већ били покојни. Са сваким гутљајем чаја несрећник би испод ока уплашено и забринуту буљио у плафон и зид и толико страховао да би му слатки шећер пресео и постајао горак. Говорио је: „Урадите нешто са овим зидом, веома је опасан.” А касније би се, кајући се што нас је посетио, брзо спаковао и одлазио остављајући допола испијен чај.

Биби и ја смо знали да су зидови напукли и ако се сруше да је с нама двома готово. Али, нисмо имали избора. Пара нисмо имали да га поправимо. Били смо препуштени Божјој вољи. Сваки пут када би се наоблачило или небом заорила грмљавина и замирисало на кишу, Биби би пребледела и зурећи у небо говорила: „Смилуј нам се, Боже, мени се примакао крај, али ово дете је жељно свега.”

Елем, с осмехом на лицу гурали смо даље. Све док се Бибина болест није додатно погоршала. Бог да јој душу прости, изненада ју је напала и двадесет дана је провела у постељи кукајући и стењући. На моја плећа су пали сви послови у кући и ван ње, набавка лекова и брига око гос-

тију. Родбина и рођаци са села су чули да Биби није добро. Подигли су жене и децу, породице и својту и запутили се ка граду да прошетају и виде како је Бибино здравље. Секира им је упала у мед. Дакле, Бибина болест се отегла, ја сам се задужио у радњи Маша Асадулаха, бакалина с краја нашег сокака. Толико пута сам ишао у његову радњу и од њега покуњено на вересију узимао тричарије и разноврсну ситну робу док му једног дана није прекипело, па је рекао: „Реци Биби да јој се рачун повећао.” И када сам после неколико дана дошао да купим чај, шећер и фитиљ за лампу, намрштио се и заборавивши на образ, процедио: „Мациде, ово је последњи пут да ти дајем на вересију. После овога иди да пазариш на неко друго место, је ли јасно?”

Отишао сам право кући и без околишања испричао Биби о овоме, а она је почела да се тресе иако тек што је била умала из постеље. Лице јој је побелело као кисело млеко. Потекле су јој сузе. Села је поред зида и рекла: „Човеку је боље да умре него да овако живи”, и силно се исплакала.

Јадница није била навикла да узима на вересију и слуша разноврзне погрде, и од тога јој је било тешко на срцу, када је негде око сумрака, сасвим изненада, оданде одакле је сам Бог хтео и то уредио, неочекивано стигло писмо од ујака. Након поздрава, молитви и распитивања за наше здравље, писао је:

„Биби, од моје душе дража, ако Бог да, за десет-петнаест дана ћу доћи у посету.”

16 Кибла означава правац према Меки, односно према Каби који је потребно узети током молитиве. У џамијама је тај правац одређен једном нишом која се зове михраб. – Прим. прев.

Када је стигло ујаково писмо обоје смо процветали, а Биби је, захваливши се Богу, рекла: „Живот бих дала за тебе што не дозвољаваш да ова јадна душа остане унесрећена.”

Ујак нам је помагао увек када је долазио. Тако је било одувек. Иако је и сам био послужитељ у влади и месечно зарађивао санар и тридесет шахија¹⁷, имао је жену и четворо деце, и хиљаде других невоља, није дозвољавао да грцамо у беди. Нека му Бог осветли гроб, никада нас није запостављао. Било да је сам долазио или је стизало његово писмо, увек је водио рачуна о нашим потребама. Плаћао нам је све, од беле соли до црног угља. Руке му никада нису биле празне. Његова доброта није само обухватала поклоне и одећу, већ и новац. И ми смо га добијали.

Када смо схватили да ће се ујак ускоро појавити, дали смо се у припрему за дочек драгог госта. Биби је имала један стари и велики руски самовар који су долазили да узму кад год би била нека верска свечаност или свадба. Неколико људи се намерачило да га ишчупају из њених канци. Али је самовар који јој је остао од оца и дедова Биби волела више него саму себе и све их је одбила. У подне када сам се вратио из школе, приметивши да је довела радника и зидара да поправе зид у соби, упитао сам је: „Биби, одакле ти паре?” Климнула је главом и горко се насмејала рекавши: „Продала сам самовар, дала га за цабе!”

Ујака нисмо могли да сместимо у ону собу са оним страшним зидом.

Соба је била спремна.

Следећих дана испланирали смо иће и пиће за ујака. Биби је отишла код жене хаџи Машалаха, и позајмила тридесет томана. Отишли смо на базар и тим парама купили шећер, чај, брашно и друге намирнице и донели их кући.

Биби је од брашна умесила хлеб како би ујака послужили домаћим хлебом, и испекла колоће и комађ.¹⁸

Укратко, све је било спремно за његов долазак. Није се радило ни о парама, нити о било чему другом. Долазио нам је драги гост. Посебно неко као што је био ујак. Долазак неког новог у нашу кућу испретурао је и наше животе што је значило да бисмо и ми могли да изађемо из монотоније и апатије.

Тога дана када је ујак исцрпљен, уморан и прашњав стигао са кофером и пртљажом, загрлили смо га и све троје – ја, Биби и ујак, од радости смо јецали и плакали. Очистио сам му ципеле и отресао прашину с одеће, а Биби му је направила шербет од секанђабина.¹⁹ Ујак нам је донео поклоне и слаткише, а ја нисам могао пуно да седим поред њега јер је радост надилазила моја осећања, хтео сам да излетим напоље, појачао сам бицикл и изјурио на сокаке и улице брзо окрећући педале, изводио мајсторије и мислио да је сваком детету у граду дошао ујак и да су сви радосни. Било ми је непојмљиво да неко тог дана није радостан, и да може да буде намрштен и снужден!

Ујак је код нас остао недељу дана. Биби је једном ногом била у кухињи, а другом у соби. Све време је спремала разноврсне ствари и нуткала га. Тридесет томана које је узела од жене хаџи Машалаха потрошили смо, па је у комшилуку позајмила још десет томана са рачуницом да ће ујак, када се буде враћао, завући руку у џеп и надокнадити њене позајмице.

Када би одлазио, ујак је увек давао паре. Чим би изнад његове главе ставили огледало и Кур'ан, он се хватао за џеп и вадио неколико новчаница и стављао их испод огледала, а Биби је говорила: „Бог да те поживи и нека се све што дотакнеш претвори у злато!”

Током те недеље док је ујак био код нас у гостима мало смо спавали, седели смо до

17 Погледати фусноту 22.

18 Колоће, суви колач; комађ, врста слатког хлеба. – Прим. прев.

19 Видети стр. 93.

поноћи и разговарали. Биби се јадала. Ја сам био слаткоречив и читао му своје саставе и приче, а он је причао о својој жени и деци, пушио цигарете, грицкао семенке и пио чај. Нисмо му дозвољавали да спава. Хтели смо што више да будемо с њим. Ујутро смо рано устајали и припремали ручак, сваког јутра служили смо га нечим другим и никада пред њим нисмо причали о оскудици и немаштини. Биби је говорила: „Ако будемо причали о томе, биће му непријатно и неће му се ништа јести. Зна он како је нама. Стрпи се, ако Бог да, надокнадиће нам када буде одлазио.”

Од оног дана када је ујак дошао, ни на трен га нисам остављао самог. Непрестано сам се мувао око њега. Нисам му дозвољавао да се дохвати било чега. Сипао сам му воду у бокал, а када је ишао тамо где и цар иде пешке, шетао сам по дворишту док не изађе напоље, ишао за њим да му полијем воду по рукама. Чак и у време када је спавао, ја сам остајао будан и седео преко пута њега и посматрао његове склопљене очи, проседу косу и искусно лице утонуло у сан. Био сам убеђен да ће ме у време одласка и растанка са Биби постидети и кришом у шаку тутнути два томана. Што да не кажем, и поред све љубави коју сам осећао према њему, даноноћно сам чекао да што пре спакује своје ствари и стигне онај блажени тренутак када ми даје новац.

Најзад, чекање се исплатило и дошао је тај дан. Дан када је ујка отишао на базар да купи поклоне за жену и децу и спаковао свој кофер. Биби му је дала милостињу за пут, и припремила огледало и Кур'ан. Нисам знао да ли да се радујем или тугујем. Ујка је одлазио и неко време га неће бити, и срце ми је патило, а с друге стране, стигао је благословљени тренутак добијања пара.

Биби је плачући изнад ујакове главе држала огледало и Кур'ан. Ујка је пољубио Кур'ан и гледао у огледало. Попио је и неколико гутљаја воде. Гледао сам у његову руку и пропињао главу и сузним очима гледао у чинију, јер ми висина није дозвољавала да је лепо видим. Али лепо сам видео његову руку. Није је завукао у џеп. Помис-

лио сам да је ујка већ завршио то око пара и да ми је, због суза, промакао тај тренутак. Биби ми је дала чинију. Погледао сам га у лице. Брисао је сузе. Нисам могао да видим израз његовог лица и претпоставим шта се десило. Ујка се опростио. Гледајући испод огледала, тихо сам рекао Биби: „Паре... шта је било са парама?”

Рекла је: „Вероватно је заборавио, идемо у гаражу.”

Хитро сам однео чинију у собу, одлетео на сокак и узео кофер од ујке. Биби је навукла чадор на главу и похитала за нама. Колико год да је ујка понављао: „Ви не морате да идете, сам ћу”, нисмо попуштали и ишли смо за њим. Идући неколико пута сам, на овај или онај начин, хтео да започнем разговор и изложим му нашу немаштину, али је Биби очима и обрвама показала: „Немој, не ваља.”

Време нам није било наклоњено и стигли смо са закашњењем. Сунце је било зашло када смо стигли, путници су се већ били укрцали у аутобус који је изашао из гараже и свирао. Ујак је ужурбано узео кофер из моје руке и дао га шоферовом шегрту. Затим је ставио руку на Бибино раме и заједно су плакали и лелекали. И ја сам им притрчао и ухватио ујака за леђа и плакао и туговао. Нисам могао да га дохватим својом висином.

У том метежу изненада се зачуо глас возачевог шегрта: „Крећемо, пожурите!” Ујка је пустио Биби, загрлио ме и пољубио. Били смо потпуно очајни, када је ујка усред панике укрцавања, плача, уздаха, молитви и поздрава, завукао руку у џеп и извадио једну црвену новчаницу са цветом, смотао је и полако ставио у Бибину руку, ја сам повисио глас: „Ујко драги, нека је на здравље. Чим стигнеш пошаљи писмо да знамо да си здрав!” Ујка није стигао да одговори. Попео се степеницама у аутобус и сео на седиште поред прозора. Куцнуо сам руком у прозор и насмејао се, а он је гурнуо прозор, пружио руку и у моју шаку ставио један туман.

Аутобус је завијајући кренуо и отишао.

Биби и ја смо обрисали сузе и пошли кући. Биби је била радосна. Упитао сам је: „Биби, колико ти је ујка дао?”

„Сто томана”, одговорила је.

„Баш си се обогатила”, рекао сам.

Путем смо сабрали наша дуговања, са сумом коју смо дуговали Маш Асадулаху, читав дуг је износио седамдесет четири томана. Требало је да нам остане двадесет шест томана.

У руци сам чврсто држао новчаницу од једног томана, непрестано је вадио из једног и набијао у други џеп, затим је поново вадио и гледао да се уверим да је ту и да се којим случајем није изгубила. Донекле огорчен пратио сам Биби у стопу. Од ујака сам очекивао више од овога. Али то нисам показивао. Рекао сам Биби: „Могу ли да видим новчаницу од сто томана?” Рекла је: „Нема шта да се гледа, може да ми испадне из руке и да је однесе ветар. Како да је онда пронађемо у мраку?” И сама је испод чадора у полумраку погледала новчаницу.

Када смо стигли надомак радње Маш Асадулаха, кроз се било смрачило. Биби је успорила корак и рекла: „Узми ово и дај Маш Асадулаху, реци му да узме свој део и врати остатак. Кажи му 'Је ли видиш да не желимо ништа туђе?'”, и дала ми новчаницу у руку, а сама стала на другу страну сокака, јер није желела да јој се поглед сусретне са Маш Асадулахом, била је бесна на њега. Када сам стигао до пред врата радње, видео сам да Маш Асадулах није ту, и да његов старији син Махмуд служи муштерије. Хтео сам да погледам новчаницу на жутом и мутном светлу лампе, када Махмуд рече: „Треба ти нешто Мациде?” Отац ми је рекао да ти ништа не дајем док не донесеш паре.” Био је намрштен. Не оклевајући сам му дао новчаницу рекавши: „Дај ово оцу и кажи му да ћу доћи касније да обрачунамо.”

Вратио сам се код Биби и испричао јој ово. Она је рекла: „Иди и кажи му 'Добили сте ваш новац, сада можете мирно да спавате'. Пренео сам Маш Асадулаховом сину Бибино пецкање и отишли смо кући.

Ујутро, Биби је рекла: „Иди код Маш Асадулаха и реци 'Синоћ смо твом сину дали новчаницу од сто томана, сада нам обрачунај и врати остатак'.”

Отишао сам да нам Маш Асадулах обрачуна и врати остатак новца. Рекао је: „Остатак чега?... И даље ми дугујете двадесет четири томана, ваш рачун је био тридесет четири томана, десет сте дали, остало је да дате још двадесет четири.” Био сам запањен. Колико год сам се напрезао да му објасним да сам дао сто томана, није веровао. Вратио сам се кући и обавестио Биби о овоме. Када је чула – Бог да јој душу прости – одједном је полудела и рекла: „Погрешно је. Лично сам видела новчаницу. Било је сто томана.” Навукла је чадор на главу и као стрела одјурила у радњу.

Испред радње се створила гужва којој се није називао крај. Биби није попуштала: „Била је новчаница од сто томана. Црвена. На једној страни била је слика краља, а на другој стара зграда.”

Маш Асадулах је рекао: „Шта то причаш, Биби?... Исто тако изгледа и новчаница од десет томана, црвена је, има слику краља и стару зграду, док у углу пише 'десет томана'. Сто томана је много више од десет томана. Како сам само погрешно што сам ти давао на вересију. Ово ми је награда за то?”

Велика гомила људи која се била окупала око нас смејала се, понеко из гомиле је добацивао:

„Можда грешаш, Маш Асадулаху, погледај у фиоку, приупитај сина.”

Маш Асадулахово лице било је од љутње црвено као петао, рекао је: „Има већ месец дана како нисам ни омирисао сто томана. Колики је наш промет, па да нам људи плаћају са сто томана? Ко уопште у овом крају има сто томана?”

Неко је добацио: „Биби, Маш Асадулах је исправан човек, можда ви грешите!... И овај јадник...”

Биби му је упала у реч: „Не, не грешим, не лажем; ја сам неко ко свакодневно моли, а кроз моје грло никад није прошло ништа

што је харам.²⁰ Онај ко ми је дао паре, сваки пут када дође овде да по тридесет-четрдесет томана, како то да је овај пут дао само десет? Лично сам својим очима видела. Било је сто томана, и биле су нове... биле су црвене и можда је твој син...”

Маш Асадулах је запенио од беса: „Мој син никада не би урадио тако нешто.”

Неко из гомиле је добацио: „Маш Асадулах, немогуће је да ти то урадиш, па ти тргујеш у овом крају.”

Маш Асадулах је седео на хоклици испред радње. Рамена и руке су му се тресли. Већина је била на нашој страни. Маш Асадулах је био сам и није знао шта да ради.

Убацио се високи младић: „Маш Асадулах, имаш ли новчаницу да је покажеш?”

Маш Асадулах одговори: „Не, проклет да сам, јутрос рано сам отишао и купио лубенице.”

Из гомиле се изненада појавила нека побожна госпођа рекавши: „Питајте Мацида какву новчаницу је дао Маш Асадулавом сину. Писмен је и разуме, јадна Биби је неписмена и не види добро.”

Тако је и мене увукла у расправу. Рекао сам: „Знам само то да је мој ујка дао Биби једну црвену, лепу и крупну новчаницу, ја сам ту исту дао Махмуду, сину Маш Асадулаха. Биби сада каже да је била од сто томана? Добро, сигурно јесте, јер се Биби никад не би толико обрадовала за десет томана. Сигурно је била од сто томана, чим се толико обрадовала.”

На моје речи гомила је праснула у смех.

Истина је да својим очима никада нисам видео новчаницу од сто томана, а и Биби је била проста жена и није умела да је разликује од новчанице од десет томана. Можда је и могла да препозна новчаницу од сто томана, али је била слабовида, а Бог најбоље зна.

Како год, из мојих речи светина није ништа схватила. Неко иза је довикнуо: „По-

зовите Махмуда да дође, да видимо шта он има да каже.”

Маш Асадулах није говорио ништа, главу је држао у рукама и стискао је. Његова кућа била је иза радње. Када су његови укућани сазнали шта се дешава, дошли су кроз задња врата радње и стали наспрам гомиле. Табор сачињен од мале и велике деце, крупних и рогобатних жена стао је у одбрану свог оца. Настао је метеж и дигла се вика и граја. Био је петак и све што је имало доконих и беспослених људи окупило се око нас. На крају се на бициклу појавио и Махмуд. Господин Абдулахи га је упитао: „Јеси ли синоћ од Мацида узео сто или десет томана?”

Махмуд који се тек био укључио у расправу и схватио о чему се ради, рекао је: „Било је десет томана које...”

Није ни завршио реченицу до краја, када је Маш Асадулах устао и рукама и ногама навалио на њега: „Зашто си узео паре од њих када ја нисам био ту?” Људи су избавили Махмуда од очевих удараца, и договорили се да како знају и умеју пронађу једну новчаницу од сто и једну од десет томана, ставе их испред мене и Биби да кажемо коју смо од те две дали Маш Асадулаховом сину.

Било је тешко у овом крају пронаћи новчаницу од сто томана. Десет томана се могло пронаћи. Али сто томана, не. Најзад, господин Абдулахи је учинио добро дело и отишао код крупног трговца, дао јемство и узео једну новчаницу од сто томана и донео је.

Мене су посадили у средину, и са моје десне стране ставили новчаницу од десет, а са леве од сто томана, онда се господин Абдулахи обратио светини: „Нека сада нико не прича, Мацид ће нам рећи истину”, затим се окренуо ка мени и рекао: „На коју од ове две личи новчаница коју си дао Маш Асадулаховом сину?”

Једно око ми је била на једној, а друго на другој новчаници, гризао сам нокте и напрезао се. Жива душа се није чула и завладала је потпуна тишина, исто као када фа-

20 Харам, све што је забрањено по исламском верском закону, овде се под тим мисли на недозвољену храну; Биби потенцира да је часна и побожна жена која уредно поштује све верске прописе. — Прим. прев.

кир својом мелодијом омађија црну дебелу змију да изађе из кутије.

Посматрање и испитивање новчаница трајало је око пола сата. Светина је изгубила стрпљење, зачуло се: „О, Боже, хајде кажи већ једном!”

Чешао сам се по врату и промрмљао: „Новчаница коју сам дао момку на руке није ни као ова а ни као ова друга. Она је у једном ћошку била мало пресавијена и била је новија од ових, мање је ишла из руке у руку, није била прљава као ове. Мало већа од ове, и мало мања од оне.”

Људи су се кикотали.

Биби која више није имала стрпљења да стоји и слуша глупости и кикотање људи, узела ме је за руку и рекла: „Идемо.” Затим се окренула према Маш Асадулаху, боцнула га са неколико сочних погрда, и уз плач, јадиковање и проклињање повукла ме је за руку и одвела кући. А да не говоримо колико је тек кући пролила суза. И ја сам се скупио у ћошку са рукама на коленима.

Увече је дошао Али, мајстор за тесто. Али ми је био брат од тетке и један од оних сирових сеоских грдосија који кроз шаке дневно пропусти стотине килограма брашна. Био је крупан, прост и сажалив човек. Када је чуо каква ме је невоља снашла, побеснео је. Дошао је да се освети Маш Асадулаху. Сваки пут када је долазило до неке кавге, звали смо Алија и друга страна би добила оно што тражи.

Елем, Али је узео дебелу и дугачку мотку и рекао Биби: „Идем да му ишчупам из грла твојих сто томана.” Колико год је Биби молила и кумила било је узалуд, он је већ пошао према кући Маш Асадулаха.

Биби је била веома забринута, рекла ми је: Иди и ти, да не потекне крв.”

Потрчао сам и јавио Маш Асадулаху да долази Али. Чувши за Алијево име, Маш Асадулах је брзо затворио радњу, сакрио се и није се појављивао читава два дана. Муштеријама се бавила његова жена, а касније, када се коначно појавио, посао му је

сасвим стагнирао. Крајем су кружиле гласине: „Маш Асадулах је преварио Биби”, а ни ја нисам седео скрштених руку, и на два велика листа папира за испит лепо и детаљно описао целу згоду, и по ноћи их излепио по вратима и зидовима свих дућана у крају. Био је скроз осрамоћен, људи су плували по њему и проклињали га.

Неколико дана након тога, Маш Асадулах је са женом и децом дошао код нас да нас замоли да више не ширимо причу и прођемо се тврдоглавости. Биби је рекла: „Ја не одустајем од свог и права овог малог детета. На оном свету, на дан ускрснућа, нећу ти дати мира на сират-ћуприји.”²¹ Када су видели да је наваљивање узалудно, отишли су својим путем.

Постепено су Амиз Камал, мој зет и неколицина других људи посредовали и договорено је да ујаку пошаљемо телеграм и питамо га да ли је она новчаница била од сто или десет томана.

Писање телеграфа је пало на моја плећа. Сео сам и за један дан и ноћ написао ујаку детаљан телеграф, на око тридесет страна: о нашој ситуацији, његовој посети и стању зида у нашој соби, животној причи Маш Асадулаха и како је недавно купио свом сину нови бицикл, и како у наставку намерава и да купи земљу иза њихове куће за мираз својој старијој ћерки, па онда о погрдама које је трпео од нас за пет година куповине, долазака у радњу, поздрављања, а такође сам му у длаку описао и догађај о сто томана, и понегде додао милозвучне стихове Са'дија, Мевлане и Фердосија, и на крају га питао: „Да ли је она црвена новчаница коју си у гаражи пресавио и дао Биби била од сто или од десет томана? Молим за брз одговор.” Затим сам дописао поздраве и молитве, и ко је све присутан и ко све шаље поздраве и молитве, и то коме шаљу поздраве и молитве и да пољуби наше драге – Хусеина, Акбара, Лејлу и Захру... и телеграм је био готов.

Игром случаја господин Бахши, наш познаник, радио је у пошти. Донео сам му

21 Сират-ћуприја, или мост који се пружа преко пакла и преко којег ће муслимани прелазити да би стигли до раја. У исламској традицији сират-ћуприја описује се као мост који је тањи од длаке и оштрији од сабље, због чега ће грешници падати с њега и бити изложени Божјој казни. – Прим. прев.

телеграм и рекао: „Пошаљите га мом ујаку, није битно колико ће да кошта.” Господин Бахши је узео телеграф и читао га скоро три сата, смејао се и лепо провео своје радно време, а онда је рекао: „Мациде, телеграф треба да буде краћи, не треба да буде књига, знаш ли колико ће то да кошта?” Затим је сам написао текст како би ме научио да пишем кратко, и дао ми да га покажем Биби и донесем сутрадан да га пошаље. Написао је само „Драги ујко, да ли је приложена новчаница била од сто или десет томана, јави телеграфом.” Телеграм сам однео Биби, прочитао јој га, а она се намрштила и рекла: „Прво, твој ујак је сам дао паре, није то никакав прилог, а друго, нема ни поздрав, нити игде пише да пољуби децу.” Елем, није била задовољна, и када је схватила да трошкови слања телеграфа достижу до неба, предомислила се и рекла: „Напиши му писмо.”

Написао сам ујаку детаљно писмо, али по обиму не као што је био телеграф, и послао га поштом.

Наше материјално стање било је крајње лоше. Крај месеца смо чекали крпећи крај са крајем, и све што смо имали за јело, крцкали смо са великим опрезом и чекали да стигне писмо од ујака. У коверти је било тридесет томана. Након распитивања за здравље, ујка је написао:

„Не могу да вам опишем колико се стидим пред вама. Тамо, код вас, у куповини за децу и жену сам потрошио сав новац и није ми остало више од оних десет томана. Да, новчаница је била од десет томана, и ви зато треба да се извините Маш Асадулаху. И још, да коверта не буде празна, шаљем вам тридесет томана. Чим добијем неке паре, веома брзо, ако Бог да, послаћу вам...”

Док смо читали писмо Биби је гризла усне, снажно се ударала по надланици кидала своје сувоњаве усне говорећи: „Ужас живи! Како сада да тражимо да нам Маш Асадулах опрости?... Реци ми, било је јасно

као дан да је било сто томана, иначе не бих дизала хајку, нека ми Бог опрости”:

Елем, узели смо тридесет томана и отишли код Маш Асадулаха. Старина се силно обрадовао што је истина избила на видело. А то колико смо пута изнервирали његову жену и она нам се подсмевала и вређала нас, није битно. Дигла је галаму од које би се и вуци у пустињи уплашили. Али, Маш Асадулах је смекшао и попустио. Није био тврдоглав. Већ после неколико дана поздрављао сам га где сам стигао, и у време и невреме, и коначно ми је отпоздравио. На његовим избразданим уснама и стврнутом ожиљку заиграо је слadak осмех. И онда је поново успостављена вересија.

Превео с персијског Александар Драговић

Хушанг Моради-Кермани (1955) један је од најпопуларнијих савремених иранских писаца, углавном пише за децу. С дванаест година напустио је своје село, преселио се најпре у Керман а затим у Техеран, где је дипломирао енглеску књижевност. Збирка Мецидове приче објављена је 1979, у години исламске револуције, и исте године доживела је прави бум, а у наредним годинама доживела је бројна издања. Према њој је снимљена веома популарна телевизијска серија која је главног актера, дечака по имену Мецид, учинила правим националним херојем. Кермани је најпревођенији ирански аутор, добитник је низа европских награда, а његова дела су преведена на енглески, немачки, француски, шпански, холандски, арапски и јерменски. Освојио је многобројне националне и међународне награде, међу којима су почасна диплома Ханс Кристијан Андерсен (1992) и награда за књигу године Универзитета Сан Франциско (2000).

Реза САКИ

ТАТА ЋЕ ПОСТАТИ
ЈУЛ БРИНЕР

Када је први пут пао, тата је био жестоко подвргнут хемотерапији. Заправо, тата је већ ишао на хемотерапију, али овај пут доктори су хтели да га још више подвргну хемотерапији како би спречили развој болести. Ова хемотерапија била је као оне прошле, само јача, и доктори су говорили да је могуће да због тога татина коса почне да опада. Доктори су сматрали да пре хемотерапије тати треба да кажемо шта може да се деси како не би паничио. Рекли су да ћелавост негативно утиче на дух болесника и да су често виђали како доводи и до несугласица у породици, развода, самоубиства и удаљавања од средине. Неколико пута сам татином доктору задуженом за хемотерапију, Холададу, рекао да он није никаква врба коју ће да одува овај ветар, да он и нема много косе на глави и да му коса уопште и није битна, јер човек, да би био човек, треба да има карактер, а не косу на глави. Укратко, доктори су ме задужили да причам са оцем и благовремено га обавестим о могућности опадања косе.

Отишао сам код оца. Пио је природни сок поморанце који му је мајка припремила. Болесници који иду на хемотерапију треба да узимају пуно течности. Наша породица је за тату обезбеђивала пуно природних сокова и није дозвољавала да пије воћне сокове са додацима хемикалија. Сваки пут када би узео чашу хладног, природног сока поморанце, отац је говорио: „Народ у покрајини Систан и Балучистан нема ни воду,

а ја овде пијем цеђени сок поморанце”, и онда би наискап попио чашу сока.

Нисам знао како оцу да кажем да ће оћелавити а да га не узнемирим и пољуљам његов дух. Примакао сам му се и тихо рекао:

„Тата, знаш... знаш...”

Тата је рекао:

„Шта хоћеш? Пара тренутно немам.”

Рекао сам:

„Ко је тражио паре... знаш...”

„Треба ти дозвола да се ожениш? Јеси ли магарац, сине?”

Рекох:

„Не тата, заиста...”

Рече:

„Хоћеш у одлив мозгова? Ушао си у политику?”

Рекох:

„Не, татице драги, заправо...”

Рече:

„Јесу ли доктори рекли нешто? Готово је са мном?”

Рекох: „Боже сачувај, нису, али...”

Рече:

„Довде ми је дошло, кажи шта се десило? Твоја мајка хоће да се разведе? Ушао си у минус? Постао си наркоман? Ухапсили су ти брата? Или хоћете да ме ставите у старачки дом? Америка хоће да нас нападне? Прети нам глад? Истерали су те? Појавила се колера?”

Рекох:

„Не, тата, није ништа од тога. Зашто си тако негативан? Треба да ти кажем нешто о твојој болести, треба поново да примиш хемотерапију и да овај пут постоји могућност да ти опадне коса.”

Тата је мало застао, а онда рече:

„Зар се не стидиш, сине мој незграпни?! Одузео си ми четврт сата мог драгоценог времена само да ми кажеш да ће ми отпасти коса? Па добро, нека отпадне, дођавола!”

Рекао сам:

„Не татице, доктори кажу да је то осетљиво, отпашће ти све длаке са тела, а не само коса.”

Отац одговори:

„Па нека, нека отпадне, купићу капу и носићу је. Притом, ћелави људи су наочи-
тији. Ти не памтиш моје време, сетио сам се Јула Бринера, Бог му се смиловао, боловао је од исте болести, кад сам био млад, да сам могао, дао бих целу своју косу само да имам половину његовог шарма.”

Рекох:

„Татице, може се десити да будеш скроз-наскроз ћелав!”

Он одговори:

„Ћелав је ћелав, скроз-наскроз ћелав нема значење; зашто си се тако успаничио?”

Рекох:

„Нисам се успаничио, али доктори кажу да ће, када оћелавиш, и твој дух ослабити, мајка ће да затражи развод, и да чак можеш да постанеш зависник од наркотика и да ће те бити срамота да изађеш из куће.”

Он рече:

„Не причај глупости сине, желим да се вратим у доба када сам био млад, нећу да постанем ни зависник, излазићу напоље, само иди и кажи мајци да брзо дође.”

Када се уверио да ће га његова љубав, односно моја мајка, исто волети и када буде ћелав, рекао ми је да му купим неколико капа. Ја сам купио капе, тата је постао ћелав, скроз-наскроз. Сада је сваког дана одабирао једну капу, стављао је на главу и излазио у парк у крају, где је седео и одмарао се. Једног дана док смо шетали у парку, уздахнуо је и рекао:

„Људи у Систану и Балучистану се пеку под сунцем, док ја са беретком на глави седим у хладу парка и одмарам се”.

Превео с персијског Александар Драговић

Реза Саки (1980) почиње да пише као двадесетчетворогодишњак за најпознатије сатиричне часописе [Gol-Agha, Namshari, Dame dam, Salamat] у којима објављује приче и књижевну критику. Сарађивао је и са канцеларијом за сатиру при Уметничком одеку и Министарством за културу, а од 2004. био је уредник и писац програма на Радио Техерану. Приче из збирке Baba bateridar mišavad [Тата ће постати као батерија, 2010], писане једноставним и упечатљивим језиком, искрено и топло говоре о болести оца и показују умеће и способност писца да чак и у најтрагичнијим тренуцима живота као што је тешка очева болест користи иронију. Сакијево умеће коришћења сатире и истраживачки дух су упечатљиве особине његових прича.

Мохамад ПОРСАНИ

ОСМЕХ

Верујте, док сам се пео уз степенице фотографске радње једина ствар на коју нисам мислио било је то како да се мој посао са дотичним фотографом не оконча тучом и да раскрвављеног носа не завршимо у локалној полицијској станици!

Припреме су обављене нормално, чак је и наш сусрет био прилично пријатељски. Тако је моја маленкост, након поздрава, отпоздрвила господину фотографу. „Желим дванаест од шест са четири уз додатак једне разгледнице у боји”, а он је климањем главе потврдио.

Да кажем да су ми фотографије шест са четири центиметара биле потребне да комплетирам своју пријаву за посао, а разгледницу у боји сам хтео да урамим и ставим изнад пећи!

Фотограф о коме говорим кога је, наравно, нешто касније, моја маленкост десним крошеом заувек ослободила два зуба, доброћудно је рекао: „Свакако.... али то је десет тумана!”

Са чуђењем сам прогутао пљувачку и рекао:

„Ако се не варам, пре неколико дана у витрину сте поставили плочу са дванаест фотографија димензија четири пута шест центиметара и једном разгледницом у боји од осам тумана, зар не?”

„Тачно, али као што сте приметили, ту таблу сам тренутно скинуо да бих дао да се садашње цене изнова испишу у насталик писму!”²²

„Неће ваљда поскупљење цемента и шећера утицати на фотографски посао, а да ми то не знамо!”

Он је без икаквог разлога поскупљење израде фотографија које нису хитне некако довео у везу с повећањем накнаде радника и плаћањем обавезног осигурања, с поскупљењем резервних делова и комплета свећица, платине и појаса за везивање за чију је замену прошле недеље дао четири стотине тумана и, најзад, након дугих преговора договорено је да не буде ни по моме ни по његовом, већ да дванаест фотографија, димензија шест пута четири, са једном разгледницом у боји, обрачуна девет тумана. И сходно томе, након нагодбе, ушли смо у просторију у којој су фото-апарат и рефлектори стајали на супротним странама, као да су кивни једни на друге.

Како би показао да је стручан у свом послу, господин Фату је моју кравату светле боје, јер, како каже, на слици никад не излази како треба, заменио изношеном црнобелом краватом која подсећа на смрзнуту овцу окачену о дрвену куку, и након што је завртео столицу ухватио ме је за рамена и заповеднички рекао: 'Изволите!'

Неколико пута је померао и рефлекторе напред-назад и подешавао лице кривећи га у страну и исправљајући га, и најзад, након мајсторисања са инструментима из кутије са фото-апаратом, дао је наређење без иједног покрета.

Због топлоте која је долазила из прегрејаних рефлектора и чвора на прејакостегнутој кравати, који ми се урезао у врат

43

93

22 Стил калиграфског писма. – Прим. прев.

и отежавао циркулацију, сваког трена сам прижељкивао да све то оконча, али су то биле само пусте жеље.

Док је одређивао путању мог погледа, господин фотограф је рекао: „Молим Вас, насмешите се!” Тела повијеног удесно, а врата улево, без шансе да и најмање померим кичму, упитао сам: „Зашто?”

„Зато што ако на слици будете намргођени и мрзовољни свако ко је види рећи ће зар тај глупави фотограф није имао памети да вам каже да се насмешите?”

„У реду... изволите!”

На силу сам отворио уста нестрпљиво очекујући да притисне постоље везано за објектив које је држао у руци као да је крај динамита. Али не само да га није притиснуо, већ га је невољно и огорчено пустио да виси у ваздуху. Дошао је до мене и јаче ми накривио главу улево. Рекао је: „У осмеху не треба да се виде зуби, пријатељу!”

„У реду, овако је добро?”, рекао сам.

„Не, драги мој, зуби нипошто не смеју да се виде, јер ћете на фотографији изгледати као Дракула, потрудите се да вам усне буду мало размакнуте! Тако...”

Након што је то рекао, дотични фотограф се насмејао, а моја маленкост је мишиће лица довела у стање како је он тражио, али није било вајде. Гледајући на сат, нервозно је рекао:

„Господине, пожурите, имам посла!”

„Ево, ја сам спреман, али господине, ви ме све време кривите и исправљате и говорите да се смејем!”

„Да ли то значи да не знате да се једноставно насмешите?”

„Је ли овако добро...?”

„Не, не, и даље је вештачки!”

„А сада?”

„Боже ме сачувај... да сте ви мени живи и здрави, немојте да се мучите, само се насмешите... опет ништа!”

„Реците шта још треба да урадим? Да попушим опијум?”

„Није потребно да попушите опијум нити било шта друго да урадите, само се насмешите!”

„Може ли човек на силу да се смеје? Не може да се смеје док се не осећа пријатно, господине фотографе!”

„Тако је... али човек може да се насмеје ако хоће, као што се глумци лажно смеју пред камерама и приказују да су срећни и успешни.”

„Али господине фотографе, сами кажете за глумце, моја маленкост није глумац па да мењам улоге.”

Као да треба да дуби на глави, а не да се насмеје... Не, не... (ово је рекао веома тихо како га не бих чуо).

И ја сам се претварао да га нисам чуо. Рекох: „Како смо се запетљали... сликајте онда без осмеха, мој директор ионако једва чека да ме запосли!”

„Не може, пријатељу... насмејте се већ једном, имам и других муштерија!”

„Ја ћу се насмејати, али господину то није прихватљиво, ево изволите!”

Поново сам се на силу насмејао, али је фотограф, пуцкетајући прстима у знак нестрпљења и огорчености, одбојно рекао: „Господине, то је подругивање, а не осмех!”

„А какве то више везе има са вама, господине? Сликајте па да завршим и вратим се својој муци... ах... како воли да пије крв људима!”

Чувши ове речи фотограф је узнемирено дошао до средине собе и рекао:

„Можда за господина није значајно, али је никоме не дајем смеће од слика које могу да ми оштете углед. Видите господине, ја у овој улици већ пуних двадесет пет година држим фотографску радњу, у којој се до сада сликало много познатих и непознатих људи, а да не говоримо колико су се глумци и други уметници ломили око мене да их фотографишем, схватате? Несрећа са овим местом је у томе што ако ти радња није у северном делу града, онда сви мисле да је обичан ћумез!”

„Шта, молим Вас, ја сада да радим?”

”Насмешите се... спремни... овде гледајте, без померања, смешак!”

„Господине, не иде, као када од неког на силу траже да мокри, а он не може, не иде, па не иде! Кад је већ тако, шта сада треба да радим, да одем и да се убијем? Да се попнем на кров и бацим доле на тротоар?!”

„Уважени господине, какве везе један осмех има са мокрењем? Будите мало учтиви са речима, ово није градски тоалет, већ фотографски атеље.”

Овај пут фотограф је променио тон и рекао:

„Присетите се нечега одраније и аутоматски ће Вам се на лицу појавити задовољство и смешак!”

„Да, када неко нема лепа и пријатна сећања како је онда могуће да их се сети? Све ваше речи, господине, нападне су!”

„Немогуће је да неко нема бар једно лепо сећање. Присетите се времена када сте били дете, сигурно је било неколико лепих догађаја, удубите се и размислите.”

„Трудим се...”

По савету фотографа склопио сам очи и вратио се у детињство у време када ми је умро отац. Био сам мали и нисам схватао у чему је разлика између живота и смрти, али ипак, када сам видео мајчине и сестрине и сузе других рођака, у грлу ми је запела кнедла, онда сам се сетио избацавања са часа због ружног рукописа, тешкоће у писању домаћих задатака и налажењу посла када сам се обраћао шефовима и директорима разних установа и организација и добијао одговор ’нажалост, запошљавање је забрањено до следеће информације’... сетио сам се кад сам нашао везу и од прве плате јој купио поклон и каснијих тешкоћа око изнајмљивања стана и венчања када је запело око брачног поклона, када ме је младин брат ударио песницом у слабине... затим и рођење детета у породицишту и свађе са рачуновођом породицишта око високог рачуна за царски рез, проблема

са шарлахом и малим богињама детета... а онда катастрофе око уписа у дечји вртић, свађе са руководиоцем телефонске компаније која је унапред узела депозит за пет година али није хтела да нам уведе телефон, затим, нове везе и давање поклона, кршења правила о доласку и изласку са посла, давања оставке, пијења чаја са урмама због скупобе шећера, непроналажења радника и зидара и скупог грађевинског материјала и казне од сто тумана за заустављања на месту где важи забрана, јер колико год сам дотичном поручнику говорио: ’Господине капетане, пошто ми је дете болесно био сам принуђен да се зауставим испред апотеке... није вредело... укратко, док сам тако пловио саобраћајним и другим тешкоћама зачуо се глас фотографа:

„Господине, зар смишљате неку формулу кад се толико напрежете да се присетите! И ја имам посао и свој живот, и када бих се око сваке безвредне слике толико задржавао, посао би ми пропао! Пожурите господине, насмешите се већ једном, насмешите се и олакшајте ми!”

„Тако ми Бога, колико год се напрежем не успевам да призовем ама баш ниједан светао детаљ нити неки пријатан догађај из свог живота који би сам по себи учинио да се насмејем! Ви сте, господине, рекли да ако слика буде извештачена укаљаће двадесетпетгодишњу репутацију ваше радње; је ли овако добро?”

„Тај ваш осмех је као бректање пса! Зашто не одете до огледала и погледате се?”

Када је поменуо пса нехотично сам са оном искривљеном кичмом и вратом устао, и одала ми га испод увета!

Ни он мени није остао дужан, и зграбио ме попут рвача, подигао и снажно бацио на земљу. Док смо се тако рвали и котрљали по поду, пообарали смо све рефлекторе. Друге муштерије са фотографским помоћником стигли су у тренутку када смо се жестоко постидели један другог... он је поцепао сву моју одећу осим кравате која је, иначе, припадала њему!

У полицијској станици сам рекао: „Господине капетане, он ме је увредио”, а док је показивао отечено лице и разбијене зубе, фотограф је инсистирао да пошаљу досије званичној медицинској установи!

На срећу, по савету полицијских службеника, случај није прослеђен тужилаштву, а када смо, мирећи се, љубили окрвављена лица један другог, видевши вилицу фотографа која се расипала попут кукуруза, на мојим устима се отиснуо такав осмех као да сам освојио неку вредну награду!

Излазећи из полицијске станице, погледа ме и рече: „Тако је требало раније да се насмејеш!”

А ја сам се смејао као луд на брашно. Због два предња зуба која су му испала то је рекао као они што пуше опијум, ’ваније да се насмејес’!

Мохамад Порсани (1938–2004) познати је сатиричар, започео је књижевну каријеру 1957. у веома популарном часопису Toufik где је најпре писао тимски са још двојицом аутора (Abaz Toufik i Muhamed Taki Esma'ili). Због правних несугласица са руководством часописа 1963. године напушта Тоуфик и прелази у часопис Taraki, где пише колумну „Кловн” (Hardambil). У том периоду, такође, пише и за дневни лист Aftab-e šark-e mašhad. Иако је радио у часописима Tehran-e mosavar, Omid-e Iran, Rušanfekr, Ettela‘at-e haftegi, Davanan, Tađ-e varzeši и другима, где је писао приче, шаљиве цртице, есеје, кратке приче, сценарија за радијске емисије и цртао карикатуре. Најдужи и најплоднији период у Порсанијевој каријери везан је за часопис Karikatur (Карикатура) у којем је објавио већину својих кратких прича. У периоду након револуције 1979. већина кратких прича излази му у издању института Gol-Agha под псеудонимом „Čel tike”. Његове приче су под снажним утицајем турског писца и хумористе, Азиза Несина (1915–1995).

Превео с персијског Александар Драговић

ОГЛЕДИ

Драгољуб СТАНКОВИЋ

ПРИЧЕ КОЈЕ СКАКУЋУ ПРЕКО КАМЕЊА

КБ

97

Нову књигу, углавном краћих проза, Ибрахима Хацића под насловом *Шта рече?* (Партизанска књига, 2023) отвара *Мудрост* у виду једне наизглед обичне реченице а после 260 страница окончава је још краћа *Мудрост 2*.

Прва гласи: „Седа на миндер и каже значајно: Вода пролази, а камење остаје.” Као да се врхунске мудрости додирују са глупошћу или баналношћу на некој страни кружнице мисли, попут зен будистичких поука. То су епифанијски искази који својом простотом праве рез на саморазумљивој, корумпираној слици стварности а иза њих проблесне оно Велико што нема име, и неки то зову Тао. Оно је

неисказиво по дефиницији. Људски ум има границе, као и језик, и због тога су ово покушаји да се то на неки начин превазиђе. Ја бих ту говорио о *неподношљивој једноставности стила*. Неподношљиво је оно елементарно што осећамо и које не може бити разложено даље нашим умом. Тако може да пише само онај ко је скинуо већину идеолошких и цивилизацијских филтера и копрена са реалног како нам се оно представља јер истина је увек контрукција. Ми осетимо да ту има нешто али то је тако свеобухватно да га не можемо сажети, артикулисати другачије него као прочитани наговештај, слутњу огромности. Као да чујемо *шум вечности*, осетимо само неки мир који

нас прожме, помиреност са стварним и страшним, прострујимо и поклонимо се величанству које нас носи и чије смо ипак одушевљене играчке.

Оваквих исказа и прича у стваралаштву Ибрахима Хацића има доста, овог песника нешто увек вуче на страну ирационалног, трансцендентног, што је узвишен (данас заборављена реч?) и племенит порив, дар и подстицај дат само одабранима.

Још на неколико места у књизи аутор описује конкретно свој додир с божанским. У причи о *Лејлеку*, бајколикој птици која се клања Алаху и суди људима, пише: „Прође нека

мистична дрхтавица мојим тијелом. Она јединствена струја при којој се човјек сведињује с цијелим небом. Учинио ми се да цијело моје тијело постаје дух и да почиње да лебди.” И чак и у таквој тематици, а то је особеност Хацићева, не фали самоироније која само даје уверљивост доживљају из детињства.

Друго место је у последњој и дивној причи *Црња* где два пријатеља ходају поред истоимене реке и овако разговарају: „Овдје би човјек могао сатима да сједи и да посматра ову бистру воду која скакуће преко камења”, док други одговара: „То су мени најдражи тренуци. Чини ми се да сам тада сâм на свијету и да сам директно повезан с настанком свијета. Не умијем ти објаснити то осећање.” Ту смо се на крају књиге вратили на *Мудрост* с почетка. У питању је познати Хацићев мотив природе као *боље прошлости* од ове која нам се свима на Балкану деведесетих догодила, хтели ми то или не.

И пуно других опсесивних тема и мотива који обележавају све раније књиге Ибрахима Хацића можемо пратити у развоју и у овој књизи али они су дати на нов начин, у прозном и дужем даху што углавном није било виђено пре. Особина правих стваралаца је да мењају форму из књиге у књигу, жив дух не мирује, иначе је мртав, постаје ма-

нир, шема, предвидљива досада као код огромне већине оних који мрче тастатуру.

Испитивачки поглед Ибрахима Хацића је поглед радозналости, самилости и одушевљења, а то значи да је то дух искрене љубави према природи и животу, његовој драгоцености и непоновљивости, и све то важи било да се ради о пећинама, биљкама (цвеће, крушка), гљивама, животињама, људима с маргине, народној и уметничкој традицији, језику, нестајућој лексици, личној прошлости, о друштвеној ситуацији у којој се промовише мржња, национализму, усмерен је он према свему трагичном, комичном и зачудном с чим се иначе сусреће човек на овом дуњалуку.

Не без разлога дуг је списак људи са ивице друштва на које баца светло аутор у овој књизи, саосећајно и са пуно стрпљења приповедач је у интеракцији и разговору с њима. Божји људи и нишчи дефилују пред нашим очима: продавачица гушчјег перја, бивши ловац, друг из детињства који пати јер је низак, пијанци, поремећене особе из превоза, ишчашени градски ликови, мајстор свезналица, посебно по питању језика и писма, продавачице са пијаце, чудаци и бизарни усамљеници, бескућници, разне врсте просјака, а најчешћи амбијент у коме су дате приче је, не случајно, градски аутобус.

Галерију ових ликова сасвим заслужено и логично проширују колеге писци и песници, са својим сујетама и хировима, хуморно, као што су Брана Петровић или Драгослав Михаиловић а читамо и још анегдота са некадашњим и садашњим најближим Хацићевим пријатељима с посебним акцентом на песника Милана Милишића који се у овој књизи појављује као демонско привиђење, у виду Фуке, ирског гоблина. Рекли бисмо да, с обзиром на преводилачки рад Милишића, и није чудно да се аутору јавио баш тако.

Оку писца не остају незапажени ни разни детаљи са уличних зидова, смешни графити, фасаде, слике Београда се ређају, као што се призива у сећање амбијент Рожаја, родног места и то све сасвим равноправно јер Хацић је одавно порушио многе вештачке поделе у књижевности па и ону на градске и руралне песнике. Прави стваралац се не обазире на критичарске фиоке, жанрове и умовања око тога. Литература увек поново себе дефинише.

Обавезни и битни мотив Хацићевог опуса су и невина створења осуђена да трпе нас људе, животиње. Највише у књизи има приповести о коњима и псима, оне су дате на топао начин, с пуно љубави. Неке од прича су преломљене кроз историјску и политичку призму, друштво се критички огледа

у њима. Говори се и о језику животиња, разумевању и комуникацији с њима, на пример са змијама, и ту се опет тематски враћамо претходним књигама аутора, на освежен начин.

Гљиве не треба ни помињати као лајтмотив Хаџићевог писања јер су оне његов заштитни знак, прожимају читаву књигу и често су повод за сликање карактера али се јављају и као самостални феномен, фасцинација (светлеће, фалусоидне).

Могло би се још дуго набрајати шта нам све нуди Хаџићева нова књига, као што су разматрања о старости и посебно еротичи позног доба, што је на најлепши начин и остварено у поезији овог песника; онда скривена верска мржња од пре више од пола века у СФРЈ, слике социјализма на селу, ЈНА, народне легенде, бајалице и лекови, урнебесан разговор психијатријских болесника, трагови старих Грка у савременом свету итд. али ја ћу ставити акценат на оно што ме је највише изненадило а то су дуже прозе, маестрално написане и неочекиване. Поменуте теме се неретко дају у духовитом кључу, као што је просјак преварант или професор који убија миша док се са ТВ-а шири нетрпељивост према суседима.

Ако бих морао да изаберам најдражу то би била

прича *Хубертус* која је разговор приповедача с неименованим пријатељем писцем преко телефона. Ова прича о купљеном новом капуту призива Гогољеву приповетку *Шињел* јер на параноичан, смехотресан и аутоироничан начин говори о појму писца а и о нашој књижевној сцени. Тако могу писати само они који су ослобођени позе писца и који су сачували људску скромност и стид, љубопитљивост и некорумпираност, без обзира на своје године и добре књиге које су написали. Ја, ето, знам бар двојицу, а то су Ибрахим Хаџић и пријатељ који му се исповеда (погађам да је то Предраг Чудић) који су доказ да не морате бити ђубре ако сте матори писац. Међутим, то је код нас правило.

Друга прича коју бих одабрао је под насловом *Тераса*. Она је сажета сага о деведесетима, прогонима, страху, заносу животом и спасу.

Чини се да раније Хаџић није писао тако детаљно о своме оцу, више је обраћао пажњу мајци, којој је посветио и целу једну књигу, *Матерњи језик*, а чега има и овде. По први пут овде упознајемо песниковог оца, човека од свих заната. Прича како отац прави гусле је практично песма у прози (*Јавор*), и она како заједно аутор-дечак и он иду у лов на дивље гуске (*Дивље гуске*) незаборавна је аван-

тура. Поменимо и молитву за дивљу крушку коју изговара отац. У таквим причама и другде, нпр. кад се објашњава како се радило на гувну, осетимо додир са архајским временима, исконским, практично нам је објашњено како су људи тада живели, а то је веза коју живом одржава дух Ибрахима Хаџића, са својим прецима и старином, то је *прастари живот* упоређен са савременим, убрзаним и технолошким, дакле још једна тема која иде посред ауторске запитаности.

У те рајске, архетипске слике прошлог убраја се и божанствена прича о риболову три дечака *Младица*. Разговори у њој као и у другим дужим причама савршени су и уверљиви, неупитни, теку као планинска река, попут оног двојице писаца с децом у причи *Црња*, или аутора с децом у причи *Кућара*. Заинтересованост за дечији свет и поимање интензивно је код Хаџића. Сачувао је дете у себи а то је успех. Шта би се и могло очекивати од некадашњег главног уредника најбољег школског програма са ових простора.

Лексикографски рад Ибрахима Хаџића који се огледа у састављању *Рјечника рожајскога говора* иста је та брига, само за очувањем заборављених речи и појмова. Богат вокабулар ове књиге терао ме је да стално завирујем у речнике, нарочито код старијих тек-

стова који су и писани ије-кавицом. Најупечатљивија прича на ту тему је *Снијег* са 100 имена. У њој Хацић даје мноштво синонима ро-жајског говора за снег с об-зиром на његову врсту, тако да сада мислим да су Ески-ми по том питању прецење-ни.

За крај ћу испричати свој сан и покушај његовог објашњења који сам имао после читања ове књиге, а сасвим у духу књиге снова Ибрахима Хацића *Прода-вац магле*. Он, сневач, до-био је рецензију, у сну.

Књижевна потенција, сан

Ибрахим и ја седимо за столом, он мени с десна, чекамо ваљда неког песни-ка почетника да га Ибра-хим посаветује. Ја користим прилику да му се обратим

и кажем да сам најзад про-читао његову нову књигу (*Шта рече?*) и да ми се врло допала, чак да ме изненади-ла. „Није ваљда?!” иронич-но и као са чуђењем одгово-ри он. Књигу ми је дао још прошле године па је изгледа био латентно љут што му се не јављам у вези с њом.

Кажем: да, да, изненадио ме у дужим причама јер сам прочитао све његове књиге, посебно оне с кратким про-зама, нисам знао да уме до-вољно дуго чврсто да држи нити приповедања, пажњу читалаца јер за прозу дужег даха то је потребно и нема то свако, само најређи. (То је нешто што сада откривам код њега, у позном добу, а видим у књизи да је тако писао још од године мог рођења. Та скромност, не-претенциозност, одушеви ме.)

Мислио сам под тиме: Једно је приповедач а друго је песник. У првом случају тражи се избрушени карак-тер, друштвено-политички контекст, намерни отпор материјалу, издржљивост и убедљивост епског типа, фактичка, бриљантна, еле-гантна, једноставна речени-ца, затегнути и узбудљиви токови приче у којој се не може предвидети шта ће бити следеће, него су неке од њих живописне и попут малих романа, онда богата лексика, бистрина израза без икаквих вишкова речи и ситуација, свест о неко-лико планова, перспектива, јасна поента и просвети-тељска поука на крају, док у другом, песничком случају, углавном се ради о преда-вању силама немерљивим. (Нпр. Васко Попа никада није написао прозу дужу од две стране.)

„И за поезију треба чвр-ста тачка”, рече Ибрахим, стежући песницу испред себе као да је љут.

Очигледно нисам био убедљив. Ни сам ни-сам више веровао у своје тврђење, у разлику.

Закључих: човек је ипак целина, уметник посеб-но. Примера има у нас, ге-нијалних: Момчило Наста-сијевић, Растко Петровић, Милош Црњански, Душан Матић, Вујица Решин Ту-цић, Милан Милишић, Предраг Чудић и други који су једнако добри и као песници и као писци.

Извор: nomad DW

Душан НИКОДИЈЕВИЋ

НЕКОЛИКО ЗАПАЖАЊА О ЗНАЧАЈУ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ИСТОРИЈУ И ОБРАТНО

Историја је прича. Прича је историја. Из појма историја изведен је појам историја, односно прича. Тако имамо сличне речи у нпр. италијанском (*storia*) и енглеском језику (*story*), док у француском реч *l'histoire* обухвата оба појма. Историцари теже још од Херодота, Тукидида и Тацита да прошлост опишу онако како се и догодила. Тај став је коначно формулисао утемељивач научне историографије Леополд Ранке. При томе, упитна је „објективност” историчара. Она је и поред све методологије коју је историја као наука изградила, увек само оно нешто према чему треба тежити као идеалу. Идеална објективност не постоји. На крају крајева, сва одговорност лежи на историчару који пише неко историјско дело. Релативно најлакши део посла је да се утврде чињенице. Будући историчар је током школовања углавном ограничен на политичку историју. По мом мишљењу, тако и треба да буде. Да би неко схватио приципе, узрок и последицу, културну, уметничку или било коју историју, он најпре мора да зна када се и где се нешто догодило. То је аналогно Декартовом координатном систему у математици. Без тога, уверен сам,

било ко, у било којој науци која се ослања на податке из историје, не може бити успешан.

За разлику од историчара, књижевници имају пуну слободу стваралаштва. Поставља се питање да ли књижевност у својој слободи може на неки други начин приближити прошлост читаоцу него историја спутана својом методологијом. Из угла моје маленкости, као дипломираног историчара, чини се да може. Како? Најпростије речено је да се не лаже. Прецизније, да се не изврћу чињенице, уколико се оне већ користе у књижевном делу и уколико је костур неке приче базиран на њима. Наравно да се то не односи на дело где се ради о чистој фикцији, у којој писац сигурно нема намеру да историјске чињенице или ликове користи онако као у научној историографији. Добар пример за то може да буде хумор или сатира, као нпр. *Краљевић Марко по други пут међу Србима* Радоја Домановића. Ствар стоји другачије ако се жели доказати нека „тајна” историја, односно да су они или ови били у праву, затим још горе, да се чињенице тумаче у име неке идеологије. Наизглед се чини да глорификација ненаучних

ревизија већ достигнутих резултата у историографији, ма како дилетантски била урађена, свеједно да ли путем књижевних дела, параисториографије или друштвених мрежа, може да буде само предмет подсмеха, али немојмо се заваравати. Сталним ширењем полуистина шири се лажна представа о историјским догађајима и процесима и то нажалост не само међу слабо образованим слојевима становништва. На локалном нивоу имамо врло очевидан пример – Срби народ најстарији, мада су и многи други, ако не и сви народи, на овај или онај начин оптерећени овим процесом, нарочито у кризним временима.

Прихватајући све ово, списатељ има пуну слободу да замишља прошлост како он хоће. На основу којих онда чињеница и како један историчар може да суди о књижевном стваралаштву? Да ли је он уопште позван да суди о том стваралаштву? Не улазећи у ове проблеме, овде ћу се потрудити да изнесем нека своја запажања о томе колики је значај књижевности за историју и за историчара као научника, као и да из угла историчара покушам да истакнем значај историје за књижевност.

У зависности од посла којим се бавите, зависи и коликом количном чињеница треба да располажете да бисте свој посао обављали ваљано. Уколико сте лекар без граница, наравно да ће ваш фокус бити на вирусима и ендемским болестима у западној Африци, а не на историји, култури или религији народа међу којима ћете боравити. Ипак, да бисте обавили тај посао, неопходно је да знате бар неки минимум података о народима или државама где ћете бити дуже време. Обично послодавац или установа која ангажује стручњаке за овакве подухвате, има особу, чешће наменску групу, која пружа ове податке дотичном упосленику. Уколико то није случај, консултују се универзитети или институти који се баве, за овај пример, западном Африком. Аналогно горњем примеру, списатељ треба да зна одакле или од кога да црпи податке и чињенице за дело које ствара. Велики мајстори свог пера су најчешће и велике ерудите, тако да они већ унапред врло добро знају одакле да почну евентуално истраживање за будуће дело.

Умберто Еко је био један од највећих стручњака за семиологију не само средњег века. Из његовог романа *Фукоово клатно* можемо сазнати обиље података о тајним друштвима – темпларима, илуминатима, розенкројцерима, масонима – а да пре тога о свему томе појма нисмо имали. Све у том роману је засновано на чињеницама, а представље-

но је тако маестрално да, путем судбине главног јунака, јасно сагледавате у ком смеру се креће некритичко прихватање, углавном маглом обавијене, и по квантитету огромне литературе о тајним друштвима. Еко је одличан пример где писац може да буде од огромне користи историчару који се бави овом темом. Он на релативно лак и језгровит начин може себи да створи основу за даља проучавања.

Да се још мало задржимо на страној књижевности. Природно је да се на групама за историју највише проучава национална историја, затим регион, па континент. Уколико изузмемо античку историју, и уз изузетак историје Византије, на Београдском универзитету, историја се проучава тако што имате посебне предмете из националне и светске историје упоредо за сваки период, односно средњи и нови век, као и за савремену историју. Под светском историјом се од средњег века, подразумева углавном европска, и историја Медитерана. Ваневропска историја се учи само од доба великих географских открића и од колонизације Америке, Азије, Африке и Аустралије које су вршиле државе западне Европе, као што су Велика Британија, Француска, Шпанија, Португалија, Холандија. Уз изузетак Сједињених Држава, све ваневропске државе и цивилизације су на периферији наставног плана и програма. Ово је сасвим разумљиво, јер је и овакав програм обиман за четво-

рогодишње студије. Све ово је изнесено да бих истакао значај књижевности за перцепцију историје ваневропских народа. Узмимо на пример Перу. Све што се у основним студијама о тој држави помиње су освајања Франсиска Пизара, односно крај царства Инка почетком 16. века, и евентуално 1821. година када је Перу стекао независност од Шпаније. Уколико желимо да сазнамо више информација, а данас је то најчешће преко друштвених мрежа, видећемо само непрекинут низ војних удара, насилних смена председника, ратова са суседним државама, и у новије време велики пораст криминала повезан са кријумчарењем наркотика. Читајући романе нобеловца Марија Варгаса Љосе, сазнаћемо много више и на много квалитетнији начин о тој далекој држави, него читајући ма које историјско штиво. То се може видети у готово свим његовим делима, а нарочито у романима као што су *Разговор у катедрали*, *Пантелеон и посетитељке*, и *Прича о Мајми*.

Као што су Перу, Колумбија или Еквадор далеки и егзотични нама, тако су Србија, Хрватска, Босна и друге земље бивше Југославије далеке и егзотичне њима, па тако оно што важи за њих, важи и за нас. И поред значајних синтеза о историји Срба, међу којима се издваја она Симе Ћирковића, издата на неколико светских језика, мислим да просечном странцу за упознавање наше културе уопште, па самим тим и историје, могу

допринети можда и више дела наших значајних књижевника. Када кажем наше, мислим пре свега на југословенски културни простор, који опстаје и постоји, без обзира на све покушаје да се он унушти и негира. Покушају то да изнесем на неколико примера писаца и њихових дела које сам читао, и то доста давно.

Очекивано, на првом месту је наш једини нобеловац Иво Андрић. По образовању историчар и дуго времена у врху дипломатије, Андрић успешно и својим делом плете нити историје и фикције. Књижевна и ина критика његових дела је врло богата, тако да нећу улазити у детаље изузетних описа у његовим најзначајнијим остварењима, као што су *На Дрини ћуприја* и *Травничка хроника*. Помињем само *Проклету авлију* где се кроз пажљиво одабране ликовне, који деле исту судбину, може дочарати атмосфера живота у једној великој империји на заласку, какво је било Османско царство крајем 19. века. Пред очима читаоца се налазе ликови малтене из свих народа који су били под управом Падишаха и Велике порте.

Слични дух се може наћи и код још једног писца српског књижевног корпуса, пореклом из Босне и Херцеговине, а то је Меша Селимовић. На једном детаљу се може увидети како књижевност на себи особен начин приказује прошлост, на који то историја не може учинити. Радња романа *Тврђава* се одвија у Сарајеву, и то непосредно после битке код

Хоћина 1621. године. Хоћин (негде и Хотин) је данас мали град у Украјини, близу границе са Румунијом, са око 10.000 становника, и ту се пре нешто више од 400 година одиграла битка, која се завршила неодлучно између Турака са једне и Пољака, Литванаца и Козака са друге стране. На студијама историје она се помиње тек узгред и она није од неке посебне важности за историју Срба и блиских нам народа, осим уколико се сетимо, а на то нас подсећа Селимовић, да су на страни Султана ратовали и преци данашњих Бошњака. Та битка је ишчезла из историјске свести и Срба и Бошњака, а Селимовић је враћа на велика врата својим романом. Сам град је за нас значајан стога што су ту повремено боравили значајне личности после слома Првог српског устанка, почев од Карађорђа до Чучук Стане. Из тог романа се сећам још једног детаља. Један од јунака је „подучавао” децу имућнијих родитеља арапском, турском и грчком, иако је тај „учитељ” знао само неколико речи и фраза из тих језика. Можда на основу овог примера можемо говорити и о сарајевском менталитету дугог трајања, јер такву сцену можемо замислити и у Топлици надреалиста.

Уместо наведених писаца, могао сам на сличан начин анализирати дела Александра Тишме, Слободана Селенића, Драгослава Михаиловића, Данила Киша и многе друге. Намерно сам

прескочио историјске романе, мемоаре и дневнике јер су то уједно и књижевна дела и историјски извори.

Оно што би могла бити нека заједничка основа и списатељима и историчарима јесте теорија о уживљавању немачког филозофа Вилхелма Дилтаја. Према њему, историчар може разумети туђ живот, јер је и он сам најпре биће у историји, па тек онда научник. Основни задатак историчара је да се „уживи” у доживљаје историјских личности, да то разуме и да „поново доживи” њихове мотивације. Без обзира на сва емпиристичка истраживања, ми не можемо до краја осветлити неки историјски или књижевни лик ако не „уђемо у њега”, али да бисмо то што боље учинили, пре тога морамо да будемо сигурни да смо учинили све што је у нашој моћи да проучимо доступне изворе и литературу. Све се ово одвија у „двосмерној улици” између историје и књижевности. Што један списатељ боље познаје историју, он ће бити успешнији у писању свог дела, наравно ако му је историја уопште битна за то дело. С друге стране, ако један историчар познаје културну историју, ако више чита лепу књижевност и ако има читљив стил писања и његова дела ће бити боља. Изврстан резултат настаје када се на тој улици одвија корзо и када по њој књижевност и историја шетају, ако не загрљани, онда бар руку под руку.

Жарко ТРЕБЈЕШАНИН

ТРНОВИТ И ЛЕКОВИТ ПУТ САМОСПОЗНАЈЕ

Драган Великић, *Бечки роман*, Лагуна, Београд 2024.

Релативно кратак, изузетно сажет, нови роман Драгана Великића има веома сложу, слојевиту, танану, мрежасту структуру. На самој површини то је узбудљив криминалистички роман, док је на дубљем нивоу то прича о распаднутој породици и компликованим узајамним односима троје њених чланова. Испод њих налази се још дубљи слој, критички интонирана друштвена анализа, анатомија наличја судско-правосудног система једне уређене европске државе. Најзад, у најдубљем слоју то је интимна прича о судбини појединца, о тешкоћама, борби и патњама на путу ка зрелости и аутентичности.

Искусни писац, мајстор добре приче Драган Великић, маестрално је повезао све нити, све битне токове са овим најдубљим, главним током приче *Бечког романа*. Сваки од ових токова сенчи и осветљава овај главни, најинтимнији, и на свој особен начин

доприноси разумевању загонетног и неизвесног процеса психолошког и духовног сазревања појединца.

Три главна лика приче су разведени родитељи – отац Андреј, стоматолог пред пензијом (живи у Бечу), мајка Олга, пензионисана библиотекарка (Београд) – и син Павле Марић, угледни млади психијатар у Бечу. После хаварије у браку, Андреј и Олга, живе своје животе спокојно и задовољно, а оно што их лабаво повезује јесте подршка сину и понос на његов метеорски успех. Својим залагањем и памећу он је изградио завидну каријеру и постао перспективни психијатар у Централној болници у Бечу и у Затворској болници у Хиршендорфу.

А онда, наједном, како то бива у бајкама, грчким трагедијама и неким романима, после кратке идиле, утицајем више силе, настаје преокрет, несрећа, немилосрдан

ударац судбине. Отац, који осећа да најзад живи блажен живот, са новом женом која му је по мери и спрема се за спокојан пензионерски живот, сазнаје да му је син ухапшен због наводног тровања девет колега са посла у Затворској болници! Ова бизарна оптужба збива се у доба пандемије короне, 2020. године, што погоршава читаву ситуацију. Прети му дугогодишња робија и психијатријска дијагноза, етикета која се лако лепи, а веома тешко скида.

Настаје изнебуха тежак потрес, који прети да уништи сва три живота главних ликова. Отац и мајка су сломљени, а син потпуно збуњен, уплашен и утучен. На основу тужби колега психијатара, Павла хапсе и одводе у притвор, истрага дуго траје, подиже се оптужница и суђење траје још дуже, две године. У овој крими причи, нејасан је мотив тужбе, још мање је јасан мотив осумњиченог „тровача“, докази су слабашни а јављају се и нове оптужбе које га терете за прогањање и узнемиравање једног колеге. Истрага се води на необичан начин, чудни су пропусти тужиоца, али и адвоката, а судија траљаво води процес итд.

Сасвим ново светло на читаву крими причу баца једна брижљиво скривана љубавна прича, која стоји у позадини и без које се не може разумети како је почела хајка на Павла Марића. Наиме, овај угледни млади психијатар, Србин, искрено се заљубио у свог колегу с посла, Аустријанца Јозефа Кауца из чувене правничке породице. Павле, будући заљубљен и срећан у тој вези, коју су крили јер је тако захтевао његов партнер, није примећивао да је његов драги „Јози“, заправо вешт манипулатор и предатор, који га смишљено и вешто користи како би направио каријеру и дошао на његово место у болници. У оптуживању свог партнера, у спровођењу тужилачке истраге, као и у опструкцији одбране оптуженог, млади Кауц користи велики утицај свог оца, који има добре везе у тужилашту Аустрије (где је радио), али и међу судијама.

Роман сада добија димензије друштвене драме, која открива тамну страну демо-

кратске, уређене правне државе која се често узима за узор безбедне правне државе где се максимално поштују људска и грађанска права. Иза блиставе фасаде правосуђа, у његовом мрачном подземљу крију се трговина утицајем, непотизам, надменост, као и ксенофобија и предрасуде тужиоца и судија према странцима, посебно Балканцима. Испод маске непристрасне правде крију се неравноправност, привилегије угледних и богатих и селективна правда. А испод љубазности, несебичности и срдчности лекара, скривају се највеће гадости, завист, пакост, притворност, лукавство, па чак и суровост, мржња и презир према друштвено маргиналним колегама дошљацима.

У овој констелацији сила које су се уротиле против Павла, чини се да је његова судбина потпуно безнадежна, попут муве у пауковој мрежи. И управо тада када је Павле, већ предуго у истражном затвору, на ивици својих снага, постао очајан и готово без наде, помаља се светло, долази до преокрета.

Уместо ранијег адвоката који је лоше водио одбрану (иза кога се назире сенка старог Кауца), Павле ангажује новог, одличног адвоката. Осим тога судски вештак, истински независан психијатар извештава да се у овом случају не може дати било каква психијатријска дијагноза и да је вероватноћа нула да би Павле могао починити тај злочин. Најзад, крунски доказ: анализа фамозног парчета колача, којим су психијатри у болници тобож отровани показује да је овај „чист“, не садржи отрове, а анализа „отрованих“ колега показала је да су они узимали различите седативе, а један од њих чак и кокаин, што очигледно нема везе са колачем којим су били почашћени.

Док се процес одвија споро и мучно, одиграва се и права унутрашња драма трочлане породице Марић. Људе понајбоље упознајемо у екстремним ситуацијама када су њихове способности и врлине стављене на пробу. У истој ситуацији у складу са својом природом, различите личности понашају се на различите начине. Иста ватра

стврдњава јаје и топи гвожђе.

Отац Андреј, опрезан и саможив човек, који воли сигурност и избегава све што може да му угрози удобност, на синовљево хапшење реагује тако што му тражи доброг адвоката, али, као и увек, избегава да се упусти с њим у озбиљан разговор јер не жели да сазна непријатну истину, која би могла да га узнемири. Он више верује ауторитету институција Аустрије него у невиност сина. Мајка Олга, навикнута на несреће, безрезервно је одана сину и апсолутно је сигурна да није крив. Она зна и оно што јој Павле није рекао, зна његову тајну, али сматра да и он зна да она зна, па нема потребу да причају.

Павле главни лик, када је ухапшен готово потпуно је збуњен, дезоријентисан, уплашен и очајан. У шоку је, не може да верује шта га је снашло. Остао је без ослонца, све у шта је веровао и чему се надао, све му се у трену срушило, не успева да спречи плач.

Наједном, уместо на послу, у чувеној болници, налази се као обезличени криминалац у затвору. Остао је сам са собом. И управо ту на самом дну, када је остао сам, креће болан процес суочавања са собом самим и уједно почиње уздизање, развој његове истинске личности. Ту у затвору, где има бескрајно много времена, он се суочава са мрачним делом своје личности, са својим „тамним братом“, са свим оним у себи што мрзи и чега се стиди, те је одбијао да је и то део његове личности. Схвата да није имао куражи да буде оно што истински јесте, да се бори за своје вредности и циљеве, за остварење својих аутентичних потреба и зато је живео туђи, очев живот. Знао је очеве и неизречене жеље, трудио се да му угоди, да га не разочара, али не зато што га се плашио, већ зато што му је било жао да га нечим повреди. Уместо да оде у Њујорк, који је заволео и да тамо гради своју професионалну каријеру, отишао је, по очевој жељи, у Аустрију, у Беч. Из истог разлога није са оцем причао о својој сексуалној оријентацији, али је прижељкивао да

га овај о томе пита, па онда да причају, али је знао да отац то одбија, не жели.

Није било лако Павлу да се суочи са непријатним сазнањима о себи, да се ухвати у коштац са властитом Сенком. Али управо пролазећи кроз пакао самооткривања своје тамне стране, он се храбро суочио и обрачунао са властитом Сенком и кроз бол и патњу дошао је до лековите самоспознаје. Прихватио је своје скривене потиснуте, одбачене жеље и своје сузбијене амбиције, скинуо је са свог лица маску, одбацио је своју Персону „доброг сина“, учитивог, увек љубазног и предусретљивог, који спремно угађа другима и прилагођава се средини. Решио је да крене другим, трновитим путем, да заувек напусти стан у Бечу (који му је отац купио), Аустрију, лицемерну и конформистичку егзистенцију, и да оде у сасвим другу средину, у Њујорк, где ће, полазећи од нуле, мукотрпно градити своју каријеру психијатра, али где ће се осећати целовит, слободан и свој.

Читалац *Бечког романа*, како се прича ближи крају, све боље разуме древну истину да без невоља, тешкоћа и мука нема сазревања. Оно што је у почетку изгледало као страшна и бесмислена несрећа, која ће потпуно уништити Павла и његове родитеље, показало се као позив на пут, тегабан и трновит до себе самога, до потпуности, склада, спокојства и спасења. Несумњиво је Павле доживео велику несрећу, био готово смртно рањен, морално и ментално убијен, али била је то његова *felix culpa*, „срећна рана“ или „срећни грех“. Наравно, то није апологија мучеништва, него се на сугестиван, уметнички уверљив начин потврђује психолошка истина да се без осујећења, без мука и патње не може доћи до најдубљих увида и прочишћења, до самоспознаје. А без тешке и мучне самоспознаје нема преображаја и исцељења, то је неопходан услов достизања здравља, аутентичности и зрелости, душевне и духовне.

Горица РАДМИЛОВИЋ

МЕХАНИЗМИ КОЈИ ЖИВОТ ЗНАЧЕ

Драгана Младеновић, *Роботка*, Воока
2024¹

Изузетно промишљена, иронична, па чак и црнохуморна, ова збирка песама састоји се од десет циклуса: „жене у салону“; „тате из сектора адам“; „ткаља од метала“; „накрај села жута беба“; „супруга жена“; „гиздарица вожње“; „нова“; „кутија с прорезом“; „јованка из затвора“; „епилог“. Читалац збирке ће прво приметити да се Младеновић не користи интерпункцијским знаковима, као ни великим словима. Такође, преломи стихова су урађени веома проициљиво, што врло често доводи до двоструке могућности читања и тумачења. Овакав начин писања изискује од читаоца апсолутну посвећеност књизи, да би се на крају дошло до веома важне и јаке поуке коју ова збирка носи. У првом циклусу Младеновић нас упознаје са „женама у салону“. Било да је фокус на салонима лепоте или само простору у који се окупљају жене, лирски субјекат покушава да се, условно речено, прилагоди том друштву које понавља речи механички, фокусирајући се на све оно што им је наметнуто – од туђег мишљења до сујеверја: „једна жена у салону је рекла / да је сањала сову на трешњи / ... / шта ја сањам а ја не сањам / па сам слагала да сам сањала сову на трешњи / али су жене у салону само одмахнуле руком“. Кроз целу збирку провлачиће се такав начин „говора“ ових жена, које звуче програмирано, без идентитета, без мишљења које је само њихово, а не свеопште. Лирски субјекат на овај начин успева да се огради од става и према женској, али и према мушкој страни. Сви ти поступци и мишљења које налаже веома јако патријархално друштво сједињују се у само једно, оно мушко, иако

Младеновић наглашава све оне проблеме које такви ставови подстичу и развијају. Наравно, метафоричка али и стварна смрт женске особе почиње, пре свега, уништавањем сопственог идентитета: „нисам знала који сам знак / па су ме жене у салону питале / када сам рођена ја сам лупила у / септембру а жене у салону су казале / *знале смо да си девица види се да си девица*“ (нагласила Г. Р.). Дакле, ако дозволимо, оно смо како нас друштво дефинише, али поставље се и питање – када почиње лична деградација? Одговор је у првим стиховима другог циклуса: „ја сам жена родили су ме / мушкарци су далеко паметнији / од жена они знају шта је потребно“. Као што смо нагласили, преломи стихова, што се може видети кроз целу збирку, и овде носе двострука значења, али нам је и јасно како лирски субјекат посматра свет. Овај циклус такође има један занимљив сегмент: песме су формиране као лекције, примери из праксе, те као испитно питање. Са изузетном иронијом, хумором и стилском проициљивошћу, Младеновић ће натерати читаоца да се замисли над понуђеним одговорима и да размисли да ли су они могли уопште другачије да звуче. Све те метонимије злостављања, довешће нас до сазнања да: „самосажљење повећава / животну енергију до границе смрти“. Нестанак идентитета, претерано прилагођавање, удовољавање наметнутим друштвеним ставовима, жену претвара у механичко биће. И док је на почетку била дама са кожом, сада постаје роботка, метална конструкција „од нерђајућег челика“, „ткаља од метала“, „универзална машина“, биће које није ту да мисли, већ да обавља: „ја нисам жена француског поручника / ја сам француски кључ / цевасти окасти кључ за матице моје“. Сад већ модификована и програмирана,

107

¹ Сви цитати у тексту коришћени су из овог издања.

јунакиња (и јунакиње) ове збирке долази до „најважнијег“ стадијума у свом животу – подешена за улогу мајке. Циклус „накрај села жута беба“ може да се чита двоструко. Његово прво тумачење је то да жена, која је лишена сопствености, постаје опсесивна у својој новој улози – свака песма овог циклуса почиње са „ја сам мајка“. Она тако поново покушава да изгради себе и одраста оном брзином којом се развија дете: „беба није хтела да уђе пробала сам / да је угурам на силу сам / ушла заједно са њом онда је / беба проходала и ја сам проходала“. Њена улога жене потпуно се пребацује у улогу мајке, а мишљењима жена из салона придружују се и мишљења из вајбер група у којима, напослетку, поново издоминира мушка индивидуа. Друго тумачење овог циклуса је то да лирски субјекат жели да постане мајка, али из неког разлога не може. Ипак, она је програмирана да уради оно што патријархално друштво од ње очекује, да се *оствари* (нагл. Г. Р.) те све песме могу да се читају као опсесија мајчинством – од велике жеље до немогућности: „ја сам мајка имам бебу / купила сам је / водила сам је у диспанзер / у вртићу су рекли да не примају / такве бебе остају код куће“. И да овај циклус посматрамо двојако, ипак ће она, пре свега, бити супруга. У следећем циклусу, лирски субјекат строго је дефинисан простором, својим малим кавезом, опсесивним мислима које се понављају, а не значе нешто ново научено или пак неки напредак. Напротив. И када покуша да наметне *део себе* (нагл. Г. Р.), ту је она друга страна да то потпуно обезвреди: „ја сам супруга имам кариране / папуче купила сам исте богдану / рекао је зар ти личим / на папучара у излогу“.

Као што можемо да приметимо, првих пет циклуса дефинише жену као део једне породице и у том окружењу њену деградацију. Међутим, шта је са свим оним другим женама којима нису додељене те улоге, већ улоге запослених? „Газдарице вожње“ покушавају да преузму волан у своје руке, али – не иде. Ту су тате из сектора адам, неки Богдан, Петар, психијатри, директори... Сва та велика и „света“ имена и функције искористиће своју моћ и показати како жени није посао да мисли, већ, како смо нагласили, да обавља: „петар у кантини наручио јаја на око / и чашу млека

за доручак / рекла сам му жао ми је то нису / твоја јаја ни твоје млеко / он је поцрвенео и рекао да / у том случају / мој уговор истиче у 17h“. Када борба и мишљена спољашњег света исцрпи лирског субјекта, могућност да постане „нова“, очигледно, лежи само у психијатријским установама, где не постоји могућност стајања на сопственим ногама: „ја сам положена ја нисам / положајник не доносим срећу / ... / како си питају како се осећаш / ја не знам тачан одговор / кажу не брини / као нова си“. Цикличност се наставља кроз туђа дефинисања и од те жене остаје само машина, сад и без осећања, без потребе да се упусти у било коју улогу, па чак ни ону коју је желела. Дословно као наду, као могућност неког другог пута, Младеновић пише циклус „јованка из затвора“. Једина жена коју песникиња именује, успела је да се извуче из црне рупе, из сталних позива полицији где пријављује насиље – дошло је до замене улога, сада је пријавила себе, али песникиња користи овај моменат како би иронично нагласила став оних који нас, наводно, штите: „добро вече овде јованка / о јованка *опет ти је л' могуће* / да те је поново тукао хоћеш / да пошаљемо патролу / како хоћете кажем / *више нећу да сметам* / ноћас ме је давио / да нисам дохватила пеглу / ... / да се одбраниш је л' ти треба нешто / не / више не / мислим да сам га убила“ (наг. Г. Р.). Овај циклус је заправо прича о свим тим јованкама које су трпиле насиље одувек и прихватиле га као нормални модул понашања.

Песникиња ће епилогом заокружити ову причу нестајања. Жене из салона као да никада нису изашле из њега, као да се гласови стално удвајају, али само у сигурном, затвореном простору. Све остале које су ту, међу нама, у нашем друштву, које су покушале да се „ишчаше“ из наметнутих шаблона, нису добро прошле. Ова песничка збирка, нажалост, преставља „буквар“ нашег друштва. Фемициди, злостављања, понижавања – само су неке од тема којима бисмо морали да се позабавимо на прави начин, онако како то ради Драгана Младеновић кроз већину својих збирки поезије – детаљно, оштро, али и веома промишљено. Онако како би свака од нас требало да говори. Изван салона.

IN MEMORIAM

Богдан А. Поповић

(Нови Сад, 1936. – Београд, 27. јул 2024)

Фото: Приватна архива

Дипломирао је општу књижевност и теорију књижевности на београдском Филолошком факултету. Од 1962. до 1982. у *Књижевним новинама* имао је низ задужења (коректор, лектор, секретар редакције, оперативни уредник, в. д. главног и одговорног уредника). Као стипендиста Фулбрајтовог програма предавао је југословенску књижевност на два америчка универзитета. Десет година био је уредник

у издавачкој кући *Просвета* где је уређивао песничка издања, цела кола нових песничких књига, изабрана дела, речнике, преведена издања. Главни уредник *Књижевности*, најстаријег београдског књижевног часописа, био је три године.

Уређивао је многе књижевне скупове, био председник жирија за доделу престижних књижевних награда „Владислав Петковић Дис”, „Десанка Максимовић”, „Васко Попа”.

Био је дугогодишњи члан и секретар српског ПЕН центра.

Награду „Исидора Секулић” за критичарску делатност добио је 1997, награду „Ђорђе Јовановић” за најбоље критичарско-есејистичко дело 2012.

Дуже од пет деценија редовно или повремено сарађивао је с најзначајнијим књижевним публикацијама бивше Југославије и данашње Србије.

Читаву деценију био је стални критичар *Књижевних новина*, а готово две деценије је, у недељнику *НИН*, представљао нова песничка и есејистичка дела савремених српских писаца, које је сабрао у четрнаест књига.

Здравко Крстановић

(Сиверић, 30. јул 1950. – Београд, 2. септембар 2024)

Гимназију је похађао у Книну и Сплиту, југославенске језике и књижевности и компаративну књижевност дипломирао је на Филозофском факултету у Загребу. До октобра 1991. живео је у Сплиту.

Објавио је четрнаест збирки песама и две књиге лирских записа, писао је драме и филмска сценарија и приредио неколико књига.

Добитник је Награде „Филип Вишњић”.

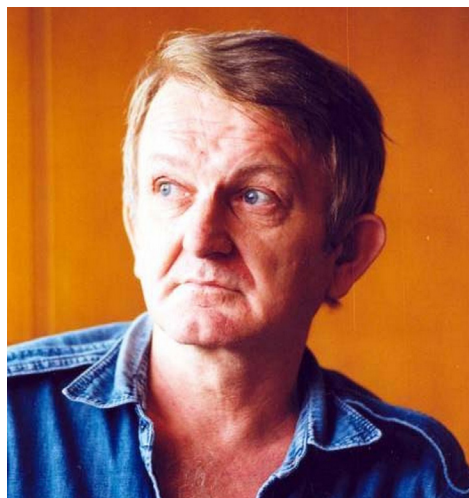

Фото: Архива СКД

Радослав Петковић

(Београд, 21. јул 1953. – Нови Сад, 27. октобар 2024)

КЊ

110

Фото: Приватна архива

Био је главни уредник часописа *Књижевна критика*, секретар Задужбине „Иво Андрић”, генерални директор Завода за уџбенике и наставна средства, заменик и помоћник секретара за културу АП Војводине.

Објавио је романе *Пут у Двиград* (1979), *Записи из године јагода* (1983), *Сенке на зиду* (1985), *Судбина и коментари* (1993), *Савршено сећање на смрт* (2008), *Судбина и коментари*, допуњено издање (2022).

Његов први роман освојио је награду „Милош Црњански”, а *Судбина и коментари* овекована је великим бројем најугледнијих књижевних признања у Србији: за овај роман Петковић је добио НИН-ову награду за роман године, Награду „Меша Селимовић”, Борбину награду за књигу године, Награду клуба Jazzbina и Радија Б92 за најбољу књигу године. Поводом јубилеја НИН-ове награде, роман *Судбина и коментари* је, гласовима књижевних критичара, уврштен у десет најбољих НИН-ових романа. Роман *Савршено сећање на смрт* био је у најужем избору за НИН-ову награду, а награђен је Наградом „Бора Станковић” 2009. године. За целокупан приповедачки опус добио је Награду „Ramonda serbica” 2008. године.

Петковић је аутор две збирке прича: за *Извештај о куги* (1989) добио је Андрићеву награду, а за *Човека који је живео у снови-ма* (1998), Виталову награду за књигу године.

Петковић је објавио и есејистичке књиге: *Оглед о мачки* (1995), *О Микеланђелу говорећи* (2006), *Византијски интернет* (2007), *Употреба вилењака* (2008) и *Колумбово јаје* (2017); његове колумне објављиване у београдском дневном лицу *Блиц* сакупљене су у књизи *Догађај године* (2010). У сарадњи са византологом Радивојем Радићем објавио је књигу *Средњовековни путовођа* (2011). За књигу есеја *Колумбово јаје* добио је Награду „Душан Васиљев“, а за рукопис *Употреба ви-*

лењака Награду „Исток – Запад“ зајечарске библиотеке „Светозар Марковић“.

Три Петковићева романа и обе збирке прича преведени су на француски језик; његова дела превођена су и на мађарски, грчки, енглески, италијански, словеначки, словачки, немачки и бугарски језик.

Преводио је прозу Толкина, Честертона, Роберта Луиса Стивенсона и Данијела Дефоа.

Током деведесетих био је колумниста *НИН-а*, *Демократије* и *Блица*.

Радослав Петковић живео је у родном Београду до 2000. године, када се сели у Панчево, а од 2006. настањује се у Новом Саду.

Издавање ове публикације подржали су
Министарство културе Републике Србије
и Секретаријат за културу града Београда

Српско књижевно друштво - Serbian Literary Society

Репрезентативно удружење у култури
Француска 7, 11000 Београд, тел/факс:
+381/011-2628-892

www.skd.rs

Матични број: 17335553

ПИБ: 100064568

Текући рачун: 200-2722050102033-49

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Претплата је облик поверења који значи и
ауторима и читаоцима

Претплата гарантује да ћемо се дружити
ефикасније и квалитетније

Претплата је подршка која је непроцењива

Претплатите се на КЊИЖЕВНИ
МАГАЗИН

Цена годишње претплате:

2.400,00 рсд.

Уплате су могуће за правна лица на
наведени рачун СКД-а.

Књижевни магазин

двоброј 243–244, септембар-децембар 2024.

Цена броја: 500 дин

Цена двоброја: 750 дин

Оснивач и издавач

Српско књижевно друштво

Редакција

Француска 7, Београд
тел/факс: +381-11-262-88-92;
e-mail: knjizmag@gmail.com

За издавача

Ненад Милошевић

Главни уредник

Ласло Блашковић

Редакција

Милена Ђорђијевић
Ивана Танасијевић
Ласло Блашковић

Ауторка фотографских пунктума овог
броја је Марина Блашковић. Фотографије
објављујемо у славу стогодишњице
надреализма.

Штампа

Пресинг издаваштво, Младеновац

ISSN 1451-0421 = Књижевни магазин

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

82(05)

КЊИЖЕВНИ магазин / главни уредник Ласло Блашковић. - Год. 1, бр. 1 (2001)
- Београд : Српско књижевно друштво, 2001- (Младеновац : Пресинг издаваштво).
- 30 cm

Доступно и на: <http://www.skd.rs/magazin/>. - Двомесечно.

ISSN 1451-0421 = Књижевни магазин

COBISS.SR-ID 175582471

СРПСКО КЊИЖЕВНО ДРУШТВО